

בעזרת השם יתברך

קונטרס

לשון קדשו

דברות קודש של כ"ק מרן אדמו"ר רבן של ישראל

רבינו יואל טייטלבוים זללה"ה

אבדק"ק סאטמאר יע"א

וגאב"ד עיה"ק ירושלים תובב"א

סעודה שלישית

וישלח תשי"ז (חלק ב)

והיה המחנה הנשאר לפליטה

• והיה המחנה הנשאר לפליטה, אלו אחינו 'שבגולה', שישארו יהודים המקבלים עול 'הגלות' ואינם דוחקים הקץ • קושיית הראשונים: אם היה 'הבטחה' ליעקב על שמירה, למה נתיירא • יעקב נתיירא שלא 'יבוא' עשו בדרך חיבה והתחברות, וילמדו ממנו • גם דאג שלא ילחמו עם האומות שלא כדת • נמרא: צדקה עשה הקב"ה שפיוצין לבין האומות • רמב"ן: לדורון לתפלה 'ולמלחמה', היינו לברוח ולהנצל, והוא רמז לזמן הגלות שאסור ללחום עם האומות • מי יתן טהור מטמא, כגון צדיק היוצא מן רשע • נמרא: דיבור שיצא מפי הקב"ה לטובה אינו חוזר. ושיטת הרמב"ם הרלב"ג ובעל עקידה בזה • אין דוחין נפש מפני נפש, ואסור לבחור אפילו נפש אחד מישראל למוסרו לסכנה, ואפילו סתם פשרים מישראל • צדיקים כל שהם גדולים יותר, הם יותר שפלי רוח ובעלי ענוה •

נעתקו בלשון אידיש

בהוספת ביאורים והערות

להבנת הענין

מהדורא חדשה עם הרבה הוספות

שנת תשפ"ו לפ"ק

KolSatmar.com

יצא לאור ע"י מערכת לשון קדשו

כל הזכויות שמורות ואיסור השגת גבול ידוע © Copyright

צו מנדב זיין רופט: 1-718-388-5519 | אויטאמאטיש דורך קרעדיט קארד: 845-366-2793 #1700

42 מינוט מתוך 84 זייער קלאר ★ ★ ★ ★

לשון קדשו - קונטרס י (חלק ב)

לשון קדשו: 929-522-1515 דרוק 1 דערנאך 810 פאר די רעקארדינג פון די וואך. פאר הערות דרוק 3	ארץ ישראל: 072-3275205 ענגלאנד: 0330-350-3110 פעקס: 718-650-2970	קול אוצר יהודא ברוקלין: 718-298-4641 ארץ ישראל: 072-2223419 79 → 2 → 1 → 8 → 17.2 (חלק ב) 79 → 2 → 1 → 8 → 17.1 (חלק א)

• ברכת מזל טוב •

הר"ר יחיאל מיכל זאב שלעזינגער הי"ו לנישואי בתו - עב"ג החתן יחזקאל יואל נ"י הר"ר הלל בער שטערן הי"ו	הר"ר יהודא אלחנן דוב יאקאבאוויטש הי"ו לנישואי בנו החתן אברהם וואלף נ"י עב"ג בת הר"ר פנחס פריעדמאן הי"ו
הר"ר יואל קרויס הי"ו (בר שמואל) לאירוסיו בנו החתן משה נ"י עב"ג בת הר"ר שמואל דוד פישער הי"ו	הר"ר דוד מרדכי גרינפעלד הי"ו לנישואי בנו החתן יעקב יואל נ"י עב"ג בת הר"ר יואל ווייענפעלד הי"ו (בר יוסף יצחק)

• וְהָם יַעֲלוּ לְזַכָּרוֹן •

הרה"ח ירא חטא, מתמיד בתורה יומם ולילה, הרבין תורה רבות בשנים, עבודתו בתפלה מלה במלה, גדולים מעשיו בצדקה וחסד, ונתנו ממנו עצה ותושיה רבי חיים אלעזר ז"ל הירשפעלד ב"ר מרדכי מתת' ז"ל נפטר י"ט כסלו תשפ"א

הרב החסיד רבי
שלמה ז"ל בערקאוויטש
ב"ר אריה (ליבעלע) ז"ל
נפטר מ"ז כסלו תשע"ט

הרה"ח רבי משה אפרים ב"ר ארי' ז"ל הערשקאוויטש - וונתו מרת שפרה יענמא ע"ה ב"ר משה יודא ז"ל

KolSatmar.com

א

קושיות ודקדוקים בפרשת וישלה

[וַיִּשְׁלַח יַעֲקֹב מַלְאָכִים לְפָנָיו]^א אֶל עֶשָׂו אָחִיו אֲרֻצָּה שְׁעִיר [שְׂדֵה אֲדוֹם. וַיֵּצֵאוּ אֹתָם] לֵאמֹר כֹּה תֹאמְרוּן לְאֲדֹנִי לַעֲשׂו [כֹּה אָמַר עֲבָדְךָ יַעֲקֹב] עִם לְבָן גְּרָתִי וְאַחֲרֵי עַד עָתָה. וַיְהִי לִי שׂוֹר וְחִמּוֹר צָאן וְעֶבֶד [וַיִּשְׁפָּחָה], וְאֶשְׁלַחָהּ לְהַגִּיד לְאֲדֹנִי לְמַצָּא חֵן בְּעֵינֶיךָ.

ב

קושיא א

ברש"י: ע"ם לְבָן 'גְּרָתִי', וּתְרִי"ג מִצּוֹת שְׁמֵרָתִי.

וצ"ב למאי נפקא מינה הודיע יעקב זה לעשו מה ששמר תרי"ג מצות

[אוּיָן] עִם לְבָן גְּרָתִי, זָאָגְט רש"י^ב [גְּרָתִי בְּגִימְטְרִיא תְרִי"ג, שֶׁאִמֵּר לוֹ עִם לְבָן גְּרָתִי] וּתְרִי"ג מִצּוֹת שְׁמֵרָתִי.

א) לְכַאֲוֵרָה וּוְאָס הָאָט עַר אִים עִפְעַס בְּאִפּוּלִיךְ^ג [צו זאָגן] אַז עַר הָאָט אָפּגַעֲהִיטן תְּרִי"ג מִצּוֹת, וּוְאָס [איז עס] אַ נִפְקָא מִינָה פֿאַר עֶשָׂו צִי הָאָלט עַר תְּרִי"ג מִצּוֹת, צִי נִיין. [וְהָלָא חֲזִינֵן] עַר הָאָט דָּאךְ מִבְּזָה גַעוּוּעַן דִּערנאַךְ^ד דִּי עֲבֹדָה, [וְכִדְכֵתִיב] וַיִּכֹּז עֶשָׂו אֶת הַבְּכֹרָה [תולדות כה, לד].

ג

קושיא ב

ובמדרש: תרי"ג מִצּוֹת שְׁמֵרָתִי, וּאִפִּילוּ פֶּרָה אֲדוּמָה הִקְרַבְתִּי.

וְגַם זֶה צ"ב לְמָאי נִפְקָ"מ הוֹדִיעַ לוֹ עֵינֵן 'פֶּרָה אֲדוּמָה' דּוֹקָא

דִּער מִדְרַשׁ זָאָגְט^ה, - דִּער טָאָטע זְכָרוֹנוֹ לְבִרְכָּה אִין קְדוּשַׁת יוֹם טוֹב בִּרְעֻנְגַט אוּיךְ דַּעַם מִדְרַשׁ^ו, - עִם לְבָן גְּרָתִי וּתְרִי"ג מִצּוֹת שְׁמֵרָתִי, וּאִפִּילוּ פֶּרָה אֲדוּמָה הִקְרַבְתִּי. (ב) בְּרוּיךְ מֵעַן פֿאַרשְׁטִיין, וּוְאָס עִפְעַס גִּרְאָד^ז פֶּרָה אֲדוּמָה הָאָט עַר אִים נָאךְ מֵעַר גַּעזָאָגְט [מִלְבַּד שְׂאָר הַמִּצּוֹת בְּכֻלָּלִיּוֹת].

ד

הִקְדָּמָה לְקוּשִׁיא ג-ד, וּקוּשִׁיא יג

ווייטער די גאַנצע פֿרָשָׁה בְּרוּיךְ מֵעַן צו פֿאַרשְׁטִיין.

יַעֲקֹב אָבִינוּ הָאָט זִיךְ דָּא גַעפֿאַרְכֶּטן [וַיִּירָא יַעֲקֹב מְאֹד וַיֵּצֵר לוֹ וְגו'].

[וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב וְגו'] הַצִּילֵנִי נָא מִיַּד אָחִי [מִיַּד עֶשָׂו] כִּי יָרָא אֲנֹכִי אֹתוֹ פֶּן יָבֹוא [אוּן] חֲלִילָה וְהִכְנִי אִם עַל בָּנִים. וְאַתָּה אֲמַרְתָּ הֵיטֵב אֵיטִיב עִמָּךְ, וְשִׁמְתִּי אֶת זֶרְעֶךָ כְּחוֹל הַיָּם אֲשֶׁר לֹא יִסְפָּר מֶרֶב.

^א כאן מתחיל הריקארדינג.

^ב ברש"י (לכ, ה): גְּרָתִי. לא נעשיתי שר וחשוב, אלא גר, אינך כדאי לשנוא אותי על ברכות אביך שברכני (תולדות כז, כט) הוּהוּ גְבִיר לְאַחֶיךָ, שְׁהִי לֹא נִתְקִימָה בִּי. דְּבַר אַחֵר, גְּרָתִי בְּגִימְטְרִיא תְרִי"ג, כְּלוֹמַר עִם לְבָן הִרְשַׁע גִּרְתִּי, וּתְרִי"ג מִצּוֹת שְׁמֵרָתִי, וְלֹא לְמַדְתִּי מִמַּעֲשֵׂיו הִרְעִים.

^ג כִּלְשׁוֹן הַכְּתוּב וַיֵּצֵאוּ אֹתָם לֵאמֹר וְגו'.

^ד לֵאחֲרֵי שֶׁמֶכַר הַבְּכוֹרָה לִיעֲקֹב.

^ה בְּמִדְרַשׁ פְּלִיאָה הַמּוֹבָא בְּסִפְרִים, וּבְדִמְשֶׁק אֲלִיעֶזֶר בְּפִרְשֶׁתָן [אוֹת יח].

^ו וְכֵן הִיָּה רִגְלִי רַבִּינוּ לְהַזְכִּיר זֹאת בְּשֵׁמוֹ בְּשֵׁר דְּרוּשִׁים. וּבְקְדוּשַׁת יוֹם טוֹב לֹא מִצִּינוּ מִקּוֹמוֹ כַּעַת, וְכִנְרָא הוּא מִמָּה שֶׁשִּׁמַּע רַבִּינוּ מִפִּי בַחֲיִיו, וְקִרְאוּ עַל שֵׁם סִפְרוֹ.

^ז פִּירוּשׁ: דּוֹקָא.

ה

קושיא ג

ברש"י: וַיֵּצֵר לוֹ אִם יִהְיוּ אֶת אַחֲרִים. רצ"ב למה היצר לו
אם יהיו את עשו, והלא קי"ל הבא להרגך השכם להרגו

זאגט רש"י דאָרט, אויף וַיִּירָא יַעֲקֹב מְאֹד וַיֵּצֵר לוֹ. וַיִּירָא יַעֲקֹב, שְׂמָא יִהְיֶה. וַיֵּצֵר לוֹ, אִם יִהְיוּ אֶת אַחֲרִים.

ג) פלאגן זיי זיך, וואָס האָט ער דאָ מורא געהאַט אַם יִהְיוּ אֶת אַחֲרִים, וואָס איז דען אַז מ'וועט אים הרג'ענען [לעשו. והלא] אַז ער וועט קומען אויף 'אים' [על יעקב] און ער וועט אים וועלן הרג'ען, [הרי מותר מן הדין להורגו, כי] הָבָא לְהַרְגֵךְ הַשֶּׁכֶם לְהַרְגוֹ, [וואס כן] וואָס האָט ער אַזוי מורא געהאַט פאַר דעם.

ו

קושיא ד

גם צ"ב הלשון אם יהיו את "אחריים", והלא הכוונה לעשו, וא"כ יאמר שמה יהיו את "עשו"

ד) [און] דערנאָך, וואָס איז דאָס לשון אַת אַחֲרִים, אִם יִהְיוּ אֶת אַחֲרִים'. [והלא] די רעדע איז דאָך פון עֲשׂוֹן ווייסט מען דאָך, [והיה לו לומר וַיֵּצֵר לוֹ] אִם יִהְיוּ אֶת "עשו", וואָס איז דער [לשון] 'אַחֲרִים'.

ז

קושיא ה

בפסוק אם יבוא עשו אל המחנה האחת והכה, והיה המחנה הנשאר לפליטה. יש להבין דאם יכול ללחום עם עשו להציל מחנה השניה, וכדפירש"י בעל כרחו כי אלחם עמו, א"כ למה לא אמר ללחום תיכף במחנה הראשונה, להציל כולם

וַיַּחֲזֵק אֶת הָעַם אֲשֶׁר אִתּוֹ [וגו'] לְשֵׁנֵי מַחֲנוֹת, וַיֹּאמֶר אִם יָבוֹא עֲשׂוֹ אֶל הַמַּחֲנֶה הָאַחַת וְהַכָּהוּ, וְהָיָה הַמַּחֲנֶה הַנִּשְׁאָר לְפָלִיטָה. [ופירש רש"י] עַל כִּרְחוּ, כִּי אֲלַחֵם עִמּוֹ. (ה) לכוּרָה [לויט] ווי רש"י זאָגט, אַז ער גרייט זיך [אז] ער וועט לוחם זיין, [אם כן קשה] פאַרוואָס האָט ער מפקיר געווען די 'ערשטע' מחנה. פאַרוואָס האָט ער מפקיר געווען די 'ערשטע' מחנה. שוין ביי דער ערשטער מחנה האָט ער געזאָלט לוחם זיין, און מ'וועט נישט צולאָזן חלילה הרג'ען [אפילו] איין מחנה.

ח

[התחלת קושיא ו]

- דערנאָך, די 'איינגעטיילט' [לשני מחנות] שטייט דאָך [להלן (לג, ב)] האָט ער איינגעטיילט אַת הַשְּׂפָחוֹת וְאֶת יִלְדֵיהֶן רַאשֻׁנָּה [וְאֶת לֵאָה וְיִלְדֵיהָ אַחֲרֵינִים, וְאֶת רָחֵל וְאֶת יוֹסֵף אַחֲרֵינִים. ופירש רש"י] אַחֲרוֹן אַחֲרוֹן חֲבִיב. -

(ההמשך, בקושיא ז)

^ח ברש"י (לב, ח): וַיִּירָא וַיֵּצֵר. וַיִּירָא שְׂמָא יִהְיֶה, וַיֵּצֵר לוֹ אִם יִהְיוּ הוּא אֶת אַחֲרִים. [וועיקר הענין מקורו בבראשית רבה (עו, א) ותנחומא (סימן ד)].

^ט כלשון הגמרא בברכות (נח. סב:) ויומא (פה:) והתורה אמרה אם בא להרגך השכם להרגו. - וילפינן לה בגמרא סנהדרין (עב.) מהפסוק אם במחתרת ימצא הנגב וגו' אין לו דמים (משפטים כב, א).

^י ברש"י (לב, ט): וְהָיָה הַמַּחֲנֶה הַנִּשְׁאָר לְפָלִיטָה. עַל כִּרְחוּ, כִּי אֲלַחֵם עִמּוֹ. הַתְקִין עֲצָמוֹ לְשִׁלְשָׁה דְבָרִים, לְדוֹרוֹן לְתַפְלָה וּלְמַלְחָמָה. לְדוֹרוֹן, וְתַעֲבֹר הַמַּחֲנֶה עַל פָּנָיו (לב, כב). לְתַפְלָה, אֲלֵקִי אֲבִי אֲבָרְהָם. לְמַלְחָמָה, וְהָיָה הַמַּחֲנֶה הַנִּשְׁאָר לְפָלִיטָה.

ט

קושיא ו

גם צריך להבין כל ענין החלוקה, והאידך היה 'מותר' לעשות כן לבחור מי יעמוד בראשונה, והלא קי"ל דאין דוחין נפש מפני נפש, ואסור לבחור נפש אחד מישראל בכדי למוסרו לסכנה, וכן הקשה בדברי יחזאל

(ו) [אין] עקסטער פרעגט מען דאך טאקע א קשיא, אין דברי יחזקאל^א פרעגט ער, וויאזוי מ'האט געמעגט עפעס [לחלק המחנות, והלא] טאקע על פי ה'לכה" טאך מען דאך נישט מפקיר זיין קיינעם, [ואם כן] וויאזוי מעג מען 'אויסקלויבן' איינעם. און על כל פנים די וואס זענען געווען פארנט זענען אין א גרעסערע סכנה, [ואם כן] וויאזוי האט ער אויסגעקליבן [בני הגבירות מטעם] אחרון אחרון חביב, [והלא] אז ס'קומט צו דעם, ביי'ן א סכנת נפשות, טאך מען דאך נישט קיין חילוק מאכן. איבערהויפט [אז] זיי זענען דאך 'אלע' געווען שבטי קה. [און] ביי איבוד נפשות, אפילו ווען זיי זענען נאך [סתם] פשרים מישראל, ווי קען מען מאכן א הבחנה, 'דעם' [צו] שטעלן אויף [א] מער מקום מסופן. וויאזוי קאן מען [לברור] אז 'עמיצער' זאל מען הרג'נען, און 'יענער' וועט בלייבן.

י

קושיא ז

וברש"י להלן איתא שהעמידם בסדר אחרון אחרון חביב, ובני השפחות העמיד בראשונה ואח"כ בני הגבירות. ולפי זה קשה להבין לשון הפסוק וְהָיָה הַמַּחֲנֶה הַנִּשְׁאָר, דהכלל הוא דלשון שריים מורה על פחות מחציו, וכאן הלא השאיר במחנה השניה את בני הגבירות שהם הרוב במספק, וגם הם החשובים יותר, והאידך שייך בזה לשון 'הנשא'ר

(ז) דערנאך [לפי דברי רש"י דלעיל שהעמידם בסדר 'אחרון אחרון חביב' ברויך מען פארשטיין [הלשון שאמר] וְהָיָה הַמַּחֲנֶה הַנִּשְׁאָר, וואס איז דער 'הנשא'ר'. [והלא] דער כָּלֵל איז דאך, אַז [בלשון] 'שירים' מוז עס זיין פחות מחציו, אַזוי ווי ס'שטייט^ב [על לשון הגמרא] אם 'נשתיר' כעובי דינר זהב [כשרה].

יא

איבערדעם פרעגט מען דאך^א אויף [דעם לשון] שְׁנֵי בְנֵי אֶהֱרָן הַנּוֹתָרִים' (שמיני י, יב וטז), [דהלא אלעזר ואיתמר] זיי זענען דאך געווען צוויי [פון פיר, ולמה קראם 'הנותרים'.

^א כמבואר ברמ"א (י"ד קנו, א) : עכ"ם שאמרו לישראל תנו לנו אחד מכם ונהרגנו, לא יתנו להם אחד מהם, אלא אם כן יחדוהו ואמרו תנו לנו פלוני (משנה סו"פ ח' דתרומות, ורמב"ם פ"ה מהל' יסודי התורה). ויש אומרים דאפילו בכהאי כוונא אין למסרו, אלא אם כן חייב מיתה כשבע בן בכרי (ב"י בשם רש"י ור"ן). וכן פסק המחבר בשלחן ערוך (ח"מ תכה, ב) דאין דוחין נפש מפני נפש.

^ב דאיתא במשנה חולין (נד). [בדיני טריפות הבהמה] ניטל הטחול וכו', רבי מאיר מכשיר וחכמים פוסלין. ואיתא בגמרא שם (נה). אמר רב עזירא משמיה דרבא, לא שנו אלא 'ניטל', אבל 'ניקב' טרפה. ולהלן בגמרא שם (נה): אמר רב נחוניא, שאילתינהו לכולהו טרופאי [פירש"י: מורי הוראות על הטרפות] דמערבא, ואמרו לי וכו' לית הלכתא כרב עזירא [בניקב הטחול]. ולא אמרן [דלית הלכתא כוותיה] אלא [דאינקב] בקולשיה, אבל בסומכיה [בעוביו למעלה] טרפה, ואי 'אישתייר' ביה [בעובי דופנו, ולא יצא המחט לחוץ, ויש הגנה כנגדו] כעובי דינר זהב, כשרה. ולפי זה כתב בשלחן ערוך (י"ד מג, ב) : הטחול, ראשו האחז עב והשני דק ככריית הלשון, אם ניקב בראש העב נקב מפולש, טריפה. ואם ניקב נקב שאינו מפולש, אם נשאר תחתיו כעובי דינר זהב מותר, פחות מכאן הרי הוא כמפולש וטריפה, אבל אם ניקב הדק כשרה. – ולהלן שם (מג, ד) כתב : עובי דינר זהב לא ידענו שיעורו, ומכל מקום נראה שהוא פחות מחצי עביו. – ועל זה כתב בטורי זהב (שם, ז) : הטעם, דבגמרא אמרו על זה אי 'אשתיר' כעובי דינר, וכל 'שירור' הוא פחות מחציו.

^ג בפנים יפות פרשת שמיני (י, יב) : הַנּוֹתָרִים. פירש רש"י מן המיתה, מלמד שאף עליהם נקנסה מיתה וכו' ותפלתו של משה בטלה מחצה וכו'. לפי מה שכתב הטורי זהב (ביו"ד סימן מג) דלא שייך 'נותר' אלא במיעוט, היינו משום דגרב ואביהוא היו גדולים מאלעזר ואיתמר, כמו שאמרו משה (רש"י שמיני י, ג) הם גדולים יותר ממני וממך, וכל שכן מאלעזר ואיתמר.

ומתריצים) נאָר ווייל יענע [נדב ואביהוא] זענען געווען מער [במדריגה], און די זענען געווען שוואַכער, הייסן 'די' הנותרים.

יב

[אמנם] דאָ איז דאָך געווען פאַרקערט, דער 'אַחרון אַחרון' איז דאָך געווען 'חביב', [וואס כן] וואָס רופט ער די [בלשון] 'המחנה הנשאָר'. זאָל ער זאָגן וְהָיָה הַמַּחֲנֶה 'הַאֲחֵרֶת', [אם יבוא עֲשׂוֹן] אַל הַמַּחֲנֶה הָאֶחָת וְהָפְהוּ וְהָיָה הַמַּחֲנֶה 'הַאֲחֵרֶת' לְפָלִיטָה. [וואס כן אי אפשר לפרשו על פחות במעלה, רק על פחות במנין כפשוטו. ואם כן יוקשה] וואָס זאָגט ער עפעס [לשון] 'נשאָר', די וואָס ס'בלייבט, איז מִשְׁמַע [והכוונה שישאר] טאַקע נאָר ווייניגער ווי די העלפט, ווייניגער ווי די העלפט זאָל בלייבן. [וקשה] פאַרוואָס האָט ער נישט געטון פאַרקערט, זאָל די גרעסערע העלפט בלייבן. [שהרי] חֲשׂוֹבֵ'ער איז דאָך געווען [המחנה הנשאָר, שהם בני הגבירות. ואם כן] מצד דעם קען איך דאָך נישט זאָגן אַז ס'איז [נקרא] 'נשאָר', ווייל זיי זענען 'שוואַכער'. וואָרן אדרבה, ס'איז אַחרון אַחרון חביב.

יג

[ובאמת גם לפשוטו, לפרשו] אַז ס'איז 'ווייניגער' [במספר], ווייס איך אויך נישט צי ס'האַלט אויס דער חֲשׂוֹבֵן, ווייל 'זיי' זענען געווען באמת אויך דעם רוב, די בְּנֵי הַגְּבִירֹת, קעגן די בְּנֵי הַשְּׁפָחוֹת".

[נאָר] על כל פנים אויף אַלענפאַלס [אפילו אם נימא שהמחנה הנשאָר היה פחות במנין, וכגון דקאי על רחל ויוסף שהיו באחרונה, אכתי קשה] פאַרוואָס האָט ער עפעס אַזוי געמאַכט, ס'זאָל זיין הַמַּחֲנֶה 'הנשאָר', די זאָלן זיין 'ווייניגער'. אדרבה, ער האָט געדאַרפט צו זען אַז די וואָס זענען זיי וועלן בלייבן לְפָלִיטָה, די זאָלן זיין 'מער', ס'זאָל ווייניגער גע'ה'ר'ג'ט ווערן. ווי ווייניגער מ'איז מִסְפֵּן מִזְרַע יִשְׂרָאֵל איז אַלץ אַ קָרָן [יותר גדול, שמהם יומשך הכלל ישראל במנין יותר גדול].

יד

סיום קושיא ו

[נאָר] ס'איז דאָך אויף דעם אויך אַ קִשְׂיָא [בכל אופן], וויאָזוי ער האָט געקענט אַוועקשטעלן [המחנה האחת בסכנה] [וכדלעיל בקושיא ו]. אין פִּשְׁטוֹת קען מען נישט פאַרשטיין, וויאָזוי האָט ער דאָס עפעס מִפְקִיר געווען, ער האָט געשטעלט [בספק] הַמַּחֲנֶה הָאֶחָת וְהָפְהוּ, און ער האָט געבויעט אויף די מַחֲנֶה הַנְּשָׂאָר, ווי רש"י זאָגט 'כי אלחם עמו'.

טו

הקדמה לקושיא ח

הרמב"ן לא מפרש כרש"י דיעקב היה דעתו ללחום עמו ממש, אלא דמה שהתקין עצמו 'למלחמה', היינו לברוח ולהנצל אין רמב"ן^{טו} זעט אויס [שלא כרש"י], אַז ער האָט גאַרנישט אינזיין געהאַט 'לוחם' צו זיין, [אלא לברוח ולהנצל].

^י שהרי היו ד' בני השפחות, ושבעה בני הגבירות [בני לאה, עם יוסף. ובנימין עדיין לא היה נולד באותה שעה].
^{טו} ברמב"ן ריש פרשתו (לב, ב): נכתבה הפרשה הזאת, להודיע כי הציל הקב"ה את עבדו, וגאלו מיד חזק ממנו, וישלת מלאך ויצילהו. וללמדנו עוד, שהוא לא בטח בצדקתו, והשתדל בהצלה בכל יכלתו. ויש בה עוד רמז לדורות, כי כל אשר אירע לאבינו עם עשו אחיו, יארע לנו תמיד עם בני עשו, וראוי לנו לאחז בדרכו של צדיק שנזמין עצמנו לשלשת הדברים שהזמין הוא את עצמו, לתפלה, ולדורון, ו'להצלה' בדרך מלחמה, לברוח ולהנצל, וכבר ראו רבותינו הרמז הזה מן הפרשה הזאת, כאשר אכיר (רמב"ן לב, ט. לג, טו). [ועיין עוד בזה בדברי הרמב"ן להלן (לב, ח)].

דער רמב"ן זאָגט, [על מה שאמרו חכמינו] ער האָט זיך אָנגעגרייט לדורון לתפלה וּלְמַלְחָמָה, לדורון [אין] אַ מִתְּנָה, ולתפלה [אין] ער זאָל מתפלל זיין, ולמלחמה מיינט מען, אַז טאַמער וועט נישט גיין גאַרנישט, זאָל ער 'ניצול ווערן' בדרך מלחמה, [אז] מ'וועט גיין בריחה, מ'זאָל אנטלויפן.

[נאָר] ער רופט עס אָן דורך מלחמה^{טו}, [ווייל] ער מיינט לאַפּוקי אַז ס'איז נישט קיין דורון און קיין תפילה, [נאָר] מ'זאָל אנטלויפן פון אים.

טו

מסתמא, זעט אויס, האָט ער געהאַט אַ שיטה^{טז} [הרמב"ן, כי יעקב אבינו] ער האָט גאָר נישטאַמאַל אינזיין געהאַט לוחם צו זיין.

[דאס לא כן] וואָס דען זאָגט ער [וועגן] 'אַנטלויפן'.

אַז מ'זאָגט למלחמה, [הכוונה בפשטות אַז] ער וועט לוחם זיין טאַקע, ווי ס'קער צו זיין. ער וועט לוחם זיין [און] ער וועט יענעם הרג'נען, אַזוי ווי כָּדִין [דהבא להרגן השכם להורגו. או חס ושלום] אַז ער [עשו] איז געקומען [וְהִפְּהוּ] און ער האָט גע'הרג'עט [מחנה הראשונה], וועט ער צוריק הרג'נען, כדי ער זאָל עפעס מציל זיין. [אם כן] וואָס זאָגט עפעס דער רמב"ן 'אַנטלויפן', וואו קומט עפעס [אָהער] אַנטלויפן. [אלא מוכח מזה שהרמב"ן מפרש דאין הכוונה על מלחמה ממש, רק על בריחה. מכיון שהוא רמז לדורות הגלות, שאסור אז ללחום בהאומות, רק להציל עצמינו ולברוח מהם]^{טז}.

יז

קושיא ח

אמנם גם לפירושו אכתי יש להבין, דאם היה ברעתו לברוח, למה לא יברח תיכף, עוד טרם שיבא אל מחנה הראשונה

(ח) [אמנם גם לפי פירושו הרמב"ן יוקשה] ממה נפשך, אַז ער האָט אָן עצה [פון] אַנטלויפן, האָבן זיי געזאָלט 'אַלע' [מחנות] אַנטלויפן, האָט ער מילא גאַרנישט

^{טז} ובריחה הוא ג"כ פעולה שמשתמשים בה אנשי החיל במלחמה בכדי להנצל, וכמו (ירמ' נב, ז) וְכָל אֲנָשִׁי הַמִּלְחָמָה יִבְרְחוּ וַיִּצְאוּ מִהָעִיר לִילָה, מִשָּׂאֵי דוֹרוֹן וּתְפִילָה אֵינֶם פְּעוּלַת מִלְחָמָה כָּלל. "שלא כדברי רש"י.

^{יז} וכן כתב ברבינו בחיי (ב, ח) וז"ל: וכן אנחנו צריכים ללכת בדרכי האבות, להתקין עצמנו להקביל פניהם במנחה ובלשון רכה, ובתפלה לפני ה' יתעלה, אבל במלחמה אי אפשר, שנאמר (שיר השירים ב, ז) הִשְׁבַּעְתִּי אֶתְכֶם בְּנוֹת יְרוּשָׁלַם וגו', השביעם שלא להתגרות מלחמה עם האומות. [נעניין בזה באורך בדברי רבינו בליל ג' דחנוכה תשי"ד (לשון קונטרס רפז, אות סח-עד)].

ויעניין גם בשל"ה חק' (תורה שבכתב בפרשתן, תורה אור אות ו) וז"ל: ודע שענין פרשה זו, לא לבד על יעקב יצא, כי אם על יוצאי חלציו גם כן, כי מעשה אבות סימן לבנים. וכמו שהאריך הרמב"ן וכו'. וכמו שנהגה הוא לדורון לתפילה ולמלחמה, כן נהגין אנחנו בדורינו לבני עשו, ואין כחינו אלא בפינו להתפלל להש"י בעת צרה, ומלחמה להלחם עם האומות לא שייך לנו. אך ענין המלחמה עמהם, תוקף השתדלות שמחויבין השתדלנים מישראל להעזי פניהם נגד מלך והשרים, ולהשתדל עבור ישראל בכל כחם, אף שמראים להם פנים וזעפות ודוחים אותם, יחזרו וילכו. וזהו קיום ועמוד הגולה, כי הפרשה הזו הכל היא לדורות עד שיבא משיח צדקינו. ובבראשית רבה (עח, טו) אמרו, ר' ינאי כד היה סליק למלכותא היה מסתכל בהדא פרשתא כו'. ◦ גם לעשות עמוד וקיום להגולה, צריכין אנחנו להכין עצמנו לדורון ולתפילה ולמלחמה בעבודת הבורא יתברך שייצלנו, והם תשובה תפלה וצדקה. לדורון היא הצדקה, לתפלה כמשמעה, למלחמה היא התשובה, איזהו גבור הכובש את יצרו (אבות ד, א), ואז הוא בעל מלחמה גדול כשכובש מלך גדול כזה וכו'. ובעל מלחמה צריך ללבוש תריס, וזהו התשובה שהיא כתריס בפני הפורענות (שם, יא). ודבר זה ימשוך עד שיקום אבוא אל אדוני שעירה, וזה יהיה בימי המשיח, וְעָלוּ מוֹשָׁעִים בְּהָרַ צִיּוֹן לִשְׁפֹּט אֶת הָרָעָה (עובד' א, כא). והוא בזכות שלושת אלה, בזכות התשובה, שנאמר (ישע' נט, כ) וְאֵל לִצִּיּוֹן גּוֹאֵל וְלִשְׁבִּי פֹשֶׁעַ. בזכות הצדקה, שנאמר (שם א, כז) וְשִׁבְיָהּ בְּצִדְקָה. בתפילה, שנאמר (שם נט, יז) וְהִבְיְאוּתִים אֵל הָרָקִדְשִׁי וְשִׁמְחָתִים בְּבֵית חַפְּצִיתִי, אמן.

געדאַרפֿט אָנהייבן צו 'גיינ' [לקראת עשו], ער האָט געדאַרפֿט 'אַנטלויפֿן' אָן צו 'גיינ' [לקראתו כלל].

יח

הקדמה לקושיא ט

ובמדרש אמרו: אם יבוא עשו אל המִּחְנָה האַחַת והִכָּהוּ, אִלּוּ אַחֲנֵנוּ שְׁבָדְרוּם, וְהָיָה הַמִּחְנָה הַנֶּשְׂאָר לִפְלִיטָה, אִלּוּ אַחֲנֵנוּ שְׁבָגוּלָה. והוא כדרך המדרש שכל ענין הפרשה היתה הכנה על דורות העתידים

דער מדרש זאָגט - טאַקע דער רמב"ן^{יט} ברענגט אויך דעם מדרש, - אין מדרש רבה^כ. ויחין את העם, ער האָט איינגעטיילט [לשני מחנות, ויאמר אם יבוא עשו אל המִּחְנָה האַחַת והִכָּהוּ] אם יהרג אחינו שְׁבָדְרוּם, וְהָיָה הַמִּחְנָה הַנֶּשְׂאָר לִפְלִיטָה [ישארו אחינו שְׁבָגוּלָה].

אזוי זאָגט דער מדרש, אַז דאָס איז געווען אַלעס אַ הִכָּה [לדורות העתידים].
[ווי] דער מדרש [רבה] דִּרְשָׁנִט כסדר אויס די אַלע ענינים [שבפרשה זו] אויף די דורות הָעִתִּידִים, ביז ביאת הַמָּשִׁיחַ.

יט

דער בעל הטורים זאָגט^{כא} [אויך, לרמז בלשון שאמר יעקב עם לְכֵן גִּרְתִּי] וְאַחֵר עַד עֵת"ה, דאָס מיינט מען [לרמזו הגליות] ביז צום אָלף הַשָּׁשִׁי. די עי"ן דאָס איז די ע' שנים של בָּבֶל, און די [תיו"ו איז] פיר הונדערט [יאָר] פון מִצְרַיִם, און די הא דאָס זענען די ה' אלפים ביז צום אָלף הַשָּׁשִׁי, [וואָס] דעמאָלטס הייבט זיך אָן דער זמן הַגָּאֻלָּה^{כב}.

ב

על כל פנים יהיה איך שיהיה, [כל פעולותיו של יעקב אבינו] דאָס איז דאָך אַלעס געגאַנגען אויף עִתִּידוּת. [ווי] דער מדרש כסדר טייטשט דאָך עס אזוי אויס.

כא

[וכן מצינו שאמר יעקב] עַד אֲשֶׁר אָבֹא אֶל אֲדֹנֵי שְׁעִירָה. [ווי] רש"י זאָגט דאָך^{כג} אויך אַזוי, [שמפרש] עַד אֲשֶׁר אָבֹא אֶל אֲדֹנֵי שְׁעִירָה, ווען וועט דאָס זיין [ושילך להר שעיר, בימי המשיח, שנאמר] וְעָלוּ מוֹשְׁעִים בְּהָר צִיּוֹן לִשְׁפֹּט אֶת הָר עֶשָׂו. דאָס האָט ער געמיינט [אויף] 'דעמאָלטס'.

^{יט} ברמב"ן (לב, ט): וְהָיָה הַמִּחְנָה הַנֶּשְׂאָר לִפְלִיטָה וכו'. והכוונה בזה, כי יעקב יודע שאין זרעו כולו נופל ביד עשו, אם כן ינצל המִּחְנָה האַחַד על כל פנים. וגם זה ירמזו [לדורות], שלא יגזרו עלינו כְּנִי עֶשָׂו למחות את שמנו, אבל יעשו רעות עם קצתנו בקצת הארצות שלהם, מלך אחד מהם גזר בארצו על ממונו או על גופנו, ומלך אחר מרחם במקומו ומציל הפלטים. וכך אמרו בבראשית רבה, אם יבוא עשו אל המִּחְנָה האַחַת והִכָּהוּ, אִלּוּ אַחֲנֵנוּ שְׁבָדְרוּם, וְהָיָה הַמִּחְנָה הַנֶּשְׂאָר לִפְלִיטָה, אִלּוּ אַחֲנֵנוּ שְׁבָגוּלָה. ראו כי גם לדורות תרמוז זאת הפרשה. [ויעיין בזה בלשון רבינו ביואל משה (א, קיא)].

^כ בבראשית רבה (ע, א): ויאמר אם יבוא עשו אל המִּחְנָה האַחַת והִכָּהוּ, אִלּוּ אַחֲנֵנוּ שְׁבָדְרוּם. וְהָיָה הַמִּחְנָה הַנֶּשְׂאָר לִפְלִיטָה, אִלּוּ אַחֲנֵנוּ שְׁבָגוּלָה.

^{כא} בבעל הטורים (לב, ה): עם לְכֵן גִּרְתִּי, כלומר אע"פ שהייתי בבית לְכֵן, קיימתי תרי"ג מצות. וְאַחֵר עַד עֵתָהּ, ואם תאמר אם כן שקיימת המצות, בא והלחם עמי, [לזה אמר] וְאַחֵר עַד עֵתָהּ, כלומר אני צריך להתאחר עד שיעברו 'עֵתָהּ', ע' של בבל, ות' של מצרים, וה' אלפים של גלות אדום, ויבא אלף הששי שהם ימות המשיח, ואחר כך וְעָלוּ מוֹשְׁעִים בְּהָר צִיּוֹן לִשְׁפֹּט אֶת הָר עֶשָׂו.

^{כב} שבאלף הששי כבר הוא הזמן הראוי לגאולה, אלא שבעונותינו שרבו יצאו מה שיצאו (כלשון הגמרא סנהדרין צד: ועבודה זרה ט). ויעיין עוד באורך ביואל משה (א, עא-עד), ואכמ"ל.

^{כג} ברש"י (לג, יד): עַד אֲשֶׁר אָבֹא אֶל אֲדֹנֵי שְׁעִירָה. הרחיב לו הדרך, שלא היה דעתו ללכת אלא עד סוכות. אמר, אם דעתו לעשות לי רעה, ימתין עד בואי אצלו, והוא לא הלך. ואימתי ילך, בימי המשיח, שנאמר (עובדי' א, כא) וְעָלוּ מוֹשְׁעִים בְּהָר צִיּוֹן לִשְׁפֹּט אֶת הָר עֶשָׂו. ומדרש אגדה יש לפרשה זו רבים. [ומקורו בבראשית רבה (עח, יד), ועוד].

[והמדרש] ער רעכנט דאָך אויס כסדר.

[ועל זה רומז] דער גאַנצער נסֶעָה וְנִלְכָּה וְאִלְכָּה לְגִנְדָּה, [דהיינו במשך פון] די אַלע גְּלוּת'ערִי.

כב

יהיה איך שיהיה, זאָגט דער מדרש, [אז] ער האָט שוין דאָ דאָס אַלעס אָנגעגרייט אויף שפּעטער, מ'זאָל צוטיילן [הכלל ישראל בזמן הגלות בכמה מקומות, כדי שישאר מהם לפיטה].

דאָס איז עפעס די בחינה ווי די גמרא זאָגט^כ, צִדְקָה עשה הקדוש ברוך הוא בישראל שְׁפִיזָרָן לְבֵין הָאוֹמוֹת [ופירש רש"י שלא יוכלו לכלותם יחד. ווייל אויב] חלילה וחלילה אֲזוּ סִגְעִשְׁעֵט עפּעס אויף איין זייט [וועלט], זאָל עפּעס בלייבן [אידן] אויף די אַנדערע זייט.

[וזהו ענין וַיִּחַץ אֶת הָעָם שעשה יעקב, כי בזה] האָט ער [געמאַכט אַ פועל דמיוני], דאָס האָט ער אָנגעגרייט יַעֲקֹב אָבִינוּ. [וכן] מיט די תְּפִלוֹת [שהתפלל כל זה על דורות העתידים].

כג

קושיא ט

אבל יש להבין לשון המדרש בזה, שהתחיל עם אחינו "שבדרום" ומסיים עם אחינו "שבגולה", שאין זה דבר והיפוכו. וגם למה נקטו ברישא צד "דרום" דוקא, והלא לדורות הם בגלות בארבע רוחות העולם, וכמבואר בגמרא מהפוסקים. וכמו כן בסיפא אינו מובן לשון אחינו "שבגולה" דוקא, דהלא גם אחינו שבדרום הם בגולה
(ט) נאָר שווער צו פאַרשטיין [איז] דאָס לִשׁוֹן פֿון די הייליגע חֻקִּים, אַם יֵהְיוּ אַחֲנֵינוּ 'שְׁבִדְרוּם', יֵשָׁרוּ אַחֲנֵינוּ 'שְׁבִגּוּלָה'.
וואָס עפּעס [ביקש] אויף 'דְּרוֹם' מיט 'גּוּלָה'.

כד

קודם [שאיין זה דבר והיפוכו], ער מיינט דאָך [לנקוט שאם יהרוג בצד אחד ישארו בצד השני, ואם כן] ברויך ער דאָך זאָגן [אם יהרוג] אַחֲנֵינוּ שְׁבִדְרוּם וועט בלייבן אַחֲנֵינוּ 'שְׁבִעֲפוֹן', אָדער 'בְּמִזְרַח', אָדער 'בְּמַעֲרָב'.
ער הייבט אָן מיט דְּרוֹם, און ער לאָזט אויס מיט גּוּלָה. נו די אַחֲנֵינוּ שְׁבִדְרוּם

^{כב} עיין להלן בהדרוש (באות קפג, הנדפס בחלק א' של הקונטרס) מה שמביא רבינו מדברי בעל העקידה בביאור פסוקים האלו. - ועיין בגמרא עבודה זרה (ח:) דהרומיים עשו מלחמה עם ישראל נגד היוונים, בתנאי שיהיו שותפים, ולאחר זמן השתעבדו בישראל, דמיקרא דרשו שאמר עשו נסֶעָה וְנִלְכָּה וְאִלְכָּה לְגִנְדָּה שילכו בשוה ובשותפות, ולבסוף דרשו שאמר יעקב יַעֲבֹד נָא אֲדֹנָי לִפְנֵי עַבְדִּי, דדרך האדון לילך מקודם וכו'. - ועיין במהרש"א בבא בתרא (עג. ד"ה אמר) שביאר בזה וז"ל: כי מעשה אבות סימן לבנים, שאמר עשו וְאִלְכָּה לְגִנְדָּה, בא להשתתף עם יעקב לנצח היוונים, אך יעקב ראה שאי אפשר כן, ואסור להשתתף עם העובדי כוכבים וכו', ועל כן אמר לעשו יַעֲבֹד נָא אֲדֹנָי לִפְנֵי עַבְדִּי, לפני בזמן, שיהיה עשו קודם האדון ויעקב העבד, ואחר כך יהיה יעקב האדון ועשו העבד וכו'. ואי הוה דלינן טפי לישתף עמהן, הוה מקלינן מהבליה [נשרפים מחוס] חס ושלום, הִיָּינוּ קְלִים בגלות, כמו שאמרו (גיטין נו:) בחורבן בית שני, שלא היו רוצין להיות נכנע ולהיות עבדים, על ידי זה נחרב הבית. אבל בהיותינו אחר כך נכנע לעשו לעבד כדברי יעקב אבינו, וכמו שאמרו (שם) ברבי יוחנן בן זכאי והרבה מחכמי ישראל שנתרצו להיות נכנעים לטיטוס, ובזה היה הצלה וריח מעט בגלותינו זה המר.

^{כג} בגמרא פסחים (פז:): מאי דכתיב (שופטים ה:) יֵאָדָה פְּרוּזָנוּ בִּישְׂרָאֵל, צדקה עשה הקב"ה בישראל שפוזרן לְבֵין הָאוֹמוֹת [פירש"י: שלא יהיו יכולין לכלותם יחד]. והיינו דאמר ליה הווא מינא לרבי חנינא אמן מעלינן מיניכו, כתיב בכו (מלכים א' יא, טז) כִּי שָׁשֶׁת חֲדָשִׁים יָשָׁב שָׁם יֹאבָב וְכָל יִשְׂרָאֵל עַד הַכְרִית כָּל זָכָר בְּאֶרֶץ [וגו', ואילו אנן איתניכו גבן כמה שְׁנִי, ולא קא עבדינן לכו מידי. אמר לו רצונך יטפל לך תלמיד אחד [להשיבך תשובה], נטפל ליה רבי אושעיא, אמר ליה משום דלא ידעיתו היכי תעבדו, תכלינן כולהו, ליתנהו גבייכו. מאי דאיכא גבייכו, קרי לכו מלכותא קטיעתא. אמר ליה גפא דרומאי [נשבע בעבודה זרה] באה נתחנין ובהא סלקינן [במחשבה זו אנן עסוקים תמיד]. - [ועיין בזה בלשון רבינו ביואל משה (א, ח)].

זענען דען נישט אין 'גלות'. והראיה, חלילה וחלילה אז מ'הַרְגֵ'ט (בדרום), איז דאָך אַ סימן אז זיי זענען אין גלות, פֿגולָה ביי יענעם.

כה

[ועוד] יהיה איך שיהיה [אף הרישא לעצמו צריך ביאור, למה נקט דייקא] אַחֲנִינו 'שְׁבָדְרוֹם'.
[דאי אפשר לומר שהכוונה לזמן] ווען אידן זענען שרויים על אדמתן, [שהרין] אָרץ
יִשְׂרָאֵל איז דאָך דער טבור הָאָרֶץ^כ [שהיא המרכז והאמצע, וממילא] ארץ ישראל איז
גאָרנישט 'דְרוֹם' [העולם], נאָר 'באמצע' העולם. [ואם כן] וואָס מיינט ער [באומרו] אַחֲנִינו
שְׁבָדְרוֹם.

[ועל כרחק דקאי על מקומות הגלות, ואם כן קשה למה ייחד דייקא צד דרום, והלא כשישראל הם
בגולה הם מפוזרים בארבע רוחות העולם], כְּאָרְבַּע רוחות [השמים] הָאֵט מען פֿאַרשפּרייט –
ברענגט דאָך די גמרא^כ – הָאֵט מען פֿאַרשפּרייט אידן, כְּאָרְבַּע רוחות הָאָרֶץ. אַזוי
זאָגט דאָך די גמרא אין עבודה זרה^כ, [אז] הקדוש ברוך הוא הָאֵט אַזוי געוואָלט, – ווי
דער מהרש"א^{כח} זאָגט פֿשט^{כט} – [אז] ס'זאל 'איבערזאָל' זיין אידן [כדי לפרסם תורתו
ואמונתו, שהוא קיום כל העולם].

על כל פנים יהיה איך שיהיה, וואָס כאַפּט ער עפעס אָן דְרוֹם. פֿאַרוואָס גראַד
דְרוֹם, פֿאַרוואָס נישט מְזָרָה, פֿאַרוואָס נישט צָפוֹן.

כו

און ווידעראום דער 'אויספיר' [ישארו אחינו שהם] פֿגולָה, הָאֵט דאָך אַוודאי נישט

^כ עיין בתנחומא קדושים (סימן י): כשם שהטיבור הזה נתון באמצע האיש, כך ארץ ישראל טיבורה של עולם,
שנאמר (יחזקאל לח, יב) יִשְׁבִּי עַל טַבּוֹר הָאָרֶץ, ארץ ישראל יושבת באמצעותה של עולם וכו'. [ועיין בספר המאור על
הר"ף (ראש השנה כ): שביאר הא"ך ארץ ישראל הוא טבור הארץ].

^{כב} בגמרא עבודה זרה (י:): ההוא קיסרא דהוה סני ליהודאי, אמר להו לחשיבי דמלכותא, מי שעלה לו נימא
ברגלו [פירש"י: בשר מת, ומצערן], יקטענה ויחיה [ויבריא], או יניחנה ויצטער. אמרו לו יקטענה ויחיה. אמר להו
קטיעה בר שלום, חדא דלא יכלת להו לכולהו, דכתיב כי כְּאָרְבַּע רוחות השמים פֿרשתי אֲתֶכֶם, מאי קאמר,
אלימא דבדרתהון בד' רוחות, האי כארבע רוחות לארבע רוחות מבעי ליה, אלא כשם שאי אפשר לעולם בלא
רוחות, כך אי אפשר לעולם בלא ישראל. ועוד, קרו לך מלכותא קטיעה.

ובגמרא תענית (ג:): רוחות מנא לן דלא מיעצרי, אמר רבי יהושע בן לוי דאמר קרא (זכריה ב, י) כי כְּאָרְבַּע
רוחות השמים פֿרשתי אֲתֶכֶם נאם ה'. מאי קאמר להו, אלימא הכי קאמר להו הקב"ה לישראל דבדרתינכו
בארבע רוחי דעלמא, אי הכי כארבע, בארבע מיבעי ליה. אלא הכי קאמר כשם שאי אפשר לעולם בלא רוחות
[פירש"י: שלא יתקיים מרוב הבל וחמימות], כך אי אפשר לעולם בלא ישראל [שאין העולם מתקיים אלא בשביל ישראל].
והכי אמר קרא, כי כְּאָרְבַּע רוחות השמים פֿרשתי אֲתֶכֶם לרוחות העולם, די שיתקיים, שנאמר (ירמ' לג, כה) אם לא כִּרְתִּי יוֹקֵם
וְלִלְלָה חֲקֹת שָׁמַיִם וְאָרֶץ לא שְׁמַתִּין.

^{כג} במהרש"א (עבודה זרה שם): כי כְּאָרְבַּע רוחות השמים כו'. נראה לפי פשוטו נמי שפיר קאמר דלא יכלת לכלם
כיון דכל כך מפוזרים בד' רוחות עולם מסוף עולם ועד סופו. והוא ודאי לא יאמין הדרש [רק יפרש כפשוטו], אלא
שבא הדרש ליתן טעם על [פשוטו], דלכך הם מפוזרים, כדי שלא יוכלו לכלם, לפי שהם המה קיומו של עולם
כמו הרוחות. ופירש רש"י בפ"ק דתענית, כי בלא רוחות לא יתקיים העולם מרוב הבל וחמימות, עכ"ל. אבל
לפי הדמיון [של ישראל לארבע רוחות] נראה, כי הרוחות הם קיומו של עולם היבשה, שהוא מיבש הארץ, ולולא
הרוח היה העולם כולו מים במים לפי הטבע וכו'. כן הם ישראל, שאולוי הם היה העולם מוחזר לתוהו ובוהו
שישובו המים על הארץ, כמו שאמרו לעיל (בגמרא שם), ועל ידי שפירש ופיזר אותם בד' רוחות, התפרסם בכל
העולם אמונתו ותורתו, והוא קיום של עולם, וק"ל.

^{כט} הכוונה כי בדברי הגמרא לחוד היו יכולין לפרש שדחו את הפירוש הפשוט דהיינו 'בארבע' רוחות השמים
פרשתי אֲתֶכֶם, משום דכתיב 'בארבע'. אולם במהרש"א מפרש דאין כוונת הגמרא לדחות את הפירוש הפשוט,
אלא להוסיף גם את הדרש, דמשום הכי שני קרא בדיבוריה לכתוב 'בארבע' כדי לפרש גם הדרש, אבל גם
פירוש הפשוט 'בארבע' רוחות, הוא אתי שפיר לפי זה. [ובאמת דבדברי מהרש"א בזה, כן מפרש גם ברש"י תענית (מובא
לשנו לעיל על הגמרא), וכמו שכתב רבינו ביואר משה (א, יח) עיי"ש].

קיינ שום פֿשט. [שהרין] אויף וועלעכער זייט איז מען [דען] נישט 'בגולה'. בגולה, איז דען דאָ אַן אַנדערע זייט [שאין ישראל שם בגולה. ואם כן] וואָס הייסט 'גולה', בגולה איז דאָך אין אלע זייטן, באַרבע פֿנפֿות האַרץ איז מען בגולה, אין די גאַנצע וועלט איז מען אין גלות, [סיי] 'וואו' מ'איז.

אחינו 'שבגולה' איז יעדערער, אין דרום, אין צפון, במזרח ובמערב, איבעראַל איז מען בגולה.

ביז דער בורא כל עולמים וועט העלפן, עַד אֲשֶׁר יִרְחם ה' עַל עַמּוֹ [ויתקיים] הַשִּׁיבָה שׁוֹפְטֵינוּ כְּבָרְאשׁוֹנָה, וועט צוריק זיין [כל ישראל במקום אחד, און דעמאלסט] וועט מען אַרויס פון 'גלות'.

אַבער דער גלות איז דאָך נישט געווענדט אין אַ זייט.

כז

[ועל כל פנים] ס'איז דאָך עפעס נישט קיין לשון, ס'איז דאָך אַ פֿלאַ, [הן לשון הרישא] אחינו 'שבדרום', און [הן] דעם אויסלאָז מיט אחינו 'שבגולה'.

כח

קושיא י - מתוך הדרוש

י [ובלשון הפסוק ויאמר אם יבוא עשו אל המחנה האחת והבדחו והיה המחנה הנשאר לפליטה. יש להבין אריכות ויתור הלשון 'אם יבוא עשו' אל המחנה האחת 'והבדחו', שהוכיח כאן ב' ענינים, ביאה והכאה, ואינו מובן הכוונה בענין הביאה שאמר אם 'יבוא' עשו. והיה לו לומר רקבצרה אם 'יבא' עשו, שעל זה היה עיקר הפחד. ובפרט דהלא כבר ידע מביאתו שהוא בודאי בא, ולא שייך בזה לשון ספק 'אם' יבוא].

כט

קושיא יא

עוד במדרש: אם יבא רשע זה ויאבד את בני ואת אָמם כאחת,

ספר תורה שאתה עתיד ליתן על הר סיני מי יקרא בו

דער מדרש זאָגט אין מדרש רבה^ל, ביי די תפלה וואו יעקב אבינו האָט געזאָגט פֿן יבוא והפני אִם על בָּנִים, [באותה שעה אמר יעקב] כתיב בתורתך (אמור כב, כח) אתו ואת בנו לא תשחטו ביום אחד, אם יבוא רשע זה, חס ושלום אם יהרוג אִם על בָּנִים, תורה שאתה עתיד ליתן בסיני מי יקרא בו, ווער וועט לערנען אין די תורה וואָס דו וועסט געבן אויפ'ן באַרג סיני. [ועל כן בבקשה ממך הצילני נא מיד אחי מיד עשו].

ל

וקשה הלשון מי 'יקרא' בו. דהלא אם ח"ו עשו יכלה את ישראל

ח"ו לא יהיה מי שיקבל התורה, והיה לו לומר בלשון מי 'יקבל' אותו

יא) פרעגט מען די קשײַא, וואָס זאָגט ער עפעס מי 'קרא' בו, [והלא] אַז חלילה ער האָט דאָ מורא געהאָט [שח"ו לא יהיו ישראל], ווי ער האָט מורא געהאָט פֿן יבוא והפני אִם על בָּנִים, וועט חלילה נישט זיין קיין אידן, וועט נישט זיין פֿאַר וועם צו 'געבן' די

^ל בבראשית רבה (עה, יג): ויאמר אם יבוא עשו אל המחנה האחת והבדחו. באותה שעה אמר אבינו יעקב לפני הקב"ה, רבונו של עולם, כתב בתורתך ושור או שֶׂה אתו ואת בנו לא תשחטו ביום אחד, אם יבא רשע זה ויאבד את בני ואת אָמם כאחת, ספר תורה שאתה עתיד ליתן על הר סיני מי יקרא בו. בבקשה ממך הצילני נא מידו, שלא יבא ויכני אִם על בָּנִים, שנאמר הצילני נא [מיד אחי מיד עשו וגו']

תורה, [ואם כן היה לו לומר ספר תורה] שאתה עתיד ליתן בהר סיני – וועט ער פרעגן – מי 'קבל' אותו, נישט מי 'יקרא' בו.

לא

קושיא יב

גם צ"ב למה אמרו הלשון ספר תורה שאתה עתיד ליתן 'בהר סיני', דמה נוגע זה לכאן. והלא ענין נתינת התורה נזכר בכמה מקומות, מבלי שיזכירו שניתנה בהר סיני. ובמשנה דריש אבות פירשו המפרשים טעמים בזה למה מזכירו שניתן 'מסיני'.

(יב) דערנאך איז דאך שווער, וואָס זאָגט ער עפעס תורה שאתה עתיד ליתן 'בהר סיני', וואָס דאָרף ער עפעס זאָגן 'וואו' מ'ג'ט עס, און [אויף] וואָס פאַר אַן אופן. [והלא] איבעראַל [וואו] ער איז מְזַכֵּר די תּוֹרָה, איז ער נישט מְזַכֵּר וואו מ'האָט עס געגעבן. [נאָר] אַמאָל^{לא}, [וכגון] דאָרט וואו ער וויל 'דערציילן' [אז] מִשֶּׁה קָבַל תּוֹרָה מִסִּינִי [ומִסְפָּרָה לַיהוָה וכו'] (אבות א, א), ער וויל דערציילן דאָס ענין. אָבער [כאן] אַז ער גייט נישט דאָ דערציילן צי מ'האָט געגעבן אויפ'ן באַרג סִינִי, אַז מִשֶּׁה קָבַל תּוֹרָה מִסִּינִי, ער גייט נישט דערציילן דאָ אַט [מענין זה, אם כן למה לו להזכיר תורה שאתה עתיד ליתן 'בהר סיני'].

לב

דאָרטן [במסכת אבות] שטייט אויך טעמים פאַרוואָס ער הייבט אָן די משנה מיט מִשֶּׁה קָבַל תּוֹרָה מִסִּינִי. ווייל [מסכת אבות] ס'איז בלויז מְדוּת, זאָל מען נישט מיינען – זאָגט דער ברטנורא^{לב} און די אַלע [מפרשים] – ווייל די חֲכָמִי הָאוֹמוֹת האָבן דאָך אויכעט מְדוּת [שבדו להם וכתבום בספריהם, ולכן] זאָל מען נישט מיינען [אז] דאָס איז אויך עפעס אזעלכע מְדוּת [שהם] מִסְבָּרָא, נאָר ביי אידן איז 'אַלעס' מְקוּבָּל איש מפי איש, פון באַרג סִינִי, איבערדעם הייבט ער אָן ביי דעם ענין פון מְדוּת, דעס איז דאָך די מסכת [וואָס רעדט] פון מְדוּת, הייבט ער אָן מִשֶּׁה קָבַל תּוֹרָה מִסִּינִי.

לג

על כל פנים אַז מ'וויל דערציילן אַז ס'איז מִסִּינִי, מיינט מען עפעס [דערמיט]. ווען מ'מיינט [בלויז] די תּוֹרָה, מ'איז מְזַכֵּר די תּוֹרָה, איז מען נישט מְזַכֵּר אַז ס'איז מִסִּינִי. [ואם כן] וואָס דאָרף ער עס דאָ מְזַכֵּר זיין.

לד

[וכן] ווען מ'מאַכט אַ בְּרָכָה אויף די נְתִינַת הַתּוֹרָה, [או כשמבקשין בתפילה] וְהָאֵר עֵינֵינוּ בְּתוֹרָתְךָ, צי [סיי] ווען מ'איז מְזַכֵּר די תּוֹרָה הַקְדוּשָׁה, דערציילט מען נישט [אז] ס'איז געווען מִסִּינִי.

לה

[וכמו כן] דאָס האָט ער דאָ געדאַרפֿט צו זאָגן [בסתם], תורה שאתה עתיד ליתן לישראל מי יקרא בו, ווער וועט לערנען די תורה. וואָס זאָגט ער שאתה עתיד ליתן לישראל 'בסיני', וואָס איז דאָס אַ נִפְקָא מִינָה, לכאורה וואָס איז ער מְדַיֵּק [באומרו] די

^{לא} פירוש: לפעמים.

^{לב} בפ' הברטנורא (אבות א, א): מִשֶּׁה קָבַל תּוֹרָה מִסִּינִי. אומר אני, לפי שמסכת זו אינה מיוסדת על פירוש מצוה ממצות התורה, כשאר מסכתות שבמשנה, אלא כולה מוּסְרִים ומְדוּת. וחכמי אומות העולם גם כן חיברו ספרים 'כמו שבדו מלבם' בדרכי המוסר, כיצד יתנהג האדם עם חבירו, לפיכך התחיל התנא במסכת זו מִשֶּׁה קָבַל תּוֹרָה מִסִּינִי, לומר לך שהמדות והמוסרים שבזו המסכתא, לא ברו אותם חכמי המשנה מלבם, אלא אף אלו נאמרו בסיני.

תורה וואָס דו וועסט געבן 'בסיני' מי יקרא בו, מוז דאָך עפעס אויך זיין דערינען [א כוונה].

לו

[התחלת ישוב הקושיות]

- לעולם, דעס וואָס ער האָט באַפּוילן [לעשו], וואָס ער האָט געזאָגט פאַר אים תרי"ג מצות (שמרתי, ואפילו) פרה אדומה הקרבתי. -

(ההמשך לזה, להלן באות מז)

לו

קושיא יג

המפרשים נתקשו כאן דלכאורה אם היה ליעקב 'הבטחה' מהקב"ה על השמירה, אם כן למה נתיירא יעקב כלל (יג) דאָ איז דאָ נאָך אַ גרויס ענין, ס'איז דאָ דאָ נאָך אַן ענין וואָס ס'איז שווער צו פאַרשטיין.

זיי שטעלן זיך דאָך אַלע, לויט ווי רש"י זאָגט^{לג} [שאמר יעקב] בשתי הבטחות שהבטחתי [אני בא לפניך], און ער האָט [אויף דעם ארויף] געבעטן וְאַתָּה אֲמַרְתָּ [היטב אִיטִיב עִמָּךְ, בשתי הבטחות].

[אם כן קשה דאם היה עומד] נאָך טאַקע צוויי הַבְטָחוֹת וואָס ער איז מוֹבְטָח פונעם בורא כל עולמים אַליין, [אם כן] וואָס האָט ער זיך נאָך געפאַרכטן. אויף דעם ענין פלאַגן זיך אַלע.

לח

תירוץ האבן עזרא - על קושיא יג

ובאבן עזרא מתיר, שנתיירא שמא יהרגו עשו את בנו, והבטחת הש"ת יתקיים בבנים אחרים שיתן לו דער אבן עזרא זאָגט^{לד}, אַז ער האָט מוֹרָא געהאַט, מ'האָט אים טאַקע מִבְטִיחַ געווען, אָבער טאַמער^{לה} וועט ער חלילה אויס'הרג'נען אַם עַל בְּנִים, און ער וועט האָבן נאָך אַנדערע קינדער, און הערשט ביי 'דעם' וועט זיין די הַבְטָחָה.

לט

קושיית הרמב"ן על תירוץ האבן עזרא

אבל הרמב"ן הקשה על זה דליתא, שהרי דבריו יוקשה להיפך, דאם היה יכולה ההבטחה להתקיים באחרים, א"כ האידך התפלל יעקב על סמך הבטחה זו, וכמו שאמר בתפילתו וְאַתָּה אֲמַרְתָּ היטב אִיטִיב עִמָּךְ,

זאָגט דער רמב"ן^{לו} [על תירוץ האבן עזרא], דאָס קען נישט זיין. ער ברענגט עס נישט

^{לב} ברש"י (לב, י): וְאַלְקֵי אֲבִי יַעֲקֹב. ולהלן הוא אומר (ויצא לא, מב) וּפְתַח יַעֲקֹב. ועוד מהו שחזר והזכיר שם המיוחד (ה) האמר אלי שוב לְאַרְצָךְ וגו', היה לו לכתוב האמר אלי שוב לְאַרְצָךְ וגו'. אלא כך אמר יעקב לפני הקב"ה, שתי הבטחות הבטחתי, אחת בצאתי מבית אבי מכאר שבע, שאמרת לי (שם כח, יג) אָנֹכִי ה' אֱלֹקֵי אֲבֹתֶיךָ, ושם אמרת לי וְשִׁמְרְתִּיךָ בכל אֲשֶׁר תֵּלֵךְ. ובבית לבן אמרת לי (שם לא, ג) שֹׁב אֶל אֶרֶץ אֲבֹתֶיךָ וּלְמוֹלֶדְתְּךָ וְאֶהְיֶה עִמָּךְ, ושם נגלית אלי בשם המיוחד לבדו, שנאמר (שם) וְיֹאמֶר ה' אֶל יַעֲקֹב שֹׁב אֶל אֶרֶץ אֲבֹתֶיךָ וגו', בשתי הבטחות האלו אני בא לפניך.

^{לז} באבן עזרא (לב, ט): ואם ה' אמר לו וְהָיָה זֶרַעְךָ כְּעַפְרַת הָאָרֶץ, לא ידע אם על אלה, או על אחרים. כי הנה יוסף כאשר נמכר היה יעקב חי, והוא לא ידע, כי אין הנביא יודע הנסתרות אם לא יגלה לו ה', ואלישע אמר (מלכים ב' ד, כו) וְהָיָה עִמָּךְ מִמֶּנִּי. גם זאת תשובה לשואלים איך פתח יעקב, וה' הבטיחו. והוא אומר וְאֶהְיֶה עִמָּךְ, גם זה פירוש וְאִיטִיבָה 'עִמָּךְ', שיתכן שימלט הוא לבדו. וועד ידענו, כי כל עון קטן וגדול כנגד העושה, על כן העון הקל לגדול יקרא גדול. ויעקב פתח שמא חָטָא או שגג במחשבתו, ובעבור זה לא יהי' ה' עמו. ואל תתמה, כי הנה משה שאין למעלה ממנו, והוא שלחו להוציא את ישראל ממצרים, בעבור שגתו שלח מלאך להמיתו (שמות ד, כה).

^{לח} פירוש: אפשר, שמא.

^{לח} ברמב"ן (לב, יג): וְאַתָּה אֲמַרְתָּ היטב אִיטִיב עִמָּךְ. אף על פי שהיתה פחדתו פן יגרום החטא, אמר עשית עמדי חסדים גדולים שלא הייתי ראוי להם, כן שכן שיש לעשות עמי חסדים גדולים הזה אשר הבטחתני עליי שתיטיב לי

פון אבן עזרא, [נאָר] 'ויש אומרים' ברענגט ער, [זאָגט ער] ס'קען נישט זיין.
קודם זאָגט ער אז ס'קען נישט זיין, ווייל ממה נפשך, אז ס'איז טאָקע דאָ אַן עצה
[שיתקיים ההבטחה בבנים אחרים, אם כן] וואָס דען האָט ער געזאָגט וואָס אַמרת' הַיִּטֵּב
אַיטִיב, וואָס דען האָט ער זיך 'פאַררופן' אויף די הַבְּטָחָה. אז ס'וועט קאָנען נְתָקִים
ווערן די הַבְּטָחָה [אפילו] ווען ס'זאָל חלילה געשען דער וְהַכְנִי אִם עַל בְּנִים [אם כן]
וואָס האָט ער זיך ווידער געהאַט צו 'פאַררופן' דערויף.
[ווערד הקשה, שהרי בהבטחת פי לא אַעֲזֹבָךְ, בזה נכלל שיהיה ה' עמו, וישוב בשלום, ואם כן גם
הצלת כל בניו בכלל ההבטחה].

מ

תירון הרמב"ן - על קושיא יג

והרמב"ן עצמו תירן שנתירא שמא יגרום החטא לכטל ההבטחה, וכעין דרכו של רש"י בזה
איבערדעם זאָגט דער רמב"ן אז ניין, [נאָר] דער רמב"ן זאָגט^ל טאָקע אזוי ווי דער
דָּרָך פון רש"י^ל, [אז] שמא יגרום החטא. ער האָט מוֹרָא [געהאַט] שמא יגרום החטא^ל.

מא

מה שעדיין קשה לתירון הרמב"ן

אמנם אכתי קשה, דהא אף לפירושו שייך להקשות דאם אפשר שיגרום החטא לכטל ההבטחה,
אם כן האיד התפלל יעקב על סמך הבטחה זו, וכדרך שהקשה הוא עצמו על תירון האבן עזרא.
אין אַמְתָּן אַרִיין, איז טאָקע ווייטער נישט צו פאַרשטיין.
ממה נפשך, האָט ער מורא געהאַט שמא יגרום החטא, מוז מען דאָך גיין מיט
דער שְׁיטָה אז אַ חָטָא קאָן מבטל זיין די הַבְּטָחָה [ואם כן מה טען שוב באומרו ואתה אַמְתָּן
הַיִּטֵּב אַיטִיב עִמָּךְ. ואם כן על תירון הרמב"ן עצמו יוקשה גם כן מה שהקשה על תירון האבן עזרא].

ותרבה את זרעי, ואין חטאי ראוי למנוע ממני הטובה אשר הבטחתי בה, כי גם מתחילה לא הייתי ראוי לה אם
עונות תשמור לי, ולא הבטחתי עליה בעבור מַעֲשֵׂי, רק בחסדיך הריבים. ○ ויש אומרים' כי יעקב היה חומל על
בניו ועל ביתו פן יכה אותם עשו, כי לא היה יודע בהבטחת וְהָיָה זֶרְעֶךָ פֶּעֶפֶר הָאָרֶץ, אם על אלה או על אחרים,
כי יתכן שימלט הוא לבדו, וירבה עוד זרעו. ○ ואינו נכון בעיני, כי אם היתה זאת מחשבתו, איך אמר בתפלתו
ואתה אַמְתָּן הַיִּטֵּב אַיטִיב עִמָּךְ וְשָׁמְתִי אֶת זֶרְעֶךָ. ועוד, כי שם נאמר לו [ויצא כח, טו] וְהָיָה אֲנֹכִי עִמָּךְ וְשָׁמְתִיךָ
בְּכָל אֲשֶׁר תֵּלֵךְ וְהִשְׁבִּיתִיךָ אֶל הָאָדָמָה הַזֹּאת כי לא אַעֲזֹבָךְ, ואם יהיו בניו נופלים בחרב אחיו, אין ההבטחה הזאת
קיימת. ולזה ירמוז באמרו הַיִּטֵּב אַיטִיב עִמָּךְ, וכן וְשָׁמְתִיךָ עִמָּךְ, כי כל זה ממה שנאמר לו [שם לא, ג] וְהָיָה
עִמָּךְ. ○ אבל הכל מיראת חטא, כי דרך הצדיקים לירא תמיד, והיה מתיירא אולי אפילו משיצא משם חָטָא,
בבואו בבית עם לבן עובד עבודה זרה, או בדבר אחר, וְשָׁגִיאוֹת מִי בָּקִין [תהלים יט, ג].

^{יז} ברש"י (לב, יא): קִטְנִיתִי מִכָּל הַחֲסִידִים. נתמעטו זכויות, על ידי החסידים והאמת שעשית עמי, לכך אני ירא,
שמא משהבטחתי נתלכלכתי בחטא, ויגרום לי להמסר ביד עשו.

ומקורו בגמרא בברכות (ד, רב) יעקב בר אידי רמי, כתיב וְהָיָה אֲנֹכִי עִמָּךְ וְשָׁמְתִיךָ בְּכָל אֲשֶׁר תֵּלֵךְ, וכתיב
וְיִירָא יַעֲקֹב מְאֹד, אמר שמא יגרום החטא [פירש"י: וירא יעקב - שמא אחוה הבטחה חטאת]. כדנתיא [שהחטא גורם
שאין ההבטחה מתקיימת], עַד יַעֲבֹר עִמָּךְ ה' עַד יַעֲבֹר עִם זֶרְעֶךָ (בשלח טו, טז), עַד יַעֲבֹר עִמָּךְ ה' זו ביאה ראשונה
[שבאו בימי יהושע], עַד יַעֲבֹר עִם זֶרְעֶךָ זו ביאה שנייה [כשעלו מגלות בבל בימי עזרא], מכאן אמרו חכמים ראויים
היו ישראל ליעשות להם נס [לכוא ביד רמה] בימי עזרא כדרך שנעשה להם בימי יהושע בן נון, אלא שגרום החטא
ולא הלכו אלא ברשות כורש, וכל ימי מלכי פרס נשתעבדו להם, לכורש ולאחשורוש ולדריוש האחרון].

^{יח} ועיין עוד ברמב"ן לך לך (טו, ב): ויש עליך לשאול, שכבר נאמר לו לאברהם [לך יג, טו-טז] פִּי אֶת כָּל הָאָרֶץ
אֲשֶׁר אַתָּה רֹאֶה לָךְ אֶתְנַנָּה וְלִזְרַעֲךָ עַד עוֹלָם וְשָׁמְתִי אֶת זֶרְעֶךָ כֶּעֶפֶר הָאָרֶץ, ואין יאמר עתה (שם, ב-ג) וְאֲנֹכִי הוֹלֵךְ
עִירִי, וְהָיָה בֵּן בִּיתִי יוֹרֵשׁ אֹתִי, ולמה לא האמין בנבואה הראשונה כאשר יאמין בזאת. ○ והתשובה, כי
הצדיקים לא יאמינו בעצמם בחטאם בשגגה, וכתוב (ירמ' יח, ט-טז) רָגַע אֲדָבָר עַל גּוֹי וְעַל מַמְלָכָה לְבָנוֹת וּלְנָטוּעַ
וְשֵׁב הַגּוֹי הַהוּא וְעָשָׂה הָרַע כְּעִינִי וְנִחַמְתִּי עַל הַטּוֹכָה, והנה ראה עצמו בא בימים ולא נתקיימה נבואתו, וחשב
כי חטאיו מנעו הטוב וכו'. וכלשון הזה אמרו בבראשית רבה (עו, ב) וְיִירָא יַעֲקֹב מְאֹד וְיִצְרָךְ לוֹ, מכאן שאין
הבטחה לצדיקים בעולם הזה וכו'.

מב

[ושיטת רש"י והרמב"ן בזה הוא] אַ שטייגער^{לט} ווי דער רמב"ם^{מא} פלאַגט זיך דערויף נעל הענין שאמרו דשייך שמא יגרום החטא. שהרי] לעולם שטייט^{מב} [דאך] כל דבר שיצא מפי הקדוש ברוך הוא לטובה, אינו חוזר. [ואם כן] ווי קאָן זיין [אַז] דער חטא זאָל מבטל זיין [מה שהבטיח הקב"ה].

וויל דער רמב"ם אַ חילוק מאַכן.

דער רמב"ם וויל אַ חילוק מאַכן [אַז נאָר] אַ הַבְּטָחָה וואָס מ'זאָגט פֿאַר אַן אַנדערן, דורך אַ נְבִיא, קען מען נישט חֲרָטָה האָבן. נאָר [בהבטחה שנאמרה] פֿאַר'ן נְבִיא אַליין, קען מען יאָ חֲרָטָה האָבן.

מג

[און] דער בעל עקידה קריגט אויף די גאַנצע סִבָּרָא [של הרמב"ם], - דער בעל עקידה^{מב}, און דער רלב"ג^{מא}. - זאָגן זיי [אַז] ס'קען נישט זיין אַז ס'איז אַ חילוק [אם

^{לט} פירוש: כעין דוגמת.

^מ בהקדמת הרמב"ם לפירוש המשניות סדר זרעים: ובהיות המתנבא הגון לנבואה כפי מה שראוי, נאמר לו הבטיחנו ביעודים והגר לנו דברים מאשר למדך הקב"ה. ויגיד ויבטיח. ואם יתקיימו יעודיו כולם, אז נדע שכל נבואתו אמת, ואם ישקר בה, או נפל אחד מדבריו ואפילו דבר קטן, נדע שהוא נביא שקר. וזה כתוב בתורה (דברים יח, כא-כב) בענין הבחינה הזאת, וכי תאמר בלבבך אִיכָּה נִדַּע אֶת הַדָּבָר אֲשֶׁר לֹא דִבְרֹה ה', אֲשֶׁר יִדְבָּר הַנְּבִיא בְּשֵׁם ה' לֹא יִהְיֶה הַדָּבָר וְלֹא יָבֹא וכו'. ○ ונשאר בכאן פרק גדול ראוי לנו לבארו. והוא שהנביא כשיתנבא בצרות ומאורעות לעם שהם חייבים, כגון שיזהירם ברעב או חרב וכו' וכדומה לו, ואחר כך לא יתקיים דבר מן הענין ההוא, ורוחמו מן השמים ועמדו כל עניניהם בשלום ובשלחה, לא יִנָּדַע בו כוזב הנביא, ואין ראוי לומר שהוא נביא שקר, ושהיה חייב מיתה, מפני שהקב"ה ניהם על הרעה, ואפשר שעשו תשובה וסרו מנאצותם, או אחר גמולם הקב"ה בחמלתו, והאריך אפו להם עד זמן אחר וכו', או ירחם עליהם למען זכויות שקדמו להם. ולא אמר על דבר כזה לֹא יִהְיֶה הַדָּבָר וְלֹא יָבֹא. אבל אם הבטיח בכשורות טובות שיתחדשו לזמן קצוב, ויאמר בשנה זו יהיה השקט ושלחה, והיו בה מלחמות, או יאמר שנה זו תהיה גשומה וברוכה, ויהיה בה רעב ובצורת, וכדומה לו, נדע שהוא נביא שקר, והתקיים ביטול טענתו ושקריו. ועל זה אמר הכתוב בְּדוֹן דָּבָר הַנְּבִיא, לֹא תִגְדֹּר מִמֶּנּוּ, רצ"ל אל יפחידך ואל יבהילך מלהרג אותו, אמונתו וישרו וחכמתו, אחרי אשר מלאו לבו להעיד דבר גדול כזה ודיבר סרה על השי"ת. שהקב"ה כשיבטיח 'אומה' בכשורות טובות על ידי נביא, אי אפשר שלא יעשה, כדי שתתקיים נבואתו לבני אדם. והוא מה שאמרו ע"ה כל דבר שיצא מפי הקב"ה לטובה, אפי' על תנאי, אינו חוזר בו. ○ אבל ענין פחד יעקב, אחר שהבטיחו הקב"ה בכשורות טובות, כמו שנאמר וְהָיָה אֲנֹכִי עִמָּךְ וְשִׁמְרְתִּיךָ כָּל אֲשֶׁר תֵּלֵךְ, והיה מפחד פן ימות, כמו שנאמר וַיֵּרָא יַעֲקֹב מִאֵד וַיִּצְרֹךְ לוֹ, אמרו חכמים ז"ל בענין ההוא, שהיה מפחד מלחמה, שמא יהיה גורם לו מיתה, והוא מה שאמרו (ברכות ד.) קסבר שמא יגרום החטא. יורה זה שהקב"ה יבטיח בטובה, ויגברו העונות ולא יתקיים הטוב ההוא. ויש לדעת שענין זה אינו אלא בין הקב"ה ובין הנביא, אבל שיאמר הקב"ה לנביא להבטיח בני אדם בכשורה טובה, במאמר מוחלט, בלא תנאי, ואחר כך לא יתקיים הטוב ההוא, זה בטל ואי אפשר להיות. בשביל שלא יהיה נשאר לנו מקום לקיים בו אמונת הנבואה, והקב"ה נתן לנו בחרתו עיקר, שהנביא ייבחן כשיאמנו הבטחותיו. [ועיי' שו"ע].

וענין עוד ברמב"ם (סוסי התורה י, ד) וז"ל: דברי הפורענות שהנביא אומר, כגון שיאמר פלוני ימות, או שנה פלונית רעב או מלחמה, וכיוצא בדברים אלו, אם לא עמדו דבריו אין בזה הכחשה לנבואתו, ואין אומרים הנה דיבר ולא בא, שהקב"ה אָרַךְ אִפְסִים וְרַב חֶסֶד וְנֶחֱם עַל הַרְעָה, ואפשר שעשו תשובה ונסלח להם, כאנשי נינוה, או שתלה להם, כחזקיה. אבל אם הבטיח על טובה ואמר שיהיה כך וכך, ולא באה הטובה שאמר, בידוע שהוא נביא שקר, שכל דבר טובה שיגזור הֶקֶל אפילו על תנאי, אינו חוזר וכו'. הא למדת שבדברי הטובה בלבד יבחן הנביא וכו'.

^{מא} בגמרא ברכות (י): אמר רבי יוחנן משום רבי יוסי, כל דיבור ודיבור שיצא מפי הקב"ה לטובה, אפילו על תנאי, לא חוזר בו. מנא לן ממש רבינו, שנאמר (דברים ט, יד) הִרְרָה מִמֶּנִּי וְאֶשְׁמִידֶם וְגו' וְאֶעֱשֶׂה אוֹתָךְ לְגוֹי עֲצוּם, אף על גב דבעא משה רחמי עלה דמלתא ובטלה, אפילו הכי אוקמה בורעיה, שנאמר (דברי הימים א' כג, טו-יז) בְּנֵי מֹשֶׁה גִּרְשָׁם וְאַלְעִיָּזָר גִּרְשָׁם וְאַלְעִיָּזָר וְיִהוִי בְנֵי אֱלִיעֶזֶר רַחֲמֵיהֶם הָרָאשׁ וְגו' וְתָנִי רַב יוֹסֵף לְמַעַלְהָ מִשְׁשִׁים רְבוּא, אֲתִיא רַבִּיהָ רַבִּיהָ, כְּתִיב הֲכֵא רָבוּ לְמַעַלְהָ, וְכְתִיב הֵתָם (שמות א, י) וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל פָּרוּ וַיִּשְׁרְצוּ וַיִּרְבּוּ.

^{מב} בעקידת יצחק פרשת שופטים (שמו צו) מביא דברי הרלב"ג הלכה, וכתב לבאר ענין הבחנת הנביא באופן

ההבטחה נאמרה רק להנביא עצמו, או לאחרים]. און ער גייט אין אן אנדערן דרך, (הבעל עקידה) אין פרשת שופטים באריכות^מ.

מר

נאָר על כל פנים, דאָ דער רמב"ן זאָגט אויך דעס, [אז] ער האָט מוֹרָא געהאַט שמא יגרום החטא. מוז איך דאָך זאָגן [אז ס'איז געווען] אויף אזאָן אופן וואָס דער חטא קאָן [גורם זיין לבטל אותה הבטחה].

מה

[ממילא אויב] איז עס ווידעראום אזוי, אַז ס'איז זיך צום באַפירכטן^מ אַז דער חטא קאָן מִבְטֵל זיין די הִבְטָחָה, היצט איז דאָך צוריק קֶשֶׁה דעם רמב"ן'ס קִשְׁיָא, די זעלבע קִשְׁיָא וואָס ער האָט דאָ גאָר געפרעגט [על פ' האבן עזרא, דאס כן] וואָס דען האָט ער זיך ווידער 'פאַררופן' [אויף די הבטחה, באומרו] וְאָתָה אֲמַרְתָּ [היטב איטיב עמך]. די זעלבע קִשְׁיָא וואָס ער פרעגט אויף דעם אבן עזרא'ס דִּרְךָ [כדלעיל באות לח], אַז ס'קען נישט זיין [שנתיירא יעקב] אַז מ'וועט אים מקיים זיין די הבטחה [בבנים אחרים] און ס'זאל גאָר זיין חלילה וְהַפְנִי אִם [על כָּנִים], וואָרן ווען דאָס העט געקאָנט זיין, האָט ער זיך נישט געקאָנט 'פאַררופן' דערויף. [איז] ווידעראום פאַרקערט [גם לדרך הרמב"ן] איז דאָך אויך די זעלבע קִשְׁיָא, אויף 'דעם' דִּרְךָ וואָס ער זאָגט שמא יגרום החטא. [שהרי] אַז ס'קאָן זיין יגרום החטא, איז דאָך אויס הִבְטָחָה, וואָרן אַז איך וועל זאָגן [כי] אַז ס'איז אַ חטא איז אויס הִבְטָחָה, נו האָט ער דאָך גאָרנישט [קיין טענה] אויף וואָס צו בעטן [וְאָתָה אֲמַרְתָּ וגו'].^מ

מו

וממה נפשך קשה, דאס לא היה חטא, אם כן למה נתיירא ומה הוצרך להתפלל, והרי כבר הובטח. ואם נתיירא שהיה חטא, אם כן על מה סמך בתפלתו על ההבטחה. [ונמצא דקשה כאן] ממה נפשך. איז נישטאָ קיין חטא, דאָרף ער דאָך נישט בעטן. דער פתח איז דאָך נאָר שמא יגרום החטא. און לויט דער [דרך של הרמב"ן, אז] איך האָב דאָך אָנגענומען דער שיטה [של רש"י והרמב"ם] אַז ס'איז חלילה דאָ [א חשש] אַז יגרום החטא [און] ס'קאָן מִבְטֵל זיין די הִבְטָחָה, האָט ער זיך נישט אויף וואָס צו 'פאַררופן' [באומרו וְאָתָה אֲמַרְתָּ וגו']. איז דאָך ווייטער קֶשֶׁה דעם רמב"ן'ס קִשְׁיָא [שעל האבן עזרא].^מ

אחר, שמדבר הפסוק בשעה שיש שני נביאים המתנבאים בשם ה' ומכחישים זה את זה באומרים שהם נביאי ה', ולא הוזכר שום אחד מהם במופתים מפורסמים אשר ידוע נאמנותו לה' בהם לעיני הכל, אז נותנים אות ומופת כמו שעשה אליהו הנביא עם האש, ובאופן כזה יבא הדבר בבירור מה שאמר נביא האמת, כי לא יתכן חילוף זה כלל, מפני חילול השם. כי אז ראוי שיהא מופת ידוע להכיר מי שהוא השקן כדי להמיתו, ובאופן כזה דיבר הפסוק. עיי"ש באורך, ואכמ"ל כל כך.

^מ הרלב"ג (רבי לוי בן גרשון, בן ר' שלמה חתן הרמב"ן) בספרו מלחמות ה' (מאמר ו חלק ב, פרק יג) הקשה על הרמב"ם, שלא יתכן שיהיה חילוק במה שאמר השי"ת לנביא עצמו או לומר לאחרים, ומביא כמה ראיות מתנ"ך, ולכן מבאר שהדרך להבחנת הנביא הוא בדברים שאין בהם טוב ורע לאיש מהאנשים, וכן שיש חילוק בין השגחה אישית או שהוא מסדר מערכת השמים, עיי"ש באורך, ומפאת האריכות אכמ"ל.

^מ ועיין בזה באורך בדברי רבינו בס"ז וישלת תשכ"ז (לשון קדשו קונטרס ריד, ח"ג), ועוד.

^מ פירוש: דיש עדיין להתיירא, זיך צו פאַרכטן.

מו

ישוב הקושיות בפרשת וישלח

הקדמה לישוב קושיא א-ב - (עוד אחר אות נד)

נאָר דאָס ענין מְבַאֵר צו זיין בְּדֶרֶךְ כָּלָל.

[וגם לבאר בפרטיות מה שקשה] לכאורה [וואָס] ער האָט דאָ באַפוֹילן פֿאַר עֶשׂוֹן תרי"ג מצות שמרתי, איך האָב אָפּגעהיט תרי"ג מצות (קושיא א).
[נאָר] קודם האָב איך גערעכנט [לבאר] וואָס ער זאָגט [דוקא, דאפילו] פרה אדומה הקרבתי (קושיא ב).

מח

ישוב קושיא ג-ד

מה שכתב רש"י וַיֵּצֵר לוֹ אם יהרג את 'אחרים', הכוונה על דורות שהיו עתידים עוד לצאת ממנו, שהיה ביניהם גם הרבה נשמות גדולים וצדיקים, מן הגרים שנתגירו או מבני הגרים. ולכן לא כתב את 'עשו' ונתחיל בבאיור לשון רש"י, וַיֵּצֵר לוֹ שְׂמָא יִהְיֶה אֶת 'אחרים' (קושיא ג-ד).
[דהנה] דאָס קאָן מען דאָך זען [בדברי חזו"ל] זיכער אַמאָל, [אַז] דאָס גייט דאָך אַרויף אַלעס [ענין כל הפרשה] אויף עֲתִידוֹת.
[ולכן גם רש"י כאן] ער זאָגט נישט [שְׂמָא] יִהְיֶה אֶת 'עשו' [רק שְׂמָא יִהְיֶה אֶת 'אחרים'].
[ווייל] ס'האָט אים נישט לייד געטון נאָך עֶשׂוֹן. נאָר וואָס דען, פון עֶשׂוֹן איז דאָך אַרויסגעקומען גרויסע מענטשן [ועל זה היה מיצר שלא להרוג את עשו, לפי שעדיין הוצרכו לצאת ממנו בניו].

מט

ובאמרי נועם מפרש לשון 'אחרים', שהוא רומז על רבי מאיר שהיה מזרע גרים, ואמרו בנמרא מאן 'אחרים' ר' מאיר ס'שטייט ערגעץ [בבאיור הלשון שְׂמָא] יִהְיֶה אֶת 'אחרים' [דוה רומז על דרך שאמרו בגמרא]^מ מאן 'אחרים' רבי מאיר, [און] רבי מאיר איז געווען מְזֻרַע עֶשׂוֹן.^מ
דאָכט זיך מיר [אַז] דער אמרי נועם^מ זאָגט עס.

נ

אמנם לדרכנו יש לפרש לשון 'אחרים' כפשוטו, ורומז על עוד כמה צדיקים שיצאו ממנו, וכגון שמעיה ואבטליון, ועוד אָבער [לדרכנו יבואר באופן] פֿשוט, [דהכוונה] בְּדֶרֶךְ כָּלָל. [שהרי] ס'איז דאָך אַרויסגעקומען אַסאך דורות איז אַרויסגעקומען פון עֶשׂוֹן, [וכגון] שמעיה ואבטליון איז געוועזן [מבני בניו של סנחריב]^מ, און ס'איז אַרויסגעקומען מבני בניו של המן למדו תורה ברבים^מ.
(ראה גם להלן באות נו)

^מ בגמרא הוריות (יג:) : אסיקו לרבי מאיר אחרים, ולרבי נתן יש אומרים. [ולכן כשנישנית בברייתא 'אחרים' אומרים, הכוונה על רבי מאיר].

^מ כמבואר בגמרא גיטין (נו:), דנירין קיסר שהיה מזרע עֶשׂו לא רצה להחריב את ירושלים, וברח ונתגיייר, ונפק מיניה רבי מאיר.

^מ באמרי נועם בפרשתן (אות כט): כי יעקב ירא שלא יהרג את אחרים, כמו שפירש רש"י ז"ל. ואיתא בספרים אשר יראת יעקב היתה, כי יצא נשמת רבי מאיר מנירון קיסר, והנשמה הזו היתה ניצודת בעשו ובזרעו, על כן ירא שלא יהרגם. ורמזנו במקום אחר, כי אמרו ז"ל מאן אחרים רבי מאיר, וזהו שְׂמָא יִהְיֶה אֶת 'אחרים', שלא יגרום רע לנשמת רבי מאיר. [נעיי"ש מה שמפרש עוד בזה לפי דרכו. ועיין להלן] (בהערה גא) בדברי העטרת צבי, דכן כתב בגליון מהרצ"א שם [להבני יששכר] לפרש כן בלשון רש"י.

^מ כמבואר בגמרא סנהדרין (צו:) וגיטין (נו:): תנו רבנן נֶעְמָן גר תושב היה, נְבוֹרָאָן גר צדק היה, מבני בניו של סיסרא למדו תורה בירושלים, מבני בניו של סנחריב לימדו תורה ברבים, ומאן יניחו שמעיה ואבטליון, מבני בניו של המן למדו תורה בבני ברק. [ולשון רבינו בני בניו של המן למדו תורה 'ברבים', כן הוא גם ביששכר משה פרשת

נא

ועל זה נתיירא יעקב שלא יצטרך להרגו עשו ובניו. וכמו שמצינו על דרך זה כשמשח הרג את המצרי, כתיב וַיָּרָא כִּי אֵין אִישׁ, ופירש"י שהסתכל ברוח הקודש עד סוף כל הדורות, שלא יצא עוד מהמצרי מי שעתיד להתגייר, ורק אז הוא שהרג אותו.

איבערדעם איז דאָך [במשה רבינו, כתיב] (שמות א, יב) וַיָּרָא כִּי אֵין אִישׁ, [דעך סוף כל הדורות] מוז מען דאָך קוקן, דעמאַלטס ווען משה רבינו האָט גע'ה'רג'ט דעם מצרי, האָט ער געמוזט זען [כפירוש רש"י שם] שְׁאֵין אִישׁ עתיד [לצאת ממנו] להתגייר. אפילו בייַן אַ גוי ווען מ'וועט ה'רג'נען, דאָרף מען וויסן צי ס'קומט נישט אַרויס [ממנו מי שיתגייר], ס'קאָן זיין, מי יודע וואָס ס'ליגט נאָך אין אים [אויף] שפעטער. [איבערדעם] ער האָט אויך נאָר דורך [מה שראה עד סוף כל הדורות], האָט ער געמוזט האָבן אויך רוח הקודש, מ'זאָל זען עד סוף פֿל הדורות, ווי ס'שטייט ווען משה רבינו האָט גע'ה'רג'ט דעם מצרי, וַיָּרָא כִּי אֵין אִישׁ שעתיד להתגייר.

נב

יהיה איך שיהיה, ער [יעקב] האָט דאָך געוואוסט אַז פון עשׂוין דאָרף אַרויסקומען [כמה גרים וצדיקים].

נג

וכן מפרש בעטרת צבי כוונת דברי רש"י כאן. והביא עוד מהאריז"ל, דהוה ביאור הכתוב כי ציד קפיו, שעשו בא ליצחק עם כח נשמות הצדיקים שהיו גנוזות בתוכו, ובוה רימה את אביו עד שאהב אותו אין עטרת צבי^{נא} שטייט דאָך [אויך] אַזוי^{נב}. [ושזהו גם כן הטעם מה שאהב יצחק את עשו, ווייל ווען] ער איז געקומען צו יצחק אָבינו, איז ער אויך געקומען [בכח זה], ווייל ער האָט אין אים געזען [אותן הנשמות וניצוצי הקדושה שהיו טמונים בו].

תולדות ופרשת ואתחנן (המובא להלן בהערות). כי גם בהלשון למדו תורה בבני ברק, הכוונה שלמדו תורה ברבים, וכמו ברישא דגמרא.

ועיין בשל"ה הק' (מסכת שבועות, תורה אור, מן אות צא): עוד יש חקירה לדעת, על מה זה רוב נתינת התורה היה על ידי אחיזה בגרים, משה רבינו היה מתדבק ליתרו שהוא גר, אונקלוס הגר תירגם התורה, בתורה שבעל פה אמרו רז"ל (סנהדרין פו). סתם משנה רבי מאיר, סתם ספרי כו', וכולה סתמאמה על ידי רבי עקיבא, ורבי עקיבא היה מגרים מסיסרא, וכן רבי מאיר מנירון קיסר. על זה אקדים שלש הקדמות וכו'. [ועיי"ש באורן].

^נ ברש"י שמות (ב, יב): וַיָּרָא כִּי אֵין אִישׁ. שאין איש עתיד לצאת ממנו שיתגייר. ובשמות רבה (א, כט): וַיָּרָא כִּי אֵין אִישׁ. רָאָה שאין תוחלת של צדיקים עומדת ממנו, ולא מזרעו, עד סוף כל הדורות.

^{נא} בעטרת צבי בפרשתן (על הוזהר דף קסח): אבל אומר לך הרשום בכתב אמת במה שפירש רש"י ז"ל וַיָּרָא וַיֵּצֵר, שלא יהרג, ושלא יהרגו הוא את אחרים. וצריך להבין מה מורא והצר לו בזה שיהרגו את אחרים, כבר אמרו ז"ל הבא להורגך השכם וכו', ובאבדך רשעים נָפָה (משלי יא, י). עי' סנהדרין לו: וק"ג. ○ אמנם נודע אשר היו בעשו כמה וכמה נשמות צדיקים, כמו נשמת רבי עקיבא וכדומה, וכמה ניצוצות קדושה היו בו. אשר בשביל זה היה אבינו הקדוש יצחק אהב את עשו ומקרבו, כנודע מדברי רבינו (האריז"ל, והובא להלן). ובשביל זה היה מתיירא ממנו, מן הניצוצים קדושים שהיו בו, וח"ו אם יעקב יהרגם ויאבדם שלא יתענש על ידם, וזה וַיָּרָא שלא יהרג וַיֵּצֵר לוֹ אם יהרג ח"ו הוא את אחרים [ובגלילין מהרצ"א: וזה שאמרו ז"ל מאן אחרים רבי מאיר, רבי מאיר גר היה, וד"ל], הניצוצי קדושה הנבלעים בו, שלא יאבדם ח"ו, ולא יהרג ויתענש ח"ו על ידם. ○ וידוע מדרך אבינו יעקב אשר דרכו דרך הקודש בעובדא ובמלולא, כמו שעשה עם המקלות (כמבואר בזהר ויצא), ולזה עשה בכאן עובדא ומעשה רבה במה שחלק לשני מחנות, והנה יעקב בודאי קיים הכתוב וְהָיָה מִחֲנִיף קְדוֹשׁ (תצא כג, טו), ובודאי בטחונו בה' היה חזק אם עשו ילחם בו בודאי נפל יפול לפניו אפילו לפני השפחות וילדיהן, אמנם רמז בזה הפנימית מה שרוצה וכוונתו אליו וכו', ורצה הקדוש אבינו בזה שלא יהיה מעורב ביחד החלק הנבחר במדרגת טוב לפניו, עם חלק אחרים אשר בו שולטין הדינים ובחינת הרע, ובמעשה הזאת יעורר בפנימיות אשר אם יפול עשו לפניו יתחלק הטוב מן הרע, שלא יהרג את הנשמות צדיקים אשר נבלעות באותו רשע, והנשמות וניצוצין ינצלו ויהיה לפליטה.

וז"ל האריז"ל בספר הליקוטים (פרשת וישב): ולכן היה יצחק מקרב אותו, כמ"ש וַיֵּאָהֱב יצחק את עשׂו, משום שהיה רואה בו צד קדושה, ולכן יצאו ממנו כמה חסידים כנודע. [וכן הוא גם בליקוטי פירשת ויחין].

מיט וואָס האָט ער פאַרנאַרט יצחק אבינו, [מיט דעם וואָס] ער איז געקומען מיט די כוחות [הקדושה] וואָס אין אים איז געלעגן, די דורות וואָס איז אַרויסגעקומען, די גרויסע מענטשן.¹¹

נר

ומבין שפיר לשון רש"י שמא יהרג את 'אחרים', היינו נשמות של הצדיקים שהיו טמונים בו

ממילא האָט ער [יעקב] געוואוסט [אז] ער קען נישט הַרְגִ'נען עֲשׂוֹן, דאָס קען נישט זיין. איבערדעם [איז געווען] וַיִּצָר לוֹ שמא יהרג, און טאָקע נישט וועגן עֲשׂוֹן, [שהרי] עֲשׂוֹן איז געווען אַ רָשָׁע, [און] ער האָט נישט פֿעצֶם אויסגעפעלט פֿאַר די וועלט, נאָר ער האָט אָבער געזען שיהרג את 'אַחֲרִים', ער וועט אָבער הַרְגִ'נען די 'אַנדערע' [די] וואָס זיי קומען אַרויס פון אים, [וואָס] די זענען צַדִּיקִים וקדושים פון די שפעטערע דורות, איבערדעם וַיִּצָר לוֹ, 'דעם' האָט אים פאַנג געטון.

נה

המשך הקדמה לשוב קושיא א-ב

והנה מצינו במדרש פרשת חקת, שענין זה מה שיש צדיקים היוצא מהרשעים, הוא דומה לענין פרה אדומה שהוא מטמאת טהורים, ואפילו הכי יוצא ממנה טהרה לטהר את הטמאים, ושעל שניהם אמר הפסוק מי יתן טהור מַטָּמָא, ואמר לא אֶחָד (בתמיה), דכל זה הוא לפי שכך גור הקב"ה שהוא יחידו של עולם

[והנה] ס'שטייט אין מדרש, אין מדרש רבה פרשת חקת [בפסוק] זאת חקת הַתּוֹרָה, זאָגט דער מדרש¹², זה שאמר הכתוב (איוב יד, ד) מי יתן טהור מַטָּמָא לא אֶחָד, ה' גָּזַר מי יתן טהור מַטָּמָא, זאָגט דער מדרש אַזוי, רעכנט ער אויס ווי ס'איז אַרויסגעקומען אברהם פון תַּרְחָן, [וכיוצא בזה].

ויעיין עוד בשער מאמרי רז"ל (מאמר פסיעותיו של אברהם אבינו): כי עדיין היו בו נצוצי קדושה, וזהו טעם וַיֵּאָהֱב יִצְחָק אֶת עֲשׂוֹן כִּי צִיד בָּפִיו, להיות כי היה לו צד ניצוצי הקדושה מחלק הגבורה של יצחק אבינו נתונים בפיו ונבלעים בתוכו, ולכן כל כונת יצחק לתקן אותם נצוצות שהם חלקי נשמתו, והיו ברישיה דעשו בלבד ולא בשאר גופו, ולכן רישיה דעשו נתקברה במערה עם יצחק, והבין זה.

¹¹ ויעיין זה גם בבאר מים חיים פרשת וירא וז"ל: עוד יתבאר אומרו וַיִּפְצַר בָּם מֵאֵד וגו' (וירא יט, ג). על פי אשר כתבנו בחיבורנו סידורו של שבת (שער ד, ענף ב) בכונת הפסוקים בפרשה זו, ולא נכפיל הדברים כי אם דיבור אחד הנצרך לענייני פה, והוא על פי מה שכתב מרן האר"י ז"ל בליקוטי תורה כמה פעמים, ובפרט (על תרי עשר) בפסוק (עובדי א, ח) והאבדתי חכמים מאדום וגו' (וע"ע בפרי עץ חיים שער ר"ח), בסוד הפסוק (תולדות כה, כח) וַיֵּאָהֱב יִצְחָק אֶת עֲשׂוֹן כִּי צִיד בָּפִיו, ותוכן הדברים, כי הנה בעשו היה נבלע כח שורש הקדושה, נשמת שמעיה ואבטליון שבאו מאתו. ○ ובבאר עשו לפני אביו היה מתנכר אצלו, ודיבר אתו בכח אלו הנשמות אשר היו ניצודין אתו, והגביר אז כח הטוב לבד, ובם היה מדבר. ולכן אהבו אביו, כי סבר אשר תוכו כבדו, ותמיד הולך בטוב. ובאמת לא כן היה, כי היה כולו רע, רק לפעמים דיבר בכח הטוב שבו. ולזה גם כאן בבקשת אברהם אבינו על אנשי סדום אמר אולי יש חֲמִשִּׁים צַדִּיקִים בְּתוֹךְ הָעִיר (וירא יח, כד), ולכאורה מי לא ידע שאין בסדום אף צדיק אחד וכו', ואמנם כיוון אברהם אבינו ע"ה אם ימצא בְּתוֹךְ הָעִיר, פירוש מובלע ומשוקע בינם, דהיינו אפשר יש איזה נשמות קדושות הנמצא בתוכם שעתידין לעמוד מהם, ובזכותם ינצלו גם הם, וכמאמר חז"ל בפסוק וַיִּקַּן מֶה וְכֵה וַיָּרָא כִּי אֵין אִישׁ וכו'.

¹² ויעיין עוד זה בדברי רבינו בליל שב"ק תולדות תשט"ז (בחידישו תורה עמוד קח), ובס"ג תולדות תשכ"ב, ותשכ"ה, ותשכ"ח, וס"ג וישב תשכ"ז (לשון קדשו קונטרס שטז ח"ב, אות ס), ועוד.

¹³ במדבר רבה (יט, א): זאת חקת הַתּוֹרָה, זה שאמר הכתוב מי יתן טהור מַטָּמָא לא אֶחָד, כגון אברהם מתרח, חזקיה מאחז, ישיה מאמון, מרדכי משמעיה, ישראל מעובדי כוכבים, העולם הבא מעולם הזה, מי עשה כן, מי צוה כן, מי גָּזַר כן, לא יחידו של עולם (בתמיה) וכו'. תמן תנינן (פרה פ"ד, ד) הַצִּדְקִין בְּפִיָּה מִתְחַלָּה וְעַד סוּף, מַטָּמָאִין בְּגִדִּים, היא גופה מטהרת בגדים (בתמיה). אמר הקב"ה חקת חקתי, גזירה גזרתי, אי אתה רשאי לעבור על גזרתי.

ויעיין בגמרא נדה (ט): מי יתן טהור מַטָּמָא לא אֶחָד [פירש"י: לא אֶחָד. בתמיה, כלומר יחידו של עולם] וכו', רבי אלעזר אומר אלו מי הַנִּבְדָּה, שהמזה ומזין עליו טהור, ונוגע טמא.

נו

- און עבִדְיָה, עבִדְיָה איז דאָך געווען אַ גר אדומי^ה, עבִדְיָה איז דאָך אויך אַרויסגעקומען פון עשֶׁרן. -

נז

רעכנט ער אויס [במדרש, כמה צדיקים שיצאו מרשעים, והרי כי] ס'קאָן זיין טהור מִטָּמא. [וממשיך המדרש] אַזוי איז [אויך ביי] פֿרָה אַדומָה, ס'איז מִטָּמא טהורים, הוא עצמו איז מִטָּמא [הטהורים] המתעסקים בה, און [לעומת זה] ס'ברענגט טהרה [לאותן שנטמאו מטומאת מת, והרי כי] ס'קאָן זיין טהור מִטָּמא, [ועל זה אמר הכתוב] לא 'אָחָד' [בתמיה], כך גזר יחידו של עולם, דאָס האָט דער בורא פֿל עולָמים אַזוי גזֶר געווען [אז ס'זאָל זיין] טהור מִטָּמא. - אַזוי זאָגט דאָרטן דער מדרש.

נח

[ונמצא] נעמט ער דאָס צוזאַם אינאיינעם די בייִדע [ענינים, והיינו שענין זה] אַז ס'האָט געקאָנט אַרויסקומען פון רשעים האָט געקאָנט אַרויסקומען דערנאָכדעם צדיקים, [הוא בדומה] אַזוי ווי פרה אדומה, דער ענין וואָס ער איז מִטָּמא [טהורים], און ס'קומט אַרויס [דערפון] טהרה [להטמאים. והסיבה בשניהם הוא] ווייל כך גזֶר יחידו של עולם.

(המשך עיקר הדרוש, להלן באות סה)

נט

ביאור דברי רש"י פרשת חקת

ועל פי זה ביארתי דברי רש"י בענין פרה אדומה, דלפי שהשטן ואומות העולם מונין את ישראל לומר מה מצוה זו ומה מעם יש בה, לפיכך כתב בה חֶקֶה, גזירה היא מִלְפָּנֶי, ואין לך רשות להרהר אחריה מיט דעם האָב איך געזאָגט¹¹ [לפרש וואָס] רש"י זאָגט¹² [שם בפרשת חקת], לפי שהשטן ואומות העולם מונין את ישראל מה מצוה זו ומה טעם יש בה, זאָלסטו ענטפערן גזירה היא מִלְפָּנֶי, ואין לך רשות להרהר אחריה.

ס

דהנה דרך השטן ושלוחיו, להסית להתחבר עם הרשעים בטענה ופתוי שגם מהם יכול לצאת דבר טוב, ורוצין להביא ראיה מפרה אדומה מטמאת, ואעפ"כ יוצא ממנה טהרה. וכן ממה שיש צדיקים שיצאו מרשעים. אבל האמת הוא דהתם שאני לפי שבך גזר יחידו של עולם וכדברי המדרש בפסוק מי יִתֵּן טהור מִטָּמא לא אָחָד, דרך הקב"ה יודע מתי לעשות זה, אבל אנו מעצמינו אסורים לנקוט דרך כזה, רק לידע דאדרכה הכלל הוא כי מִרְשָׁעִים יֵצֵא רִשָּׁע וואָרן דער דָּרֶךְ פונעם שָׁטֵן איז דאָך אַזוי. מיט דעם כאַפט מען דאָך אַרײַן, [נדי וואָס] מ'כאַפט אַרײַן אין דָּרֶכִים לא טובִּים, [במה שמפתה להתחבר עם הרשעים, בטענה] כדי ס'זאָל אַרויסקומען [טובה מהם], מ'זאָל דערפון עפעס אַרויסברענגען גוט'ס. כעין עבִדְיָה לְשִׁמָּה¹³, מ'וויל דערפון 'אויפטון'.

סא

אַבער אַ איד ברויך דאָך צו וויסן דעם פֿלל, דער דַעַת איז דאָך נישט מִכּוֹן אַלעמאָל [לקוטב האמת], דער דַעַת איז דאָך קליין, פון אַ מענטש. דאָרף מען וויסן אַ

¹¹ כמבואר בגמרא סנהדרין (לט): אמר אפרים מקשאה תלמידו של רבי מאיר, משום רבי מאיר, עובדיה גר אדומי היה. והיינו דאמרי אינשי, מיניה וביה אבא, ליזיל ביה נרגא [פירש"י: אבא, יער. מעצמו של יער יכנס בתוך הגרון להיות בית יד, ויקצצו בו את היער, וכן עובדיה לארום (שהתנבא על מפלת אדם, והוא בהפסדת פרשתן)].

¹² בכמה דרושים. ועיין בזה בס"ג פרה תש"כ (לשון קדשו קונטרס קמא), ועוד.

¹³ ברש"י חקת (יט, ב): זאת 'חֶקֶה' התורה. לפי שהשטן ואומות העולם מונין את ישראל לומר מה המצוה הזאת ומה טעם יש בה, לפיכך כתב בה חֶקֶה, גזירה היא מִלְפָּנֶי, ואין לך רשות להרהר אחריה.

¹⁴ שעל זה אמרו בגמרא נזיר (כג): גדולה עבירה לשמה כמצוה שלא לשמה.

כָּלֵל, מִרְשָׁעִים יֵצֵא רָשָׁע, כְּאֲשֶׁר יֹאמַר מִשַּׁל הֶקְדַּמְנִי מִרְשָׁעִים יֵצֵא רָשָׁע (שמואל א' כד, יג).
און גוטס קומט מעז יצא מתוקיט, ס'קומט ארויס, פונעם גוטען קומט ארויס
גוטס.

סב

קומט אָבער דער שָׁטן, ער פֿאַרדרייט דאָך דעם קאַפּ, און ווייזט דאָך אָבער [אז]
ס'איז אַמאָל שוין 'געווען' [אז] ס'איז אַרויסגעקומען פון רָשָׁעִים [דורות צדיקים, כמו
אברהם מתרח, ומזה רוצה להביא ראיה שיוכל לבוא טובה מהרשעים, וא"כ יכולין ליקח מהם דבר טוב].

סג

[אמנם לזה] דאָרף מען וויסן כך גזר יחידו של עולם, דאָרטן [במקום שיוצא צדיק מרשע]
איז עס דירעקט [נאָר] וואוּ הָשֵׁם יתְבַּרַךְ הייטט.
[אָבער דער מענטש] אַליין קאָן מען אין דעם נישט אַריינקלערן [לילך בדרך כזה].

סד

וזה שכתב רש"י שמונין את ישראל מה מצוה זו ומה טעם יש בה, והרי מוכח מזה דיכולין להוציא טהור גם מטמא. ולפיך
כתב בה חקק, נוירה היא 'מלפני' דיקא, אבל אתה אין לך רשות להרהר 'אחריה', לילך 'אחר' ענין כזה במקום אחר
[וזה שכתב רש"י, לפי] שהשטן ואומות העולם [מונין את ישראל] מה מצוה זו, ומה טעם
יש בה, [שהיא מטמאת וגם מטהרת]. זיי טענה'ן אז ממילא ווילן זיי פון דעם אַרויסדרינגען
[שיכולין להוציא טהור מטמא], און מיט דעם וויל מען מִפְתָּה זיין די וועלט [שגם מהרשעים
יכול לצאת דבר טוב, ועל כן יהא מותר להתחבר עמהם לצורך כך].

זאָלסטו ענטפערן גזירה היא 'מלפני', דאָס איז נאָר [במקום שהקב"ה אומר כך], דאָ
איז אַ גזירה [ואין בו אלא חידוש], ואין לך רשות להרהר 'אחריה', דו טאָרסט נישט
'נאָקלערן' [לעשות כן במקום אחר, ווייל] אין 'דעם דָּרָך' טאָר מען נישט גיין, ווייל
דעמאָלטס פאָלט מען אַריין 'זייער מיאוס'. מ'פאָלט אַריין, [ווייל] מ'האָט נישט דעם
דַעַת מבחין צו זיין, איבערדעם ברויך ער זאָגן דאָס איז לאַ [אָחַד], נאָר כך גזר 'יחידו
של עולם'.

טב בספר שופטים (יד) בהחידה שאמר שמשון הגבור להפלשתיים, מהאכל יצא מאכל ומעז יצא מתוק. ופירש
במצודות: מהדבר האוכל וזולתו, יצא דבר מאכל, ומדבר חזק, יצא דבר מתוק.

ויעיין בזהר חק' (ויחי דף רמ.) [לאחר שדרש שהוא ינוקא בסודות הכתובים]: אָמר רבי יצחק, אַלמלא לאַ אַזמֶן
לן אורחא דא אַלא לְמִשְׁמַע מלין אלין, די לן. אָמר רבי יהודה, יאות הוא להאי ינוקא דלא גידע כל האי, ואִנא
מִסְתַּפִּינא עליה אי יתְקִיִים בעלמא בגין האי. אָמר רבי יצחק וְלָמָּה, אָמר ליה בגין דהאי רבִּיא כיל לאַסְתַּכְלָא
באתרא דלית רשו לבר נש לאַסְתַּכְלָא ביה, ומִסְתַּפִּינא עלוי דער לאַ ימטי לפרקוי ישגח ויסתכל ויענשון ליה.
שמע ההוא ינוקא, אָמר לאַ מִסְתַּפִּינא מעונשא לעלמין, דְּהָא בשעתא דאִסְתַּלִּיק אבא מעלמא בריך לי וצלי עלי,
וידענא דזכותא דאבא גיגין עלי. אָמרו ליה, ומאן הוא אבוק. אָמר, רב יהודה בריה דרב חמנא סבא, נטלו ליה
וארְכִּבּוּהָ על כתפיהו תלת מילין, קרו עליה מהאוכל יצא מאכל ומעז יצא מתוק וגו'. אָמר לון ההוא ינוקא,
מלָּה אַתָּא לידִּיכו, פרישו לה. אָמרו ליה קודשא בריך הוא זמין לן אורחא דחיי, אימא אנת. פתח ואמר מהאוכל
יצא מאכל ומעז יצא מתוק, האי קרא אסמכתא אית לן ביה, מהאוכל, דא צדיק, דכתיב (משלי יג, כה) צדיק אוכל
לשובע נפשו. צדיק 'אוכל' ודאי, ונטיל כלא, אמאי, לשובע נפשו, למיחב שבעא לההוא אַתָּר דאָקרי נפשו
דָּרוד. יצא מאכל, דאִלמלא ההוא צדיק לאַ יפוק מזונא לעלמין וְלאַ כיל עלמא לקיימא. ומעז יצא מתוק, דא
יצחק דבריך לעיכב בטל השמים ומשמני הארץ, תו אף על גב דכלא חר, אַלמלא תוקפא דדינא קשיא לאַ נפקא
דבש. מאן דבש, דא תורה שבעל פה, דכתיב (תהלים יט, יא) ומתוקים מדבש ונפת צופים. מעז, דא תורה שכתב,
דכתיב (שם כט, יא) ה' עז לעמו יתן, יצא מתוק, דא תורה שבעל פה. אָזלו כְּחָדָא תלת יומין, עד דמטו לטיוסא
דקירא דאמיה. כיון דחמאת לון אַתְקִינִת ביתא ויתבו תמן תלת יומין אַחֲרֵינִי. ברכוהו ואָזלו, וסִדְרוּ מלין קמיה
דְּרַבִּי שמעון. אָמר, ודאי וירות אורייתא אחסין, ואלמלא זכותא דאֲבָהוּ יתענש מלעילא, אָבֵל קודשא בריך הוא
לאִינוּן דאָזלין בתר אורייתא, אחסינו לה אינון ובגיהו לעלמין, דְּהָא הוא דכתיב (ישע' טז, כא) ואני זאת בריתי
אותם אָמר ה' רוחי אָשֶׁר עֲלֶיךָ וגו'.

סה

ישוב קושיא א-ב

ועל כל פנים יש ענין שלפעמים יוצאים צדיקים מרשעים, וכן היה בעשו וזרעו נשמות השבויות שהוצרכו לצאת משם. וכענין מה שמפרש הישמוח משה בפסוק 'ובבזה' לא 'שִׁלְחוּ אֶת יָדָם', דהיינו באותן שהיו בתוכם נשמות שבויות

יהיה איך שיהיה, דעס וואָס ס'איז אַרויס געקומען פון עֲשׂוֹן (נשמות גדולות) אין שפעטערע דורות, 'דעמאָלטס' האָט געמוזט אַזוי זיין, [ווייל] ס'איז געווען געפּאָנגענע נְשָׁמוֹת (בידו, שהם משורש הקדושה).

אַזוי ווי ס'שטייט אין ישמח משה^ס [לפרש הפסוק] (אסתר ט, י) ובבזה לא שִׁלְחוּ אֶת יָדָם, [ווען] זיי האָבן אויסגע'הרְגִ'ט יָרַע עַמְלָק, האָבן זיי געקוקט וואו ס'איז דאָ 'בְּזָה' [שטומן שם נפשות קדושות שהם 'עשוקות' שם], און דאָרטן [באותן שהיה טמון בהם נשמות כאלו] די האָבן זיי איבערגעלאָזט [ולא הרגום]. איבערדעם שטייט 'ובבזה', וואָרן דעס איז דאָך 'געפּאָנגען' [הנשמות שהם אצלם, ובהם לא שִׁלְחוּ אֶת יָדָם].

סו

וכן רואין בענין פרה אדומה, דאָף שטמטמאט היא ג"כ מטהרת, וכמו שדימה אותם המדרש להודי וידעראום פרה אדומה איז דאָך אויך פאַר דעם אַ חק [לפי שטמטמאט טמאים ומטמאת טהורים, והיינו שיוצא טהור מטמא, ולכן נאמר זאת 'תִּקַּח הַתּוֹרָה'] אין לך רשות להרהר אחריה. [ונמצא] זענען ביידע [ענינים] אייניג, [הצדיקים שיצאו מעשו, וענין פרה אדומה].

סז

וזה שצוה יעקב לעשו שאין לו לירא ממנו, דהוא יודע שלא ליגע בו, בשביל הצדיקים שעתידין לצאת ממנו ממילא איבערדעם איז רעכט. ער האָט געוואָלט באַפעלן דאָ פאַר עֲשׂוֹן, ער זאָל נישט מוֹרָא האָבן [אז] ער וועט אים עפעס וועלן טון, האָט ער אים באַפוילן דו זאָלסט וויסן איך וועל דיר נישט טון, דו זאָלסט נישט מוֹרָא האָבן פון מיר, [נאָר] אני מבקש אהבתך^{סו}, ווייל איך האָלט [תרי"ג מצות], איך וועל דיר [גאָרנישט טון], איך קאָן דיר נישט טון גאָרנישט, וואָרן איך ווייס וואָס ס'דאַרף אַרויסצוקומען נאָך פון דיר, איך טאָר

^ס בישמח משה סוף ואתחנן (ד"ה בהפטרטה, בהג"ה): מה שנאמר כמה פעמים ובבזה לא שִׁלְחוּ אֶת יָדָם. להבין מה היה הכוונה בזה שלא שללו, וגם מה הפלא שמשפּר. ועוד קשה למה כתבו בדרך לשון נסתר, שיש בו אריכות יותר, מה היה חסר אלו נאמר ושללם יָדָם. והנראה לי יש בו ענין נסתר לבר הפשוט, דהנה יש להבין הלא איתא בגמרא מבני בניו של המן למדו תורה ברבים, ואם כן מזה מוכרח שלא פלו זרע המן, ועל זה יש לתמוה, שמהסבא זה היה ראוי לראשונה לכלות זרע הצורך. אבל הענין יובן על פי שדרשו רז"ל (שמות רבה א, כט) בפסוק ויפן כה וכה ויֵרָא פִּי אֵין אִישׁ (שמות ב, יב), ראה כי אין עתיד לצאת ממנו [מן] שיתגיייר. ולכן, באלו שהיה בהן ניצוצות הקדושה לא נגעו בהן. או שנשפע רוח הקודש על כל ישראל כדרך שנשפע בעת נתינת התורה, דהא אז היה עיקר הקבלה (עיין שבת פח), והבן. או שמא ה' מן השמים היה שלא יגעו באלו, ואנשי כנסת הגדולה שכתבו המגילה, ידעו זה ברוח הקודש, והבן. והנה איתא בספרים על פסוק (קהלת ד, א) שְׁכַחְתִּי וְרֵאִיתִי אֶת דְּמֻעַת הָעֵשְׂקִים בתוך הטומאה. ועל פי זה מדוקדק מאד הלשון 'ובבזה', במקום שיש ביזה, לא שִׁלְחוּ אֶת יָדָם, והבן. והפשיטות תולה בזה, דלכך לא שללו, משום יָכִין רשע וצָדִיק לִקְבֹּשׁ (איוב כו, יז), כמו שהדין במסור (בבא קמא ק"ט). ועל פי זה יובן דברי רז"ל (מגילה ד, ז) ובבזה לא שִׁלְחוּ אֶת יָדָם, מנא ידעו, אלא שמע מינה דאסתר ברוח הקודש נאמרה, והבן. ואף דאמר (שם) לכולהו אית להו פירכא, היינו להפשטיות שהוא הלבוש, מה שאין כן להפנימות, ולכן לא אמר אית להו 'תיובתא', והבן.

ובישמח משה פרשת תולדות (ע"פ ר"ה אהב יצחק): והנה פירשתי בפסוק ובבזה לא שִׁלְחוּ אֶת יָדָם, על פי מה שמצינו שמבני בניו של המן למדו תורה ברבים, הרי שלא פלו זרעו לגמרי, והטעם על זה, דכתיב ויֵרָא פִּי אֵין אִישׁ עתיד להתגיייר, על כן ויֵרָא אֶת הַמַּצְרִי וגו'. ולכן באלו שראו ברוח הקודש שהיו בהם ניצוצות קדושות, לא נגעו בהן. וידעו מה שפירשו וְרֵאִיתִי אֶת דְּמֻעַת הָעֵשְׂקִים, דקאי על ניצוצות הקדושה הָעֵשְׂקִים בתוך הטומאה. וזהו שנאמר 'ובבזה', במקום ביזה, לא שִׁלְחוּ אֶת יָדָם לנגוע בהן.

^{סז} וכהמשך לשון רש"י להלן (לכ, ו): וְאֶשְׁלָחָה לְהַגִּיד לְאֹדְנִי. להודיע שאני בא אליך: לְמַצָּא חֵן בְּעֵינֶיךָ. שאני שלם עמך, ומבקש אהבתך.

דיך נישט הרג'ענען און נישט דיינע מענטשן, [ווייל] איך ווייס וואָס ס'קען אַרויסקומען פון אים.

סח

ואם יחשוב עשו האך אפשר שיצאו צדיקים מן רשע כמותו, על זה הזכיר לו מה שהקריב פרה אדומה, ומשום רואין שיש ענין כזה, שהקב"ה מסבב שיצא מדרה ממנומה

וועט ער [עשו] קאַנען אָבער קלערן, ווי קאַן יעקב אבינו קלערן אַז ס'זאָל אַרויסקומען [צדיקים מרשעים, והלא הכלל הוא כי] מ'רשעים יצא רשע, [ואיך יתכן] ס'זאָל אַרויסקומען אַמאָל אַ דור פון צדיקים, פון אַזאַ מקור הרשע.

האָט ער אים אַ ראָיה געברענגט פון די פרה אדומה, ער זאָל זיך [פון דעם] אויפדרינגען, [אזוי ווי] דער מדרש גלייכט דאָך דאָס צי, זעט מען אַז דאָס איז איין בַּחִינָה, דאָס איז מַטְמָא [המתעסקים בה] און ס'קומט אַרויס טְהָרָה [להטמאים].

סט

מיט דעם האָט ער אים באַפוילן, מיט די פרה אדומה.

ער האָט אים געזאָגט עַם לִבְּךָ גִּרְתִּי, אפילו איך האָב געזען אַז פון שלעכטן קומט נישט אַרויס קיין גוטס [וכמו שנוכחתי לדעת גם ממעשיו של לבן כי מ'רשעים יצא רשע, אָבער] פונדעסטוועגן 'גִּרְתִּי', האָב איך אָפּגעהיט תרי"ג מצות, 'אַלע' תרי"ג מצות, ואפילו פרה אדומה הקרבתי, איך האָב נישט פאַרפעלט פון אַלע [מצות].

ממילא אַז איך האָב אַלעס געהיט, בין איך געקומען צו פרה אדומה, און ביי דאָרט פרה אדומה האָב איך געזען, אַז ס'איז אַמאָל פאַרהאַנגן [אז] כַּך גזר יחידו של עולם. און דאָ איז דאָך אויך דער זעלבער פאַל, ביי דיר. [שהקב"ה יסבב שעתידין לצאת צדיקים גם ממך].

ע

ממילא וְאַשְׁלַחָה לְהַגִּיד לְאֶדְנִי לְמַצָּא חֵן בְּעֵינֶיךָ, זאָלסט וויסן איך וועל דיר גאַרנישט טון, ווייל איך קוק עַד סוֹף פֶּל הַדּוֹרוֹת, איך קוק 'וואָס' ס'קאַן אַרויסקומען, און איך וועל נישט חלילה מאַכד זיין 'די נְפֻשׁוֹת' וואָס דאַרפן אַרויסקומען פון אים. איבערדעם האָט ער אים 'אַס' באַפוילן, מיט דעם פרה אדומה הקרבתי.

עא

הקדמה לישוב קושיא א (באופן שני)
(עד אחר אות פח)

אָבער נאָך פֿשוט'ער [יש לפרש במה שאמר לו תרי"ג מצות שמרתי].

דעם [אופן הראשון דלעיל, עיקרון] איז דער 'מדרש' [בענין 'פרה אדומה', שהוא] בדרך דרוש. אָבער אין פֿשטות [מה שמובא ברש"י ששמר תרי"ג מצות בכללם, יש לפרש עוד, וואָס] ער האָט דאָ באַפוילן תרי"ג מצות שמרתי. [סיום הענין בישוב קושיא א, ראה להלן באות פט]

עב

תירוצי הדברי יחזקאל - על קושיא ה-ו

לכאורה [לויט ווי] איך האָב מיך פריער געשטעלט (בקושיא ו¹), איך האָב פריער געפרעגט וואָס דער שינאווא'ער רב זכרוננו לברכה זאָגט אין דברי יחזקאל²⁰, וואָס

²⁰ בדברי יחזקאל (ריש פרשתו): וַיִּשָּׂם אֶת הַשְּׁפָחוֹת וְאֶת יְלִדֵיהֶן וְאֶת רֹאשֶׁנָּה וְאֶת לֶאֱה וְיִלְדֵיהֶּ אַחֲרָיִם וְאֶת רַחֵל וְאֶת יוֹסֵף אַחֲרָיִם. פירש רש"י אחרון אחרון חביב. והוא עבר לפניהם, אמר אם יבא אותו רשע להלחם, וילחם בי תחלה. וקשה, דהלא הדין הוא דאין דוחין נפש מפני נפש, כמבואר (ברמ"א י"ד קנו, א) עכו"ם שאמרו לישראל

ער שטעלט זיך [דקשה] וואָס האָט ער עפעס געשטעלט אַחרון אַחרון חביב, און די וואָס זענען] נענטער צום פראַנט זאָגט ער אַם יבוא אַל המַחנה האַחת וְהָפְהוּ, האָט ער חלילה זיי מַפְקיר געווען?

עג

בדברי יחזקאל מתרין קושייתו (דלעיל בקושיא ו'), כי בני השפחות היו נכנעין, ואלקים יבקש את הנדרף, ולכן העמידם במחנה ראשונה, לפי שהיה במוח שהם לא יזוקו, וממילא ינצלו כולם

[און] דער דברי יחזקאל זאָגט אַזוי.

[דהנה] דער פֿלל איז, אַ מענטש אַז ער איז צובראָכן ביי זיך, העלפט אים גיכער דער אייכירשטער, אַז מ'איז צובראָכן.

[און] די בְּנֵי הַשְּׁפָחוֹת זענען געווען ביי זיך גיכער שְׁפָלִים בְּעֵינֵיהֶם, [ועל כן ידע יעקב] וועלן זיי גיכער געהאַלפֿן ווערן, זיי וועלן ניצול ווערן.

און דער אחרון חביב [שכתב רש"י, הכוונה] ווייל זיי זענען געווען גרויס [והיר] מְזַרַע הַמְּלוּכָה³⁰, [ועל כן] ווייל זיי זענען געווען גרעסער די בְּנֵי הַגְּבִירָה, האָט ער מוֹרָא געהאַט פֿאַר אַ שטיקל גְּבִהוּת הֵלֵב, [וואָס דאָס] איז געפערליכער, [וממילא] איז איבערדעם האָט ער 'זיי' געשטעלט אונטן.

[און] אַזוי איז דאָך געווען אַ מַצִּיאֹת [אז] זיי זאָלן ביידע ניצול ווערן. [ונמצא שלעולם לא הפקיר שום נפש אחת מהם].

עד

מה שקשה עדיין לתירוץ הדברי יחזקאל

אמנם על זה יש להקשות ב' קושיות, חדא דהרי באמת דרך הצדיקים רכל שהם גדולים יותר, הם גם שפלי רוח ובעלי הכנעה יותר, ואם כן בודאי שיהודה ויוסף ושאר בני הגבירות שהיו גדולים במעלה, היה גם כן לבם נשבר בקרבם בדרך הצדיקים

אַבער אף על פי כן, אַלץ איז נאָך שווער צו פאַרשטיין. [שהרי] ס'איז געווען יהודה און יוסף [מבני הגבירות שהעמיד באחרונה. והכלל הוא כן] די קְדוֹשִׁים, די גרויסע צַדִּיקִים, די זענען דאָך צובראָכן ביי זיך אַלעמאַל.

עה

ועוד קשה על מה שמפרש שחשב יעקב שבודאי ינצלו כולם, דהלא מדברי הפסוק לא משמע כן, שהרי כתיב אַם יבוא וגו' אַל הַמַּחֲנֶה הָאֶחָת 'וְהָפְהוּ', וכן במדרש אמרו אַם 'הרוג' אחינו שבודים

אויסערדעם [קשה עדיין לתירוץ, שהרי] ער האָט געזאָגט אַם יבוא אַל [המַחֲנֶה] הָאֶחָת 'וְהָפְהוּ', [וכן במדרש איתא הלשון] אַם 'הרוג' [אחינו שבודים, דמזה משמע שחשש] אַז ער וועט די 'שלאגן'.

תנו לנו אחד מכם ונהרגנו, לא יתנו להם אחד מהם, דאסור למסור להם אחד בידיהם, דאין דוחין נפש מפני נפש, יעו"ש. ואם כן איך היה רשאי יעקב להקדים להשפחות ולילדיהן מטעם אחרון חביב. ושמא יבא אותו רשע להרוג, יפגע בבני השפחות תחלה, שהוא כנגד הדין. ○ אך הענין כך הוא, כי כתיב (קהלת ג, טו) וְהָאֱלֹקִים יִבְקֹשׁ אֶת הַנֶּנְדָּף, ואיתא במדרש (ויקרא רבה כ, ה) אפילו ורוף צדיק והנדרף רשע, השי"ת מבקש עלבון הנדרף, להצילו מן הרוף אותו. והנה השפחות ובניהם היו נכנעין ונרדפין מאת אחיהם בני הגבירות, כי קראו להם שם השפחות, בני השפחות. ולכן היו נכנעים מאד, ושבורי לב. וידע יעקב שעשו לא יוכל לעשות להם רע, כי ה' יבקש את הנדרף, ועל כן שם אותם ראשונה. ואחר כך לֹאָה וְיִלְדֵיהֶם אַחֲרָיִם, הגם שהיו בני גבירה, אבל לא היו כמו רחל ויוסף שהיו אהובים ביותר אצל יעקב, והיו גם כן מעט שבורי לב ונכנעים, לכן העמידן לפני רחל ויוסף, וְאֵת רָחֵל וְאֵת יוֹסֵף אַחֲרָיִם. וזה שפירש רש"י אחרון אחרון חביב, היינו שסידרן בסדר נכון ובחכמה נפלאה, כדי שינצלו כולם.

³⁰ וכלשון הפרקי דרבי אליעזר, המובא להלן באות עח.

[ווער דאס כן] ווער איז דער וְהָיָה הַמִּחְנָה 'הַנִּשְׁאָר' לְפָלִיטָה [היינו בני הגבירות, והמחנה האחת הם בני השפחות, ולפי דבריו נמצא] דָּאָס איז דאָךְ נאָךְ אַרגער, [שהרי] ס'איז דאָךְ אַ קל וחומר, אַז 'די' [הבני השפחות שהיו שפילי רוח] וועלן נישט געהאַלפֿן ווערן, [אם כן כל שכן הבני גבירות שהיה להם גבהות הלב].

ער זאָגט [אַז] אין הכי נמי ער האָט געמיינט [לסדר אחרון אחרון חביב, בכדי] ער זאָל יענע [הראשונים] אויך מציל זיין [דורכדעם, אמנם] דער פֿסוק זאָגט דאָךְ אָבער וְהָפְתָּו. [אַבער] לכאורה האָלט דאָךְ עס שווער אויס אין פֿסוק, [לפרש מה שחילקם לשנים] אַז ס'איז געווען עַל קוּטֵב זֶה, [כדי] ער זאָל זיי ביידע מציל זיין, [דהרי] מ'זעט דאָךְ ער האָט דאָךְ מוֹרָא געהאַט פֿאַר דעם [וכמו שנאמר וְהָפְתָּו], ער זאָגט דאָךְ נישט [אַז] וועגן דער 'הַפְּלִיטָה' האָט ער אַזוי געשטעלט [אַז] זיי זאָלן זיין 'פֿאַר' דעם 'די', נאָר וועגן וְהָיָה הַמִּחְנָה הַנִּשְׁאָר' לְפָלִיטָה.

עו

אמנם קושיא זו השניה יש לתרץ על פי פירוש הבאר מים חיים בלשון הפסוק וְהָפְתָּו, דהכוונה הוא להפוך, שאם יבוא עשו אל המחנה האחת, או וְהָפְתָּו, שהמחנה יכה 'את עשו', ואם כן שפיר יש לפרש שיעקב חשב בהחלוקה להציל כולם

דער באר מים חיים^{טו} זאָגט גאָר אַן אַנדערע בחינה, ער זאָגט גאָר אַ בחינה, ער זאָגט גאָר אַנדערש. אַז יעקב אבינו האָט נישט געוואָלט זיי זאָלן לוחם זיין, נאָר פֿאַר 'אַין פֿרייה', איבערדעם האָט ער געשטעלט 'זיי' [הבני השפחות מקודם]. [ובלשון הכתוב] אַם יבוא עֲשָׂו אֶל הַמִּחְנָה הָאֶחָת וְהָפְתָּו, מיינט מען נישט אַז מ'וועט 'די' שלאָגן, [נאָר] אדרבה וְהָפְתָּו מיינט אַז מ'וועט שלאָגן עֲשָׂו. [ואומר] וְהָיָה הַמִּחְנָה הַנִּשְׁאָר לְפָלִיטָה, [היינו שבני הגבירות] זיי זאָלן דאָס נישט ברויכן טון [ללחום]. אַזוי זאָגט ער דאָרט דער באר מים חיים, אַם יבוא עֲשָׂו אֶל הַמִּחְנָה הָאֶחָת מיינט מען וְהָפְתָּו אַז די מִחְנָה וועט שלאָגן עֲשָׂו, [ולפי פירוש זה בלשון וְהָפְתָּו, תו לא יוקשה קושייתנו השניה על פירוש הדברי יחזקאל מלשון 'הפסוק', ושפיר יש לפרש כי בחלוקה זו] האָט ער זיי געוואָלט מציל זיין [לכולם, וגם להמחנה הראשונה].

עו

אבל אכתי קשה קושיא הראשונה שהקשינו, דאם בחר יעקב בשפלי רוח ובעלי ענות, הלא בודאי גם בני הגבירות היה נשבר לבם בקרבם בענוה יתירה, וכדרך הצדיקים והקדושים דכל שהם יותר במעלה, הם עולים יותר גם במעלת הענוה [אַבער] נאָךְ אַלץ איז אָבער נישט פֿאַרענטפערט [קושייתנו הראשונה, דלמה בחר להעמיד

^{טו} בבאר מים חיים (לב, ט): וַיֹּאמֶר אִם יבוא וגו' וְהָיָה הַמִּחְנָה הַנִּשְׁאָר לְפָלִיטָה. רש"י ז"ל פירש לפליטה, על כורחו כי אלחם עמו. ולכאורה ולמה לא ילחם עמו במחנה הראשונה, שתשאר גם היא לפליטה על כורחו. ואמנם הכל מורה לדברינו הנוכחים (לעיל שם לב, ז. והובא להלן בהערה צב), כי הודיעו לו המלאכים שעשו רוצה לשים דמי מלחמה בשלום לבוא באהבה כאח, ולערכבו ולהממו פתאום ח"ו. ועל כן חצה העם לשני מחנות, ואם יבוא אל המחנה האחת בלשון והכחו פתאום בלי ידיעה, אז וְהָיָה הַמִּחְנָה הַנִּשְׁאָר לְפָלִיטָה בעל כורחו. ו אמנם עוד אפשר לומר בזה, כי הנה רש"י ז"ל מדרקדק שינוי לשון הנאמם בכתוב הזה אֶל הַמִּחְנָה הָאֶחָת וְהָפְתָּו, כי הַמִּחְנָה הָאֶחָת לשון נקבה הוא, וְהָפְתָּו לשון זכר. ואפשר לומר שיעקב עשה על דרך שאמר הקב"ה לגדעון (שופטים ב, ב) רַב הָעָם אֲשֶׁר אֵתָךְ וגו', כי כבוד ה' אלקי ישראל להושיע במתי מעט, להודיע כי אין מעצור לה' להושיע ברב או במעט (שמואל א' יד, ו). ועל כן יעקב אבינו כבטחו בשם אלקי יעקב כי יצילו מכל צרה, לא רצה לעמוד נגדו עם כל מחנהו, וַיַּחַץ אֶת הָעָם אֲשֶׁר אִתּוֹ וגו' לשני מחנות, בכדי להגדיל שמו של הקב"ה כביכול, כי יושיעו במעט דמעט. ולזה וַיֹּאמֶר אִם יבוא עֲשָׂו אֶל הַמִּחְנָה הָאֶחָת וְהָפְתָּו, פירוש וְהָפְתָּו לעשו, על כן אמר לשון זָכָר, אַז ממילא וְהָיָה הַמִּחְנָה הַנִּשְׁאָר לְפָלִיטָה, שלא יצטרכו ללחום עמו כלל, ויתגדל ויתקדש שמיא רבא, שמחנה אחת לבד הכהו וכו'.

בני השפחות תחילה לפי שהיו שפלי רוח, והלא אדרבה הבני גבירות שהם יותר במעלה, הם גם כן יותר בעלי ענוה ושפלות רוח, וכדרך הצדיקים האמיתיים, וא"כ אחתי יש להבין] ממה נפשך, פֶּאֶרְוּאָס עפעס גראַד' האָט ער עפעס געשטעלט - פֶּאֶרְוּאָס עפעס צו דעם האָט ער בּוֹחֵר געווען - די בְּנֵי הַשְּׁפָחוֹת. [דעס] דאַרף מען אַלץ נאָך פֶּאֶרשטיין.

עח

הקדמה ליישוב קושיא ה-1 - לדרכינו

אמנם הנראה לומר קרוב לזה ובענין אחר, על פי המבואר בפרקי דרבי אליעזר בענין בני אפרים שיצאו ממצרים קודם הזמן, דוה היה לפי שבגובה לבם עבור שהם מְזַרְע הַמְּלוּכָה, עמדו ולקחו נשיהם ובניהם ויצאו ממצרים

[נאָר] זיין קען אָבער גאָר אַזוי [לפרש הענין].

קאָן זיין אפשר, טאַקע [כעין] אַזוי ווי מ'געפֿין מיר אין פרקי דרבי אליעזר^{טו} שטייט דאָס לְשׁוֹן, ביי דעם ענין פון די בְּנֵי אֶפְרַיִם [שיצאו ממצרים קודם הזמן, כאַטש] די זענען דאָך געווען צִדִּיקִים [די] וואָס זענען געגאַנגען, די בני אפרים. זאָגט ער דאָס לְשׁוֹן, [ווייל] זיי זענען געווען מְזַרְע הַמְּלוּכָה, [שהרי אביהם] יוסף הצדיק איז געווען אַ מֶלֶךְ, בְּגִבָּה לָבָם ווייל זיי זענען געווען מְזַרְע הַמְּלוּכָה, איבערדעם האָבן זיי געהאַט אַ חֲשׁוֹבִן [שכבר נשלם זמן הקץ, וסמכו על דעתם לצאת מצרים לפי חשבונם].

עט

וגם הבני אפרים לא יצאו בודון ורשע קודם הזמן, רק לפי

שהיה להם 'מעוֹת' בחשבונם, וחשבו שכבר הגיע הזמן

ס'שטייט דאָך^{טו} 'טעו', זיי האָבן זיך טועה געווען, [ולא שיצאו בודון נגד רצון ה'].

פ

ובדברי הרמב"ן מבואר עוד, דבאמת חשבונם היה צודק,

רק שלא ידעו שנתאך הגלות בל' שנה יותר, מחמת החטא

[און] לעולם דער רמב"ן זאָגט דאָך^{טו} [אז] זיי האָבן גאָר 'גוט' גערעכנט, [ווייל] ס'איז טאַקע געווען [שוין] נאָך די פיר הונדערט יאָר [מזמן ברית בין הבתרים], נאָר [שטעו]

^{טו} בפרקי דרבי אליעזר (פרק מח): רבי אליעזר אומר, כל אותן השנים שהיו ישראל יושבין במצרים, היו יושבין בטח שאנן, עד שבא יגנון מבני בניו של אפרים, ואמר נגלה עלי הקב"ה להוציא אתכם ממצרים. בני אפרים, בְּגִזְאוֹת לָבָם שהם מְזַרְע הַמְּלוּכָה, וגבורי כח במלחמה, עמדו ולקחו נשיהם ובנותיהם ויצאו ממצרים, ורדפו המצריים אחריהם והרגו אותם וכו'.

^{טו} בשמות רבה (כ, יא): וְלֹא נָחַם אֱלֹקִים דָּרָךְ אֶרֶץ פְּלִשְׁתִּים (בשלח יג, יז), למה, אלא 'שטעו' שבטו של אפרים ויצאו ממצרים עד שלא שלם הקץ, ונהרגו מהם ל' רבוא. ולמה נהרגו, שחשבו מיום שנדבר אברהם בין הבתרים, 'וטעו' ל' שנה, שנאמר (תהלים עח, ט) בְּנֵי אֶפְרַיִם נוֹשְׁקֵי רֹמֵי קֶשֶׁת, לולי שטעו לא יצאו וכו'. והרגום פלשתים, שנאמר (דברי הימים א, ז, כ-כא) וּבְנֵי אֶפְרַיִם שׁוֹתְלָח [וגו'] וְהָרְגוּם אֲנָשֵׁי גֵת, והיו עצמותיהם שטוחין בדרך חמרים חמרים, שכבר היה להם ל' שנה שיצאו עד שלא יצאו אחיהם ממצרים. אמר הקב"ה, אם יראו ישראל עצמות בני אפרים שטוחין בדרך, יחזרו למצרים. למה הדבר דומה, למלך שנשא אשה וביקש לילך למדינתו, הושיבה באפריון ולא הספיק ליכנס למדינה עד שמתה אשתו, קָבְרָה על פתח המדינה, ואחר כך נשא אחרתה, אמר המלך הריני מסבבה שלא תראה קברה של אחרתה ותחזור לה, מה עשה, סיבבה מאחורי המדינה. כך אמר הקב"ה, יהיו מסבבים את הדרך, כדי שלא יראו עצמות אחיהם מושלכין בדרך ויחזרו למצרים.

^{טו} ברמב"ן פרשת בא (יב, מב): ועוד אני אומר, כי הפשט המחזור מן הכל הוא, שְׁנָאֵמַר כי הגזירה היתה ארבע מאות שנה מן היום ההוא, כאשר הזכרנו. והשליש שנה האלו, הם תוספת עליהם בעון הדור ההוא. כי אם נגזר על האדם בחטאו גלות ועינוי שנה או שנתיים, והוא יוסיף על חטאתו פשע בהם, יוסיפו עליו שבע על חטאתיו, וגלות ויסורין כהנה וכהנה, שאין ענשו הראשון הבטחה לו שלא יענש בעון שיעשה. והנה היה על אברהם אבינו גזרה שיהיה יָרְעו גַר בְּאֶרֶץ לֹא לָהֶם אֲרֻבַּע מֵאוֹת שָׁנָה, ושלא ישובו הנה עד דור רביעי, כי לא שָׁלַם עוֹן הָאָמִר, ולא היתה לו הבטחה רק בְּאֶחָדִי כִּן יֵצֵאוּ בְּרֶכֶשׁ גָּדוֹל, והוא מיד, או מופלג כמה. וגם הוא על תנאי, כמו שאמר וגם את הגוי אשר יעבדו דָן אֲנִי וְאַחֲרָיָךְ כִּן יֵצֵאוּ בְּרֶכֶשׁ גָּדוֹל, שיעמיד בדין את הגוי אם עשו כראוי

אין] דעס וואָס מ'האָט מוסיף געווען די דרייסיג יאָר, [ווי] ס'שטייט דאָך [בא יב, מ] [וימושב בני ישראל אֲשֶׁר יָשְׁבוּ בְּמִצְרַיִם] אַרְבַּע מֵאוֹת וְשָׁלִשִׁים, די דרייסיג יאָר וואָס זענען צוגעקומען דורכ'ן חטא, 'דעס' האָבן זיי נישט [געוואוסט], און 'דעס' שוין נישט אינאָכט גענומען [בחשבונם, ווייל] דעס האָבן זיי נישט געוואוסט. אָבער זיי האָבן געהאט אַ גוטן חֲשָׁבוֹן, זיי האָבן נישט געטון 'אין דער וועלט אַרײַן'.

פא

ועב"פ רואין מזה כי אותן שהם מזרע המלוכה הם מרהיבים בעצמם יותר להקדים לילך במלחמה, לפי שעליהם מוטל הדבר. משא"כ בשאר בני ישראל, שאינם מתחילין וממהרים כל כך ללחום, לפי שיוצאים שצרכין לשאול מקום את הגדולים וזרע המלוכה, אם רצון ה' מסכים להם

אָבער יהיה איך שיהיה, אין פרקי דרבי אליעזר איז דאָס לשון ווייל זיי זענען געווען 'מזרע המלכות'. [ווייל] 'דאָך' ווער ס'איז נישט מזרע המלכות, 'מעסט זיך דאָס נישט אָן' ^{סח} [לסמוך על דעתו בענינים כאלו].

[אבל לעולם היה זה רק טעות ולא בודין, כי] אָטו ברשיעי עסקינן, מ'שמועסט דאָך נישט חלילה פון קיין רשעים גמורים.

געוויינטליך [סתם] אַ איד, קלערט ער אַרײַן [שמא טעה, ואינו סומך לעשות מעשה בעצמו], נאָר ס'איז געווען [אותן שידעו] ס'קערט צו 'זיי', זיי זענען מזרע המלכות, [און] אַז מ'דאַרף לוחם צו זיין, קומען ^{סט} 'זיי' [אז] זיי זאָלן גיין פאַראויס.

פב

ישוב קושיא ה-ז

ובזה יבואר ענין חלוקת יעקב, כי באמת לא רצה שילחמו, וכדברי הרמב"ן בזה, ובפרט שזה היה פועל דמיוני לדורות הגלות שאסור ללחום. ולכן לא העמיד בני הגבירות תחילה, שמא הם יקדימו וימהרו יותר ללחום, לפי שעליהם מוטל הדבר. ולזה העמיד את בני השפחות תחילה, כי הם לא יקדימו ללחום מעצמם, מבלי שישאלו מקדם פי הגדולים

ממילא [על דרך זה חשש יעקב יותר על בני הגבירות] אַז זיי וועלן זיך טועה זיין [וויחשבו] אַז מ'דאַרף שוין לוחם זיין, וועלן זיי שנעלער גיין. אָבער די וואָס זענען נישט מזרע המלכות, [נאָר] זיי זענען די קלענערע, ווייסט מען [דאָך] מוזן זיי פרעגן דעם גרעסערן,

לישראל לפי מעשיהם, ולפי הנגזר עליהם. ועוד, שאין שום הבטחה שלא יגרום החטא לבטלה, אלא במקום שבועה. ◦ ומן הידוע שהיו ישראל במצרים רעים וחטאים מאד, ובטלו גם המילה, דכתיב (ויחזקאל כ, ח) וימררו בי ולא אבו לשמע אלי איש את שקוצי עיניהם לא השליכו ואת גלולי מצרים לא עזבו ואמר לשפך חמתי עליהם בתוך ארץ מצרים וגו', וכתיב (יהושע כד, יד) והסירו את אלהים אשר עבדו ואתויתכם בעבר הנהר ובמצרים ועבדו את ה', ועל כן ארץ גלותם שלשים שנה. והיה ראוי שיתארך יותר, אלא שצעקו והרבו תפלה, וזה טעם ויאנחו מן העבדה ויצעקו ותעל שועתם, וישמע אלקים את נאקתם (שמות ב, כג-כד), ועתה הנה צעקת בני ישראל באה אלי (שם ג, ט), וכתיב (תבוא כו, ז) ונצַעץ אל ה' אלקי אבותינו וישמע ה' את קלנו וירא את ענינו ואת עמלנו ואת לחצנו, כי לא היו ראויים להגאל מפני הקץ שבא, אלא שקבל צעקתם ונאקתם מפני הצער הגדול שהיו בו, כאשר פירשתי בסדר ואלה שמות (ב, כח). ◦ ולמה יהיה קשה על הראשונים לפרש כי נתארך גלותם על הקץ שלשים שנה, והנה נתארך עליהם ארבעים שנה בחטא המרגלים, כי כל הארבעים שנים ההם היה להם ענוי, כמו שאמר (עקב ח, ב) וזכרת את כל הדרך אשר הולכתי ה' אלקיך זה ארבעים שנה במדבר למען ענתך, וכתיב (שם, ג) ויענך ויַעַרְכֶּךָ, והיה להם גלות שלימה בארץ לא להם, רק לנחש שרף ועקרב, ולא נתקיים להם ידור רביעי ישובו הנה, כי בארבעים שנה נתחלף הדור והוא בודאי שכבר נולד. אבל החטאים גרמו הכל. ◦ ואפשר שהיה זה סבת בני אפרים שיצאו שלשים שנה קודם לביאת משה רבינו, וכמו שהזכירו רבותינו (סנהדרין ב, ב): כי הם מנו ולא טעו, ויעניתיו ויכבדנו את הרשע (משלי ה, כב), והקב"ה ימחול לנו על כל חטא ושגיאה.

^{סח} הכוונה שאין לו העזה לעשות כזאת. כי יודע שזה גדול יותר מכפי 'מדתו'.

^{סד} פירוש: ס'קומט דאָך צו זיין אזוי.

זיי מוזן 'אָנפרעגן', [וממילא] איילן זיי זיך נישט צי צו קיין מלחמה, מ'גייט נישט ווען מ'ברויך נישט, [נאָר] מ'פרעגט אָן.

פג

ולשון הפסוק 'הִקְהוּ, יתפרש גם לדרכנו כפי דרך הבאר מים חיים, דפירושו שמא יבה המחנה את עשו, דמזה נתיירא יעקב שלא יקדימו למלחמה שלא כדת

איבערדעם קאָן זיין, דאָס איז דער פֿשט.

טאַקע לויט'ן באר מים חיים'ס דרך אין [פירוש לשון] 'הִקְהוּ, [דהכוונה שהם יכו את עשו. אמנם הרי לעולם] ער יעקב אבינו האָט דאָךְ נישט געוואָלט אַז מ'זאָל גיין למלחמה, ער האָט דאָס נישט געזוכט, ס'איז נישט דער דָרף פון אידן. [ווייל] אידן דאַרפן [נאָר] בעטן דעם באַשעפער.

[און] אפילו חלילה פאַר 'אין בְּרִיחָה', האָט ער נישט געוואָלט מ'זאָל זיך צוכאַפן [דערצו, רק כשכבר יסכימו לכך מן השמים. ווייל] טאַמער וועט מען זיך צוכאַפן מיט אַ רָגע פריער ווי 'די צייט' איז, איז דאָךְ אַ גרויס 'אומגליק' פאַר'ן כָּלל יִשְׂרָאֵל, און פאַר'ן כָּבוֹד שְׁמִים.

פד

איבערדעם האָט ער נישט געוואָלט שטעלן די זַרע הַמְּלוּכָה פאַראויס, - [ובהרמז לדורות] די בְּנֵי יְהוּדָה יוֹסֵף, - די בְּנֵי הַגְּבִירוֹת, [ווייל] זיי זענען דאָךְ גיכער מוכן [ולחוס], זיי דאַרפן נישט פרעגן קיינעם, [כי הם הם הגדולים]. האָט ער מורא געהאַט טאַקע [שמא] אַז מ'וועט זיך שלאָגן פריער, נישט אין דער צייט.

איבערדעם האָט ער געשטעלט [קודם] די בְּנֵי הַשְּׁפָחוֹת, [וואָס אויף זיין האָט ער געוואוסט [אַז] ס'איז נישט מוטל אויף זיי, [און] צִדִּיקִים זענען זיי [דאָךְ] געווען, [ממילא] זיי וועלן נישט טון אָן רְשוּת פון די עלטערן, און אָן רשות פון די פריערדיגע פון די בְּנֵי הַגְּבִירוֹת, פון יְהוּדָה יוֹסֵף. [וואָס] יְהוּדָה איז [רומז לדורות על] משיח בן דוד, [און] יוֹסֵף איז אַמָּאָל [רומז על משיח בן יוסף].

פה

ובעין זה מצינו אצל אברהם אבינו, שאמר הכתוב וַיֵּרֶד הָעֵשִׂי עַל הַפְּגָרִים וַיֵּשֶׁב אִתָּם אֲבָרָם. ופירש"י שרמו בזה על דוד המלך ומשיח, שלא יבואו לבלות האומות קודם שיגיע הזמן הראוי לזה, על פי ה'

און דאָס שטימט דאָךְ אין רש"י^פ, [שכתב על הפסוק] וַיֵּרֶד הָעֵשִׂי עַל הַפְּגָרִים וַיֵּשֶׁב אִתָּם אֲבָרָם [לך טו, יא], [אז] אברהם אבינו האָט מוֹרָא געהאַט אפילו פאַר'ן מלך המשיח אַליין, ער זאָל נישט קומען [מעצמו, ודאג] טאַמער ער וועט קומען פאַר די צייט. וַיֵּרֶד הָעֵשִׂי טייטשט דאָךְ רש"י מיינט מען משיח בן דוד, וַיֵּשֶׁב אִתָּם אֲבָרָם ער זאָל נישט קומען לְכַלּוֹתָם פאַר'ן זמן.

פו

איבערדעם איז רעכט, האָט ער [יעקב] מוֹרָא געהאַט צו שטעלן [בני הגבירות בראשונה], וואָרן 'זיי' זענען דאָךְ די גוֹאֲלֵי יִשְׂרָאֵל, יהודה ויוסף, [וכן לדורות המשיחים שהם] זַרע יְהוּדָה יוֹסֵף, [וְחֶשֶׁשׁ יעקב] אַז זיי זאָלן נישט וועלן חלילה כאַפּן פאַר די

^פ ברש"י לך לך [טו, יא]: הָעֵשִׂי. הוא עורף וכו': וַיֵּשֶׁב. לשון נשיכה והפרחה, כמו (תהלים קמו, יח) יֵשֶׁב רוחו. רמז שיבא דוד בן ישי לְכַלּוֹתָם, ואין מניחין אותו מן השמים, עד שיבא מלך המשיח.

צייט' וזה שאמר אם יבוא עשו אל המחנה 'האחת' והכהו, היינו שאם יעמיד מתחילה את המחנה 'המיוחד' שהם בני הגבירות, יש חשש שמא 'יכו' את עשו, ואני לא רוצה בזה].

איבערדעם האט ער געשטעלט 'קודם' די בני השפחות, [וואס] ער האט געוואוסט [אז] זיי וועלן נישט טון אן זיי, ממילא וועט מען זיך נישט גיין שלאגן ביז ס'איז די צייט, ווען ס'איז די אמת'דיגע דעת תורה, און דער רוח הקודש הייסט. [ולכן] האט ער געשטעלט זיי פאראויס.

פז

און דאס איז גוט געווען [כל זמן ששמרו כלל זה אין] די אלע דורות וואס זענען נאך געווען מתוקן, [און] מ'איז חלילה נישט ארויס פון דרך התורה, ס'איז נאכנישט געווען אזא [שכחת התורה, און] ס'איז נישט געווען אזא חוצפה יסגא [כבודו האחרון של עיקבא דמשיחא]^{עב}, האט מען געוואוסט אז מ'טוט אלעס [נאר] על פי התורה.

פח

[וממילא] וועלן זיי 'אנפרעגן' די בני יהודה ויוסף, צי מזאל זיך גיין שלאגן [שלא ברשות התורה]. איבערדעם האט ער געשטעלט די בני השפחות [תחילה, בכדי] אויף להציל ממכשול, [ווייל] זיי וועלן זיך נישט אזוי 'צואיילן' צו דעם והכהו [לעשו, וכפידושו הבאר מים חיים].

פט

ישוב קושיא א (באופן שני)

ועל ענין זה שלח לעשו ששמר תרי"ג מצות, דאין לו לירא ממנו, כי השומר מצות יודע שאין לדחוק הקין קודם הזמן [ועל דרך זה יתפרש מה ששלח יעקב לומר לעשיו תרי"ג מצות שמרתי, שכונתו היה לומר לעשו, שאין לו לירא ממנו, כי תרי"ג מצות שמרתי, ויהודי שומר תורה ומצות אינו לוחם עם אומות העולם קודם בוא הזמן, ועל כן אין לך לירא ממני שאלחום עמך, כי תרי"ג מצות שמרתי, ואני יודע שאסור ללחום נגד האומות בלי רשות הקב"ה]. [מחידושי תורה תשי"ז].

צ

ישוב קושיא ז

ולדרכינו דלעולם הצדיקים שהם במעלה יותר, הם גם כן נשברי לבב ונמוכי רוח יותר, יתפרש בזה גם הלשון והיה המחנה 'הנשא' לפליטה. [דהוא ענין שדרשו בפסוק 'לשארת' נחלתו, דהיינו למי שמשים עצמו בשירים און עקסטרעדעם [אמר יעקב] והיה המחנה 'הנשא' לפליטה. קאן גאר זיין [הכוונה בלשון 'הנשא', שזה גם כן קאי על בני הגבירות, דעל ידי שלא יהיו הם בראשונה ולא ילחמו עמו 'להכותו', על ידי זה ינצלו גם הם. דהנה לדרכינו נמצא] ס'איז גאר א סבא פארקערט אויך, אז ווי מער [און] ווי גרעסער דער מענטש איז, מער צובראכן איז מען.

[ועל דרך שאמרו בהקב"ה]^{עב} כל מקום שאתה מוצא גדלתו, שם אתה מוצא ענותנותו. אזוי איז ביי 'צדיקים' אויכעט, ווי העכער זיי גייען, זענען זיי מער שפלי רוח.

^{עב} וכמבואר בגמרא סוטה (מט:): [לגירסת מהרש"א, ו"ג דהוא מדברי 'המשנה']: בעקבות משיחא [פירש"י: בסוף הגלות לפני ביאת משיח], חוצפה יסגא וכו'.

^{עב} בגמרא מגילה (לא:): אמר רבי יוחנן, כל מקום שאתה מוצא גבורתו וי"ג גדולתו. וכו' בסדר ויתן לך למצו"ש של הקדוש ברוך הוא, אתה מוצא ענותנותו, דבר זה כתוב בתורה ושנוי בנביאים ומשולש בכתובים וכו'.

צא

און ס'שטייט (מיכה ז, יח) [נשא עון ועבר על פשע] 'לשאַרית נחלתו, דרשנ'ט די גמרא^{עב}, נשא עון ועבר על פשע, זאגט ער למי [נושא עון], 'לשאַרית', למי שמישים עצמו פֿשירים, מ'מאכט זיך פֿשירים, מ'איז ביי זיך נידעריג.

צב

דעל ידי שיעמיד בני השפחות תחילה, ישארו גם בני הגבירות במדריגתם להיות המַחנה 'הנשאַר', וינצלו גם הם לפליטה

דאָס איז אפשר דער רמז [בלשון] וְהָיָה הַמַּחֲנֶה 'הנשאַר', די וואָס זענען מִשִּׁים עצמם פֿשירים. נישט [לאפוקי] קיין גאָות [כדרך הדברי יחזקאל, אלא לאפוקי שלא ישתמשו] בגובה לָבָם [לפי שהם מזרע המלוכה, וכדרך הפרקי דרבי אליעזר. דעל ידי שיעמיד בתחילה את בני השפחות וואָס] מ'זוכט נישט קיין גדולות ונפלאות^{עד}, [נמצא דגם הבני גבירות] 'די' בלייבן לפליטה, [שיעמיד בראשונה] די וואָס זיי וועלן נישט 'וועלן'^{עה} לוחם זיין, [וישארו גם הבני גבירות בבחינת] הַמַּחֲנֶה 'הנשאַר' [שמישין עצמם כשיריים, שעליהם נאמר] 'לשאַרית' נחלתו.

צג

הקדמה לשוב קושיא ז (באופן שני), ולישוב יתר קושיות

והנה עד כה ביארנו הפסוק באופן דקאי על זמנו של יעקב, אבל באמת עיקר כל הענין קאי על הרמו לדורות העתידים, ולפי יש לפרש עוד לשון 'הנשאַר' באופן אחר (כדלהלן בסוף הדרוש), ויבואר בזה גם ישוב יתר הקושיות

[והנה כל הנ"ל הוא בשנפרש כל הענין על זמנו של יעקב]. נאָר דער אַמַת, דער אַמַת [איז] ווי איך האָב שוין פריער געזאָגט (באות יח-כב), ווי מ'זעט אין דברי חכמינו ז"ל [אז] דאָס אַלעס איז אויף שפעטער, ביז ביאת המשיח, דעס גאַנצע ענין. [ואם כן יש לפרש עוד] דאָס גאַנצע ענין פון יַעֲקֹב אָבִינוּ מיט עֲשׂוֹן, דער גאַנצער יִכּוֹחַ, [און] דער גאַנצער פֿחַד, [אז דאָס אַלעס] האָט ער מוֹרָא געהאַט פֿאַר שפעטער. איבערדעם קאָן מען פֿאַרשטיין [מה היה הפחד של יעקב, אף שהיה לו הבטחה] (וכדלהלן

בישוב קושיא יג).

[ולפי זה] לעולם קען מען זאָגן נאָך גאָר אַן אַנדער ענין (בישוב קושיא ז, בלשון 'הנשאַר').

(סיום הענין בישוב קושיא ז באופן שני, להלן באות רמו)

צד

[קושיא י']

ונדקק עוד ביתור וכפל הלשון, שאמר אם 'יבוא' עשו אל המחנה האחת / והכהו, דהיה סגי שיאמר אם 'יכה' עשו המחנה האחת. ועוד הלא כבר ידע שהוא בא, והאיד שייד בזה לשון ספק אם 'יבוא'

[ונקדים עוד, דהנה] לעולם ברויך מען פֿאַרשטיין דעם פֿסוק, וואָס איז דאָס אָריכות [וכפל הלשון] אם 'יבוא' עשו אל המחנה האחת / והכהו, ער וועט 'קומען' און ער וועט

^{עב} בגמרא ראש השנה (דף יז): אמר רבא, כל המעביר על מדותיו [פירש"י: שאינו מדרק למדוד מדה למצרים אותו, ומניח מדותיו והולך לו, כמו אין מעבירין על המצות (יומא לג.)], אין מעבירין על האוכלין (עירובין סד:), מניחין והולך לו, מעבירין לו על כל פשעיו [אין מרת הדין מדרקת אחריהן, אלא מנחתן והולכת], שנאמר נשא עון ועבר על פשע, למי נושא עון, למי שעובר על פשע וכו'. • לשאָרית נחלתו, אמר רבי אחא בר חנינא אֵלֶיהָ וקוץ בה [אֵלֶיהָ שְׁמִינָה יש כאן, וקוץ בה, כלומר דבר תנחומין יש כאן, אבל יש בתוכה דבר קשה, שאינו שוה לכל, אלא למי שמישים עצמו כשיריים], לשאָרית נחלתו, ולא לכל נחלתו, למי שמישים עצמו פֿשירים.

^{עד} מלשון הפסוק בתהלים (קלא, א): ה' לא גבה לבי ולא רמו עיני ולא הלכתי בגדולות ובנפלאות ממני.

^{עה} מלשון רצון.

'שלאִגן', וואָס איז דאָס אַריכות, ער האָט געקאָנט זאָגן [בקצרה] אַם 'יָכָה' הַמַּחֲנֶה הָאֶחָת וְהָיָה הַמַּחֲנֶה הַנֶּשְׁאָר לְפָלִיטָה.

[ובפרט שהרי] ער האָט דאָךְ שוין געזאָגט [אז] ער 'קומט', [כדכתיב וַיֵּשָׂא יַעֲקֹב עֵינָיו וַיִּרְאֵהוּ וְהָיָה עֵשָׂו בָּא' וְעָמָו אַרְבַּע מֵאוֹת אִישׁ^ט. מ'האָט דאָךְ שוין געזאָגט [אז] ער קומט, מ'האָט שוין געוואוסט [אז] ער קומט, [וכמו שאמרו המלאכים] וְגַם הָלַךְ לִקְרֹאתָהּ, ער איז דיר שוין אַקעגן געגאַנגען. [ואם כן לא שייך בזה לשון ספק אִם יָבוֹא].

[ועל כל פנים] וואָס איז דאָס אַריכות הַלְשׁוֹן, אַז ער וועט קומען, און שלאִגן. דער עיקר האָט ער דאָךְ מוֹרָא געהאַט [נאָר] פֿאַר'ן וְהִכְהֵנוּ, וואָס איז דער אַם 'יָבוֹא' עֵשָׂו.

(סיום הענין בישוב קושיא י, להלן באות רמא)

צה

הקדמה לישוב יתר הקושיות

יעקב אבינו לא נתיירא מעשו בומנו, כי כוחו וחזקתו היה גדול, וכמבואר במדרש במלחמת השבטים עם שכם והעם הערים אשר סביבותיהם, שהיו במוחים בכוחו של אותו זמן. וכל דאגתו ופחדו היה רק על דורות העתידים, וכמבואר במדרשים. ועבור זה הוא שעשה כל חלוקת המחנות, לפועל דמויני על דורות העתידים

[נאָר] דער אַמַּת איז, דאָס גאַנצע [כל הפחד] איז נאָר אויף לעתיד.

אַזוי ווי מ'זעט דאָךְ [כדלעיל באות יח], דער מדרש זאָגט [אויף] וַיַּחֲזֵק, [אלו] אַחֲיֵינוּ שְׂבָדָרוֹם, [און] אַחֲיֵינוּ שְׂבָגוּלָה. דעס גייט דאָךְ אַרויף [נאָר] אויף די לעצטע דורות, [שהרי בימי יעקב] דעמאָלטס איז נישט געווען קיין אַחֲיֵינוּ [שבגולה, או שבדרום], 'די', די צוועלף שְׂבָטִים זענען נישט געווען נישט אין דרום און נישט אין גוֹלָה. אויף דעמאָלטס האָט דאָס גאַרנישט קיין שום פּלאַץ געהאַט [לשונות אלו].

נאָר [ווי] דער מדרש טייטשט דאָס אויס, [ואמרו שם הלשון]^{טז} אתה סימן לבניך. אַזוי ווי איך האָב שוין געזאָגט נעכטן נאָכט^{טז}, [אז] די אַלע פרשיות זענען דאָךְ אַזוי [על לדורות], שטייט דאָךְ אַרויס אין דברי חכמינו ז"ל אַז ואתה סימן לבניך.

צו

דער גאַנצער וַיַּחֲזֵק מיט דעם צוטיילן, [און] דער אַם יָבוֹא אַל הַמַּחֲנֶה הָאֶחָת וְהָיָה הַמַּחֲנֶה הַנֶּשְׁאָר, איז [אלעס] אויף לעתיד.

[ובאומר] וְהָיָה הַמַּחֲנֶה הַנֶּשְׁאָר [לפליטה], האָט ער מסתמא יעקב אבינו מִתְפַּלֵּל געווען אויף לעתיד. ער האָט גאַרנישט מִתְפַּלֵּל געווען אויף דעמאָלטס, נאָר אינגאַנצן אויף לעתיד.

^{טז} רבינו נקט לשון הפסוק דלהלן (לג, א), אבל הכוונה על הפסוק דלעיל (לב, ז) וַיַּחֲזֵק הַמַּחֲנֶה הַנֶּשְׁאָר אֶל יַעֲקֹב לֵאמֹר כָּאֲנִי אֶל אַחִיךָ אֶל עֵשָׂו וְגַם הָלַךְ לִקְרֹאתָהּ וְאַרְבַּע מֵאוֹת אִישׁ עָמָו, וכמו שמסיים רבינו בלשונו להלן בסמוך.

^{טז} בבראשית רבה (פח, י): אותן שתי שעות שהשקיע לו הקב"ה חמה בצאתו מבית אביו, אימתי החזירן, בחזירתו לבית אביו הודא הורא דכתיב (לב, ז) וַיִּזְרַח לוֹ הַשֶּׁמֶשׁ. אמר לו הקב"ה אַתָּה סִימָן לְבִנְיָן, מה אתה בצאתך השקעתי חמה ובחזירתך החזירתי לך גלגל חמה, כך בניך, בצאתם (ימ"ט, ט) אֲמַלְלָה יְלֹדֹת הַשִּׁבְעָה, ובחזירתן (מלאכי ג, כ) וַיִּזְרַח לָכֶם יְרֵאָה שְׁמִי וְגו'.

ועוד שם (עח, ה): כך היתה השמש מרפא באבינו יעקב ומלהטת בעשו ובאלופיו, אמר לו הקב"ה אַתָּה סִימָן לְבִנְיָן, מה אַתָּה השמש מרפא בך ומלהטת בעשו ובאלופיו, כך בניך תהא השמש מרפא בהן ומלהטת בעובדי כוכבים וכו'.

^{טז} בסעודת ליל שב"ק. וכפי הנראה לא נרשם ונדפס אותו דרוש.

צו

ער האָט נישט קיין מוֹרָא געהאַט [על אותו הזמן], ער האָט געוואוסט ער וועט זיך אָן עֲצָה געבן מיט עֲשׂוֹן, ער האָט זיך נישט געפֿאַרעכטן [פֿאַר אים].
[וכמו שמצינו] מ'האָט לוחֶם געווען שְׁמֵעוֹן וְלֹאֵי מיט גאַנץ שְׂכָם, און נאָכדעם זענען געקומען כָּל הָעָרִים אֲשֶׁר סְבִיבֵיהֶם^{עט} (עי' וישלח לה, ה), זאָגט דער מדרש^ב ער האָט זיי אַלע גובר געווען, בִּפְחוֹ שֶׁל אוֹתוֹ זָקֵן, [וכדכתיב (שם לד, כה) וַיָּבֹאוּ עַל הָעִיר בְּטַח] בְּטוּחִים הָיוּ בִּפְחוֹ שֶׁל אוֹתוֹ זָקֵן.

צח

יעֶקֶב אָבִינוּ האָט נישט מוֹרָא געהאַט פֿאַר גאַרנישט, ער האָט נישט מוֹרָא געהאַט, [ובפרט כ'] ער איז דאָך געווען מוֹכֶטֶח אויכעט (וכדלעיל בקושיא יג).
ס'איז נישטאָ וואָס צו רעדן [שלא על זמנו הוא שהתיירא יעקב כל כך].

צט

ישוב קושיא ג-ד (באופן שני)

ועל דרך זה יש לפרש גם בלשון רש"י וַיָּצַר לוֹ אִם יִהְיוּ אֶת אֶחָיו, היינו שיהרגו זרע עשו שבדורות העתידים. כי נתיירא יעקב שמא בדורות העתידים ילחמו ח"ו שלא כדת נגד האומות

נאָר אָבער - בעוונת הרבים - די שפּעטערע דורות, אויף די שפּעטערע דורות [התיירא יעקב].

ער האָט אַ קוק געגעבן די אַלע דורות אויף שפּעטער, וַיָּצַר לוֹ אִם יִהְיוּ - ווי רש"י זאָגט - 'אֶחָיו', ער זאָגט נישט עֲשׂוֹן, [נאָר] ער האָט דאָ אינגאַנצן עס אָנגעגרייט אויף די 'אַנדערע' דורות.
[ולזה סתם רש"י וכתב את 'אחרים', וואָס] מ'ווייסט נישט וועמען.

ק

ער האָט מוֹרָא געהאַט [אז] אידן זאָלן נישט לוחֶם זיין 'נישט ווען מ'ברויך', [און אויף דעם] איז געווען וַיָּצַר לוֹ אִם יִהְיוּ אַחֲרֵיהֶם.
דאָ שמועסט מען נישט פון עֲשׂוֹן, וואָרן ער האָט נישט מוֹרָא געהאַט פֿאַר זיך, [נאָר] פֿאַר די אַלע דורות די שפּעטערע. ער שמועסט דאָ פון אַנדערע דורות, וואָס זיי טוען שְׁלֹא כְּדָת, און ס'וועט וועט זיין יהרג אחרים 'שְׁלֹא כְּדָת' אויף שפּעטער. האָט ער מורא געהאַט פֿאַר די 'אַנדערע' דורות.

קא

בעוונת הרבים, אַזוי ווי ס'איז נעבעך, [שנתקיים מה שאמר] עתידה תורה שתשתכח מישראל, ס'ווערט גאָר אַ שְׁכָחַת הַתּוֹרָה, מ'פֿאַרגעסט זיך גאָר אינגאַנצן, מ'ווייסט נישט וואו מ'האַלט.

(וכאן האריך רבינו בענין שְׁכָחַת הַתּוֹרָה, ובנסיגות הזמן שעמדו על הפרק, וכבר נדפס זה בחלק א' של הקונטרס)

^{עט} כמובא גם ברש"י ויחי (מח, כב): [אשר לקחתי מיד האֶמְרִין בְּחֶרֶב וּבְקִשְׁתִּי. כשהרגו שמעון ולוי את אנשי שכם, נתכנסו כָּל סְבִיבֵיהֶם להזדווג להם, וחגר יעקב כלי מלחמה כנגדן. ונעין עוד בזה ברמב"ן בפרשתן (לד, סוף פסוק יג)].

^פ בבראשית רבה (פ, פ'): שמואל שאל ללוי בר ססי, אמר ליה מהו דין דכתיב וַיָּבֹאוּ עַל הָעִיר בְּטַח, אמר ליה בְּטוּחִים הָיוּ עַל כְּחוֹ שֶׁל זָקֵן. ולא היה אבינו יעקב רוצה שיעשו בניו אותו המעשה, וכיון שעשו בניו אותו מעשה, אמר, מה אני מניח את בני ליפול ביד אומות העולם, מה עשה, נטל חרבו וקשתו ועמד לו על פתחה של שכם ואמר אם יבואו האומות העולם להזדווג להם לבני אני נלחם כנגדן.

רח

המשך ישוב הקושיות בפרשת וישלח

התחלת ישוב קושיא יג

ולדרכינו יתיישב גם כן האך נתיירא יעקב לאחר שכבר הובטח בשמירה מפני הקב"ה. כי באמת לא על זמנו נתיירא, רק כל פחדו היה על דורות העתידים

איבערדעם קאָן זיין, דאָס איז דער פֿשט אין דעם וואָס מ'האָט דאָ אָנגעהויבן (בקושיא יג), אין דעם וואָס יעקב אבינו האָט דאָ געזאָגט [וְאַתָּה אֲמַרְתָּ הֵיטֵב אֵיטִיב עִמָּךְ]. היצט וועל מיר צוקומען צו דעם, [לייטש מה דקשה] לכאורה על פי פֿשטות, [אז] ער האָט געהאַט אַן הֶבְטָחָה, וואָס דען האָט ער מוֹרָא געהאַט.

רט

נאָר דאָס זעט מען דאָך דער אַמַת, ער האָט דאָך מוֹרָא געהאַט [נאָר] פֿאַר די שפּעטערע דורות. איבערדעם, [לעולם] ער האָט געוואוסט זיכער [אז] די הֶבְטָחָה איז אַ הֶבְטָחָה [ולכן על עצמו לא נתיירא כלל, נאָר] די שפּעטערע דורות האָט ער געזען [ועליהם התיירא. ואף שגם על דורות העתידים יש שבועה שלא יהיה כליון האומה, מ"מ אכתי התיירא עליהם יעקב אבינו כדלהלן].

רי

והנה מבואר בגמרא, דאם פסקו גשמים מועטים בראש השנה, ואח"כ שבו בתשובה, אף שאין משנים הפסק דין, אבל הקב"ה מוריד אלו הגשמים במקום הצריך ובזמן הצריך, באופן שמשנתה הפסוק לטובה [דהנה] לעולם איז אַזוי, די גמרא זאָגט אין ראש השנה^{פא} [בביאור הפסוק] תָּמִיד עֵינֵי ה' אֵלֶיךָ בַּה מִרְשִׁית הַשָּׁנָה [ועד אחרית שָׁנָה. אז] לְמַשָּׁל אִז אִידֵן זענען מִרְאשִׁית הַשָּׁנָה חלילה לְרָשָׁעִים, און מ'זאָגט [בִּשְׁמַיִם לִפְסוּק לָהֶם] גְּשָׁמִים מוֹעֲטִים, און דערנאָך טוען זיי תְּשׁוּבָה אֵינְמִיטֵן יאָר, קען מען שוין נישט מִשְׁנָה זיין די גְּדִירָה [ולהוסיף גשמים], נאָר וואָס דען, דער בורא כל עולמים פֿירט [אַזוי] אַז דעם ביסעלע [רעגן] קומט אין די צייט, און דאָרט וואו מ'ברויך [על השדות ועל הכרמים], און מ'קומט 'דאָך' נאָך דורך.

ריא

וכן להיפוך, אם פסקו גשמים מרובים ואחר כך חטאו באמצע השנה, מוריד אותם שלא בזמנו ושלא במקום הצורך, ונמצא שאף שאין מתבטל הפסק דין שגזרו בשמים לטובה, מכל מקום יוכל להשתנות הדבר באופן שלא יתקיים לטובה כל כך

ווידעראום פֿאַרקערט, אַז זיי זענען געווען צִדִּיקִים [בראשית השנה] און מ'האָט געמאַכט [שגזרו למעלה] אַסאָך גְּשָׁמִים, [און] אינדערמיטן זענען זיי געוואָרן חלילה לְרָשָׁעִים, אֵינְמִיטֵן יאָר. קען מען נישט מִשְׁנָה זיין [למעט הגשמים], ווייל מ'האָט אַזוי

^{פא} בגמרא ראש השנה (יז): אמר רבי יוחנן, גדולה תשובה שמקרעת גזר דינו של אדם, שנאמר (ישעי' י.) הִשְׁמַן לֵב הָעָם הַזֶּה וְאָזְנוֹי הִקְבֹּד וְעֵינֵי הָשַׁע פֶּן יִרְאֶה בְּעֵינָיו וּבְאָזְנוֹי יִשְׁמַע וּלְכַבֹּד יִבְיִין וְשִׁב יִרְפָּא לוֹ. אמר ליה רב פפא לאבִי, ודלמא לפני גזר דין, אמר ליה וְשִׁב יִרְפָּא לוֹ כתיב, איזהו דבר שצריך רפואה, הוי אומר זה גזר דין. ○ מיתיבי, הִשְׁב בינתים [פירשי: בין ראש השנה ליום הכפורים] מוחלים לו, לא שב בינתים, אפילו הביא כל אילי נביות שבעולם אין מוחלין לו. לא קשיא, הא ביחיד, הא בצבור. ○ מיתיבי, עֵינֵי ה' אֵלֶיךָ בָּה, עתים לטובה [פעמים שהעתים הנתונים לסוף השנה לטובה היא, להקל עליה מן הפורענות הנגזר עליה בראש השנה], עתים לרעה [לפחות מן הטובה שפסקו לה]. עתים לטובה כיצד, הרי שהיו ישראל רשעים גמורין בראש השנה ופסקו להם גשמים מועטים, לסוף חזרו בהן, להוסיף עליהן אי אפשר, שכבר נגזרה גזרה, אלא הקב"ה מורידן 'בזמנן', על 'הארץ הצריכה להן' [על השדות ועל הכרמים ועל הגנות], הכל לפי הארץ. עתים לרעה כיצד, הרי שהיו ישראל צדיקים גמורין בראש השנה ופסקו עליהן גשמים מרובין, לסוף חזרו בהן, לפחות מהן אי אפשר, שכבר נגזרה גזרה, אלא הקב"ה מורידן 'שלא בזמנן' [לפני הזריעה], ועל הארץ שאינה צריכה להן [ביערות ובמרביות]. לטובה מיהא ליכרעה לגזר דיניהון, ולוסיף להו. שאני התם דאפשר בהכי.

גע'פסק'נט, נאָר וואָס דען, דער בורא כל עולמים שיקט די גשמים נישט אין די צייט
[לפני הזריעה], און נישט דאָרט וואו מ'ברויך [רק ביערות ובמדברות], און מ'האָט נישט
דערפון [תועלת].

ריב

זעט מען דאָך, [דהגם כי] כל דיבור שפיץא [מפי הקב"ה לטובה] אינו חוזר (כדלעיל באות
מב), אָבער ער קאָן קומען אויף אַזאָ אופן, נישט אזוי ווי מ'ברויך [עס].
דאָס קען זיין אפילו [ביי] דער דיבור [לטובה] וואָס ס'איז אינו חוזר.

ריג

ולזה אף שגם לדורות הוכחחו האבות שלא יכלה זרעם, אבל שיך שיתקיים הבטחה זו באופנים שונים, ויכול
להיות זה באופן קשה ח"ו. ולזה התפלל יעקב אבינו על דורות העתידים, שיתקיים ההבטחה ברחמים וחסדים, ולא
תהא שכחת התורה לגמרי

יעקב אבינו האָט דאָ געזען די שפעטערע דורות, מ'וועט אַסאך ליידן, ס'וועט
טאָקע נישט זיין פֿליון האומה, נאָר אָבער ס'איז אַ חילוק 'אויף וואָס פֿאַר אַן אָפֿן
מ'בלייבט, [און] 'וויאָזוי' דער איבערגאנג זאָל דורכגיין.
ס'האָט געקאָנט זיין מיט גרעסערע רחמים וחסדים [מה שעבר עלינו]. ווען נישט
דעס [מה שדחקו הקץ], העט מען נישט געדאָרפט אזויפיל צו ליידן. [ההמשך באות רכט]

רכט

המשך ישוב הקושיות בפרשת וישלח

המשך ישוב קושיא יג

וועל מיר צוריקקומען צו דעם, דעם וואָס איך האָב דאָ אָנגעהויבן [באות ריג], [ונבאר]
דעם פֿשט אין פסוק [ואתה אמתת הטיב איטיב עמך].
דעם וואָס יעקב אבינו [לעצמו], אַז ער האָט געהאַט אַ הבטחה, אַ הבטחה האָט ער
געהאַט פון הקדוש ברוך הוא, האָט ער נישט מורא געהאַט (וכדלעיל באות צה).
[נאָר] ער האָט געזען די שפעטערע דורות. געוואוסט האָט ער, אידן וועלן בלייבן,
נאָר [מי יודע] 'אויף וואָס פֿאַר אַן אָפֿן' [דאָס וועט זיין, ועל זה התיירא יעקב].

רל

אזוי ווי ביי די גשמים [לעיל באות רי], וואָס די גמרא זאָגט [שהדיבור מתקיים, אבל יכול
להיות באופן אחר שאינו לטובה].
[כמו כן ידע יעקב אז] דער דיבור וועט נתיקיים ווערן, [און] ס'וועט בלייבן אידן, נאָר
[מי יודע] 'אויף וואָס פֿאַר אַן אָפֿן', זעט מען דאָך אין די גמרא [שיכול להיות קיום גזירת
שמים בכמה אופנים, ולכן] האָט ער זיך געבעטן [אז] די הבטחה זאָל [זיין] הטיב איטיב
עמך, אויף אַ 'גוטן' אָפֿן.

רלא

[און] ס'שטייט טאָפעלט [הטיב איטיב], ווייל אין דעם איז אויך פֿאַרהאָנדן [כמה]
בחינות, אויף וואָס פֿאַר אַן אָפֿן [ס'ווערט נתקיים].
אזוי ווי מ'זעט, אפילו מ'איז [טאָקע] מובטח פון הקדוש ברוך הוא, אָבער וויאָזוי
זעט מען אויס [בדורות האחרונים], ווען מ'האָלט ביי שפֿחת התורה בעוונתנו הרבים פ"ב.

רלב

ישוב קושיא יא"ב

ולוה אמר ספר תורה מי 'קרא' בו, דבוראי יהיה מי שיקבלה, אבל דאג שמא תשתכח ח"ו ולא יקראוה על אמתתה איבערדעם האָט ער געזאָגט, תּוֹרָה 'שְׁנַתָּה' (בסיני, מי 'יקרא' בו), ער זאָגט נישט ווער ס'וועט 'מִקְבֵּל' זיין (קושיא יא). [ווייל] ער האָט נישט מוֹרָא געהאָט [שלא יהיה מי שיקבל התורה, שהרי] ער איז דאָךְ געווען מובטח פון הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא אַז ס'וועט זיין קִבְּלַת הַתּוֹרָה, [וואָרן] אַז נישט איז דאָךְ אויס וועלט²⁵.

נאָר [ער האָט מורא געהאָט אַז] ס'וועט קומען אַ דוֹר [וואָס] וועט זיין שְׁפַחַת הַתּוֹרָה, [וכמו שאמרו בגמרא]²⁶ שלא ימצאו הלכה ברורה במקום אחד, און [כמו שביארנו]²⁷ אַז מ'איז מְגַלָּה פִּנִּים בַּתּוֹרָה שְׁלֹא כְּהִלָּכָה, און ס'איז נישט 'די' תּוֹרָה וואָס מ'האָט געגעבן אויפ'ן באַרג סִינִי.

רלב

ולוה אמר תורה שאתה עתיד 'ליתן' בהר סיני, דהוא על דרך דאיתא במשנה דאבות משה קבל תורה מסיני, לרמוז שראתנו היתה אם יקראו אותה בדרך האמת הנמשך מסיני, ולא יעוותו אותה מתוך שכחת התורה

[ווי] ס'שטייט אין מסכת אבות שטייט משה קבל תורה מסיני, [כדי] מ'זאָל וויסן אַז אַלעס איז בְּקִבְּלָה פון הר סיני, און מ'זאָגט נישט אַלײן [וכדלעיל באות לב]. [וכמו כן] דעס וואָס די פריערדיגע צִדִּיקִים האָבן געזאָגט, איז געווען מְקוּבָּל אִישׁ מִפִּי אִישׁ, [און] דאָס איז מסיני.

רלב

נאָר [טאָמער] ס'וועט זיין אַ נייע דוֹר, וואָס מ'וועט 'אוועקלייגן' די פריערדיגע שִׁטָּה, און מ'וועט גיין [אין] אַן אייגענע שִׁטָּה, מ'וועט נישט קוקן די תּוֹרָה וואָס מ'האָב מיר מִקְבֵּל געווען פון הר סיני, מ'וועט האָבן אַן אייגענע תּוֹרָה. דעס האָט ער געזאָגט, תּוֹרָה שְׁאַתָּה עֲתִיד לִיתֵן לְיִשְׂרָאֵל עַל 'הַר סִינִי', מי 'יקרא' בו, מ'וועט שוין נישט קוקן אין 'דער' תורה. [וכמו שראויין בעוה"ר כ"י] אַלעס וואָס שטייט אין די פריערדיגע תּוֹרָה לייגט מען אוועק. פֶּאָר 'דעם' האָט ער זיך זייער געפֿאַרכטן, פֶּאָר אַזאַ ביטערע שְׁפַחַת הַתּוֹרָה וואָס וועט נעבעך זיין אויף דער וועלט.

רלה

סיום ישוב קושיא יג

מילא די הִבְטָחָה, וועט 'עפעס אויף אַן אוֹפֿן' נִתְקַיֵּם ווערן. אָבער [אכתי שיין להיות] 'נישט גוט' אָבער. [ולכן] יעקב אבינו האָט עס געוואָלט מִמֶּתִּיק זיין, ס'זאָל נישט זיין אויף אַזאַ ביטערן אוֹפֿן, די [קיום] הִבְטָחָה.

רלו

ישוב קושיא יג (באופן שני)

באור החיים הק' מפרש הפסוק וְכָאן כָּל הַבְּרִכוֹת וְהַשִּׁיגָה, שייגעו עד למטה, ולא יתעכבו ע"י הבית דין שלמעלה ס'איז נאָךְ פֶּאָרֶהאַנְדֵּן [עוד באופן אחר קצת, לבאר תפלת יעקב אף שהובטח (קושיא יג)]. ווי דער אור החיים הקדוש טייטשט²⁸ [במאמר הכתוב] וְכָאן עָלֶיךָ כָּל הַבְּרִכוֹת

²⁵ כמבואר בגמרא שבת (פח.): תנאי התנה הקב"ה עם מעשה בראשית, ואמר להם, אם ישראל מקבלים התורה אתם מתקיימין, ואם לאו אני מחזיר אתכם לתוהו ובוהו.

²⁶ באור החיים הק' כי תבוא (כה, ב): ואומר והשיגך. יתבאר על דרך אומרם ז"ל (ילקוט ראובני פ' ויקרא) כי האדון אלקי ישראל מדותיו רחמים, על הדופק על רחמיו ימלא ה' משאלתו להריק עליו טובה כאשר יחפוץ. אלא

הָאֵלָהּ יְהִישִׁיגָךְ' (תבוא כח, ב). מִן הַשָּׁמַיִם קוֹמֵט אֲרָאָפּ בְּרִכּוֹת, פֶּן הִקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא קוֹמֵט אֲרָאָפּ בְּלוֹיז רְחֵמִים. נֶאֱרַ דָּאָס בֵּית דִּין, אֹונטן דָּאָס בֵּית דִּין [שלמעלה] אִיז דִּין צִי מ'אִיז רָאוּי [לזה מפתת המקבלים שִׁיגֵיעַ עַד לַמְטָה בֶּאֱרִיכָה^פ, און] אַז מ'אִיז נִישֵׁט רָאוּי הָאֵלֶט מֵעַן עַס צוֹרִיק [ואפשר שיתעכב ח'ו שפע הברכה למטה].

רלו

ועל דרך זה יש לפרש עוד, שביקש יעקב 'אַמְתָּה' אֲמֶתֶת הַיָּשֵׁב אִיטִיב, שִׁיגֵיעַ עַד לַמְטָה מִה שֶׁ' דִּיבֵר טוֹב עַל יִשְׂרָאֵל, וְלֹא יִתְעַכֵּב ע"י מִדַּת הַדִּין

דָּאָס קֶעַן זִיין [דער פֿשֶׁט, שאמר יעקב] 'אַמְתָּה' אֲמֶתֶת, מִילֵא דִי הִבְטָחָה וועט נתקיים ווערן, [באזיזה אופן. אמנם הלא] הִקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא הָאָט געזאָגט בְּרִכּוֹת פֶּאָר אִידֶן. איבערדעם הָאָט ער זיך געבעטן [אז] ס'זאָל 'בְּלִיבֵן' בִּי דַעַם וואָס 'הַשֵּׁם יִתְבָּרַךְ' הָאָט געזאָגט, און ס'זאָל נִישֵׁט צוריקגעהאַלטן ווערן דורך דִי בֵּית דִּין פֶּן אֹונטן, דורך דִי בְּתֵי דִינִים, [כי] בַּמָּקוֹם שאִין דִּין לַמְטָה [שאִין מִתְנַהֲגִים 'בֶּאֱרִיכָה' כְּרֹאוּי], חֲלִילָה יֵשׁ דִּין לַמַּעֲלָה^פ [בבית דִּין שלמעלה, ומתעכב ירדת הברכה. ועל זה ביקש יעקב] ס'זאָל נִישֵׁט צוריקגעהאַלטן ווערן [ע"י הבית דִּין שלמעלה, אז] ס'זאָל נִישֵׁט קוֹמֵעַן [אופן קיום ההבטחה] חֵס וְשָׁלוֹם אַזוּי ווי ס'אִיז [בעוה"ר בדור האחרון, ולולי תפלתו של יעקב היה עוד גרוע יותר].

רלח

ישוב קושיא ט

אם יהרג אחינו 'שבדרום', זו חכמה, וזה קאי על הסתלקות הצדיקים ושכחת דרך חכמת התורה. אז על כל פנים ישארו אחינו 'שבגולה', שעדיין ישארו ישראל המקבלים עול 'הגלות' באהבה, ואינם דוחקים הקץ איבערדעם קאָן זִיין, דער פֿשֶׁט אִיז [בדברי המדרש] אַם יִהְיֶה חֵס וְשָׁלוֹם, אַם יִהְיֶה אַחִינוּ 'שְׁבִדְרוֹם'.

[דהנה] דִי גִמְרָא זאָגט^פ הַרוּצָה לַחֲכָמִים 'יִדְרִים', הַרוּצָה לַהַעֲשִׁיר יִצְפִּין. וְסִימָנָךְ, מְנוּרָה בְּדִירוֹם וְשִׁלְחָן בְּצִפּוֹן.

מְנוּרָה בְּדִירוֹם, פֶּן דִּירוֹם קוֹמֵט חֲכָמָה. דִי וואָס זענען חכמים, זיי האָבן חֲכָמָה אֲמִתִּית, האָבן דִי הַשְׁפָּעָה פֶּן דִּירוֹם, [ולזה אמרו] הַרוּצָה לַחֲכָמִים יִדְרִים.

רלט

איבערדעם קאָן זִיין, דָּאָס זאָגט ער אַם יִהְיֶה אַחִינוּ 'שְׁבִדְרוֹם', [אז ס'וועט זיין] אַנְשֵׁי חֲכָמָה נֶאֱסָפוּ^פ, דִי אֲמֶתֶת דִּיגַע חֲכָמָה, אִיז וְאִבְדָּה חֲכָמָה חֲכָמִיו^פ.

שבהגעת הטוב ההוא למטה, ישפטו סנהדרין מַעֲלָה אַם רָאוּי, אַם אִינוּ רָאוּי לֹא יִגִּיעוּ. לזה אמר יְהִישִׁיגָךְ הַבְּרִכּוֹת, שֶׁזֶה הוּא עֵיקַר הַהִבְטָחָה, שֶׁלֹא יִתְעַכְּבוּ בְּבֵתֵי דִינִים שֶׁלֹא מִטְמָה.

^פ כלשון האור החיים הק' שלא יתעכבו בבתי דינים 'שלמטה'. ועיין באור בהיר שם דפירושו למטה מאין סוף ב"ה, והוא בית דִּין שלמעלה.

^פ בדברים רבה (ה, ה): מהו שפֿטִים וְשִׁפְטִים וְכו', ר' אליעזר אומר במקום שיש דִּין אִין דִּין, ובמקום שאין דִּין יש דִּין. ומהו כן, אלא אמר ר' אליעזר אַם נַעֲשֶׂה הַדִּין לַמְטָה, אִין הַדִּין נַעֲשֶׂה לַמַּעֲלָה, וְאִם לֹא נַעֲשֶׂה הַדִּין לַמְטָה, הַדִּין נַעֲשֶׂה לַמַּעֲלָה.

^פ בגמרא בבא בתרא (כה, ה): אמר רבי יצחק, הַרוּצָה שִׁיחֲכִים יִדְרִים [פירוש: בתפלתו יחזיר פניו לדרום], וְשִׁיעֵשִׁיר יִצְפִּין. וְסִימָנָךְ [שלא תחליף], שִׁלְחָן בְּצִפּוֹן וּמְנוּרָה בְּדִירוֹם. וְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֹוי אָמַר לַעֲוֵלִים יִדְרִים, שִׁמְתוֹךְ שִׁמְתַּחֲכֵם מִתְעַשֵּׁר, שֶׁנֶּאֱמַר (משלי ג, טו) אֲרֵךְ יָמִים בִּימִינָהּ בִּשְׂמֹאלָהּ עֶשֶׂר וְכָבוֹד. וְהָא רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֹוי אָמַר שְׂכִינָה בַּמַּעֲרָב, דְּמַצֵּד אֲצִדּוּדִי [מעט לצד דרום]. אָמַר לִיָּה רַבִּי חֲנִינָא לִרְבִּי אִשִּׁי, כְּגוֹן אַתּוֹן דִּיתִּבִּיתוֹ בְּצִפּוֹנָה דֶּאֱרֵץ יִשְׂרָאֵל, אֲדַרְיָמוֹ אֲדַרְוִי [שתהיו פונים לצד ירושלים, משום דכתיב (מלכים א' ח, מה) וְהִתְפַּלְלוּ אֵלַיךְ דֶּרֶךְ אֲרָצְךָ]. וּמִנָּה לֵן דְּבַבֵּל לַצִּפּוֹנָה דֶּאֱרֵץ יִשְׂרָאֵל קִימָא, דְּכָתִיב (ירמיה א, יד) מִצִּפּוֹן תִּפְתָּח הַרְצָה עַל כָּל יִשְׂבֵּי הָאָרֶץ.

^פ על דרך לשון הפסוק בישעי' (נו, א) הִצַּדִּיק אֲבָד וְגו' וְאִנְשֵׁי חֲסֵד נֶאֱסָפִים.

נָאָר וּוּאָס דען, נָאָר [על זה התפלל יעקב אבינו, על אותו הזמן, אַז] אַם יִהְיֶה אֲחִינוּ
[שְׁבָדְרוּס] דעמאַלטס זאָל כאָטש בלייבן אַחִינוּ 'שְׁבִגוּלָה', [די] וּוּאָס זענען מִקְבֵּל דעם
'עוֹל גָּלוּת', זיי זוכן נישט קיין 'באַפרייאונג' פֿאַר די צייט, [נאָר] מ'פֿאַרלאָזט זיך
אויפֿן באַשעפער, אַז דער בּוֹרָא פֿל עוֹלָמִים וועט אויסלייזן אידן.

רמ

איבערדעם האָט ער דאָ מִתְפַּלֵּל געווען, וְהָיָה הַמַּחֲנֶה הַנִּשְׁאָר [לפֿליטֶה, אלו] אַחִינוּ
'שְׁבִגוּלָה'.

אַז ס'איז נישטאָ קיין הַתַּחֲכָמוֹת [בהבנת חכמת התורה שהוא בחינת אַחִינוּ 'שְׁבָדְרוּס' זו
'חכמה', איז] על כל פנים האַלט מען זיך צו דעם וּוּאָס מ'איז מִקְבֵּל פֿון די פֿריערדיגע
'חֲכָמִים', [אַז] מ'מוז אויסהאַלטן [דעם עול הגלות, ולהיות מכלל אַחִינוּ 'שְׁבִגוּלָה'].
אַזוי ווי איך זאָג דאָךְ כסדר נאָך דעם מדרש², [שהגאולה האחרונה תהיה] אין שְׁכָר
פֿון נְטְרוּנָא, פֿון ווארטן.
דאָס איז [דער לשון המדרש, ישארו] אַחִינוּ 'שְׁבִגוּלָה'.

רמא

ישוב קושיא י

ומה שאמר אם 'בּוֹא' עֲשֹׂו ברמו לדורות, שנתיירא שמו 'בּוֹא' בדרך חיבה והתחברות, כדי שיתערבו בגוים וילמדו
מעשיהם ח"ו. ולזה אמר 'הזכור' במכת שכחת התורה, שעל זה דרשו והפלא ה' אֶת 'מִתְבָּר', והוא 'מכה' שלא כתובה בתורה
איבערדעם איז דאָס טאַקע דער פֿשֵׁט (בישוב קושיא י), יעקב אבינו האָט מִתְפַּלֵּל
געווען - דאָס איז דער פֿשֵׁט - אַם 'בּוֹא' עֲשֹׂו [שיבוא 'להתחבר' אלינו, וכדלהלן].

רמב

[דהנה] דער רשב"ם זאָגט דאָךְ^{3א}, ער מיינט [במאמר המלאכים] בָּאנוּ אֶל 'אַחִיךָ' אֶל
עֲשֹׂו, [אַז] עֲשֹׂו קומט גאָר [פֿאַח, באהבתו אותך]. פֿאַרקערט, [אַז] ער איז גאָר 'גוט' געוואָרן
[מיט דיר], ער קומט דיר מִכְבֵּד זיין, ער גייט דיר אַקעגן [לכבודך]. און ער [יעקב] האָט זיך
אַלץ געפֿאַרכטן פֿאַר אים, טאַמער פֿלָב איז נישט [אַזוי, שלא האמין שמחשבת עשו לטובה
אלא לרעה]. אַזוי ווי דער באר מים חיים^{3ב} גייט אויך דעם דָּרָךְ, כעין זה.

² וכמו שהאריך רבינו לעיל בהדרוש (בהנדפס בחלק א' של הקונטרס) בביאור זה הפסוק, שדרשוהו על מיתת
צדיקים, ועל שכחת התורה.

³ בילקוט שמעוני (בא, רמז קצא): מי פורע לכם ממלכות הרביעית [גלות אדום], 'נְטְרוּנָא', כדכתיב (בא יב, ו) וְהָיָה
לָכֶם 'לְמִשְׁמֶרֶת'. אֶל תֹּאכְלוּ מִמֶּנּוּ נָא (שם, ט), לא תבעיניה מהבהבא.

ומפרש הזית רענן: נטרונא, פ"י שצריכים אתם לשמור ולהמתין. לא תבעיניה מִהֶבְהָא. פ"י אֶל תבקשו
לאכול אותם בהבהב, כלומר שאינו צלוי כל צרכו, כלומר בעוד שלא נתמלא סאתם. [ועיין ביואל משה (א, מג)].

^{3א} בפ"י רשב"ם על התורה (לב, ז): בָּאנוּ אֶל אַחִיךָ אֶל עֲשֹׂו. ומצאת חן בעיניו, כאשר אמרת. וגם הנה הוא מתוך
ששמה בביתך ובאהבתו אותך, הִלָּךְ לְקִרְאָתְךָ וְאַרְבַּע מֵאוֹת אִישׁ עִמּוֹ, לכבודך. זהו עיקר פשוטו. וכן גם הנה
הוא יצא לְקִרְאָתְךָ וְרָאָךְ וְשָׁמַח בְּלָבוֹ (שמות ד, יד).

^{3ב} בבאר מים חיים (לב, ז): וַיִּשְׁבּוּ הַמַּלְאָכִים וגו' לֵאמֹר בָּאנוּ אֶל אַחִיךָ וגו'. מלת 'לֵאמֹר' לכאורה מיותר. וגם
אומרו אֶל 'אַחִיךָ' אֶל עֲשֹׂו, אחד מהם מיותר. ויתבאר על זה הדרך, כי הנה באמת עשו נודע שהיה מכבד את
הוריו, כמאמר חז"ל (בראשית רבה סג, ח), שעל כן אמר (תולדות כו, מא) וַיִּקְרָבוּ יָמֵי אָבֶל אָבִי וְאַהֲרָהָה אֶת יַעֲקֹב, אבל
לא בחיי אביו, כי היה מכבדו וירא ממנו. ואם כן יקשה איך יצא למלחמה עם ד' מאות איש נגד יעקב בחיי
אביו. ואכן כי עֲשֹׂו רשע ערום היה, ויצא אל יעקב באהבה ואחוה, כאדם היוצא לקראת אחיו עם אנשיו
ומשמשי, אבל אורבו טמון בקרבו היה, ששיים דמי מלחמה בשלום ויהרגנו בפתע פתאום בלי נודע כלל אם
מאתו היה או לא. וצא ולמד ממה שכתב הרב הקדוש בעל אור החיים בפסוק וַיֹּאמֶר קִין אֶל הָבֶל אָחִיו וגו'
(בראשית ד, ח), שאמר לו דבר אחוה כאהבת אח לאחיו, שלא יבין הבל בערמותו, ופתאום יפילו לבור שחת. ו
ואמנם הנה המלאכים משרתי עליון הבינו זה, ועל כן השיבו אל יעקב לֵאמֹר, פירוש שאנו צריכים לומר לך
איזה דבר הנסתר שראינו בשליחות זה, כי הנה בָּאנוּ אֶל אַחִיךָ, שמראה עצמו כאילו אחיך הוא באהבה ואחוה,

רמג

נֶאֱרָדָס קַעַן זַיִן [לדרכינו, כ] עַר הָאָט מורא געהאַט יעקב אבינו, אַם יבוא עֲשׂוֹ, דָאָס איז דאָך אַלעס פונעם ס"מ, דער שרֹר שֶׁל עֲשׂוֹ. ער מיינט נישט ער וועט זיי הַרְגִיעַן, [נאָר] ער וועט 'קומען' צו זיי [בדורות העתידים, דהיינו] ער וועט מיט זיי גוט ווערן, [ויש בזה סכנה של] וַיִּתְּעַרְבוּ בְּגוֹיִם וַיִּלְמְדוּ מֵעֲשִׂיהֶם (תהלים קו, לה).

רמד

אַזוי ווי ס'איז היינט, [שאומרים] וַהֲיִינוּ כָּכָל הַגּוֹיִם²², אַז מ'וויל האָבן אַ מלוכה ווי אַלע גוֹיִם, מיט גוי'אישע געזעצן²³.

[ונתיירא יעקב דשמא חס ושלום השר של עשון] ער וועט 'קומען' צו זיי מיט כּפִּירָה לא עלינו, [שזה] נאָך אַרגער [מחוקי הגוים]. כמקולקלים שבהם עֲשׂוֹ, כמתוקנים שבהם לא עֲשׂוֹ, שטייט אין די גמרא²⁴.

רמה

[ועל זה המשיך ואמר] אַל הַמַּחֲנֶה הָאֶחָד 'וְהַפְּהוֹ', מיט אַ 'מִכָּה' אֲשֶׁר לֹא כְּתוּבָה בַּתּוֹרָה, [דהיינו המכה] פֹּן וְאַבְדָּה חֲכָמַת חֲכָמִיו²⁵.

רמו

ישוב קושיא ז (כאופן שני)

וע"ז התפלל וְהָיָה הַמַּחֲנֶה 'הַנִּשְׁאָר' לְפִלִּיטָה, שלעולם תשאר מחנה של ראי' ה' שהם בבחינת 'שְׁאֵרִית' נִחְלָתוֹ המשימין עצמן כְּשִׁירִים. וכן יתפרש כפשוטו על הדרור 'הנשאר' מדרורות הקודמים, שהם שיריים בכמות ובאיכות [און אויף דעם] הָאָט ער מִתְפַּלֵּל געווען וְהָיָה הַמַּחֲנֶה 'הַנִּשְׁאָר', [ועל דרך שדרשו בפסוק] לְשִׁאֲרִית נִחְלָתוֹ [למי שמישים עצמו כְּשִׁירִים] [וכדלעיל באות צא].

די מַחֲנֶה וואָס זענען ביי זיך צובראַכן, 'צובראַכן און צוקריטשעט', די צובראַכענע הערצער [וואָס] מ'איז מְשִׁים עצמן 'כְּשִׁירִים'.

מ'קוקט זיך אָן [ווי] מ'איז 'איבערגעבליבן' [מעט מהרבה 'במספר' ובכמות]. מ'זעמיר 'צוריק געבליבן' [באיכות 'ובחשיבות']²⁶. מ'איז 'איבערגעבליבן' [מדרורות הקודמים].

די 'פריערדיגע דורות' זענען געווען מְלֵא חֲכָמָה וּמִדָּע, מְלֵא יְרֵאת שְׁמַיִם, מיט מְלֵא אֱהָבַת הַשֵּׁם, זיי זענען דְּבוּק געווען אין בּוֹרָא כָּל עוֹלָמִים און די תּוֹרָה הַקְּדוּשָׁה.

אבל באמת אַל עֲשׂוֹ הוא, אורבו טמון בקרבו כעשו הרשע, וְגַם הִלֵּךְ לְקִרְאָתָהּ, כאדם ההולך לקראת אחיו, כעין מה שנאמר (שמות ד, יד) הִנֵּה הוּא יֵצֵא לְקִרְאָתָהּ וְרָאָה וְשָׂמַח בְּלִבּוֹ. אבל וְאַרְבַּע מאות איש עָמוּ, כלומר כי כולם הולכים בזה שעמו, להתנהג כאח ולחשוב מחשבות אָן ומרמה, ועל כן צריך אתה מאוד לזהר בשמירתך, ולפקוד עיניך עליו ועליהם.

והלחן שם (לכ, ח): וַיִּירָא יַעֲקֹב מֵאֵד וַיִּצָּר לוֹ. אמרו חז"ל, וַיִּירָא שְׂמָא יִיהַרְג, וַיִּצָּר לוֹ אִם הוּא יִהְיֶה אֶת אַחֵרִים. לכאורה יפלא, הלא הלכה רווחת היא בישראל אשר רודף ניתן להצילו כנפשו, ומקרא מלא אמר הכתוב (שמות כב, א) אִם בְּמַחְתָּר יִצְאָה הַגֵּבֶה וְהָקָה וָמָת אֵין לוֹ דָּמִים, כידוע, ולמה צר ליעקב אם יהרג הוא את אנשים המבקשים את נפשו. ואמנם על פי מה שכתבנו למעלה כי היה הולך באהבה ואחות בדברי פיו און ומרמה, לרמות את יעקב ולהרגו בלט, נכון הוא, כי זה אשר צר לו, כשמעו שהוא לא יבוא עליו למלחמה מפורשת, ויהיה הוא ניעקב המתחיל במלחמה נגד אחיו ויהרגו את אחרים, אשר למראית עין לא ארב לו ולא קם עליו, וח"ו יתחלל שם שמים על ידו, וגם איך ישא פני אביו לומר כי הרג את בנו אשר אהבו, על דברים שבלב שאין מכיר אותם.

²² מלשון הפסוק בשמואל א' (ח, כ).

²³ ועיין בוויאל משה (א, קא, ב, קמט).

²⁴ בגמרא סנהדרין (לט): רבי יהושע בן לוי רמי, כתיב (יהזקאל ה, ז) וְכַמְשָׁפְטִי הַגּוֹיִם וגו' לא עֲשִׂיתֶם, וכתיב (שם יא, יב) וְכַמְשָׁפְטִי הַגּוֹיִם וגו' עֲשִׂיתֶם. כמתוקנים שבהם לא עשיתם, כמקולקלין שבהם עשיתם.

²⁵ ומיושב לשון 'הנשאר', לפי ב' הדרכים שהזכיר רבינו בקושיא ח, במספר או בחשיבות.

רמז

איבערדעם [על זה התפלל יעקב] וְהָיָה הַמַּחֲנֶה 'הַנִּשְׁאָר' לְפָלִיטָה, [וכמו שדרשו במדרש] דָּאס איז אַחינו 'שְׂבֻגוּלָה'. איבערדעם הָאָט ער דָּאס אַלעס אָנגעגרייט, איבערדעם הָאָט דָּאס יַעֲקֹב אַחינו אָנגעגרייט, [אז ס'זאל בלייבן] הַמַּחֲנֶה הַנִּשְׁאָר לְפָלִיטָה.

רמח

סיום התורה – וברכת הקודש

היִזְאָל לָנוּ מִזֶּה, מ'זאל מיר די זְכִיָּה האָבן, מ'זאל מיר די זְכִיָּה האָבן אַז ס'זאל אויף אונז 'שיינען' יַעֲקֹב אַחינו'ס תְּפִלָּה.

יַעֲקֹב אַחינו'ס תְּפִלָּה זאל אויף אונז שיינען, זאל אויף אונז שיינען.

אַז דערווייל זאל מיר זוכה זיין, דעם ביסעלע אידן וואָס מ'איז געבליבן, [וואָס] ס'איז טאָקע 'הַנִּשְׁאָר', פִּתּוּחַ מַחֲצִי.

ער הָאָט געזען בְּרוּךְ קִדְּשׁוֹ [שישאר מעט מזעיר], ער הָאָט דאָךְ געוואוסט אַלעס, [ווי] ס'שטייט דאָךְ אזוי ארויס אין מדרש¹² אַז [כל מה שיארע] ביז בִּיאַת הַמְּשִׁיחַ הָאָט ער פֶּאָר אַלע שְׂבָטִים איבערגעגעבן וואָס ס'וועט זיין [עם כל שבט ושבט. ועל דורות האלו הוא שהתפלל יעקב עליהם].

רמט

און הַשֵּׁם יתְּבַרַךְ זאל העלפן, מ'זאל מיר זוכה זיין:

מ'זאל מיר זוכה זיין מִקְבֵּל צו זיין בְּרַכְתּוֹ שֶׁל יַעֲקֹב, [און] זיינע תְּפִלּוֹת וְתַחֲנוּנִים.

מ'זאל מיר זוכה זיין צו גיין בְּדֶרֶךְ הָאֱמֶת.

מ'זאל מיר זוכה זיין מ'זאל מיר קענען מִתְקֵן זיין די מַעֲשִׂים.

מ'זאל זוכה זיין צו פֶּאָרעכטן וואָס מ'הָאָט פֻּגֵם געווען, פֶּעוּד מוֹעֵד, ווי לאַנג ס'איז נאָךְ צייט.

ווי לאַנג ס'איז נאָךְ צייט, זאל מען קאַנען מִתְקֵן זיין, און אַנכאַפֵּן אין דֶּרֶךְ הָאֱמֶת.

מ'זאל זיך נישט 'רירן' פון די אַמוּנָה שְׁלִימָה, אין הַשֵּׁם יתְּבַרַךְ, וְתוֹרָתוֹ הַקְּדוּשָׁה.

און דער בּוֹרָא פֶּל עוֹלָמִים וועט העלפן, מ'וועט 'דאָךְ' נִיצוֹל ווערן. אַז מ'וועט וועלן דעם אֱמֶת, [און] זיך האַלטן בַּאֲמֶת אין די 'אַמוּנָה'.

מ'זאל מיר זיך נישט לאָזן פֶּאָרפִּירן, פון קיין שום זאך אויף דער וועלט!

מ'זאל וויסן [זיך צו האַלטן] מִיט'ן כַּחַ פון די אַמוּנָה!

הַשֵּׁם יתְּבַרַךְ זאל אונז מַצִּיל זיין מִכָּל צָרָה וְצוּקָה.

מ'זאל מיר זוכה זיין לְרַחֲמֵי וְחַסְדֵּי הַמְּרוֹבִים.

דער בּוֹרָא פֶּל עוֹלָמִים זאל רַחֲמָנוּת האָבן, אויף אידישע נַפְשוֹת, און אויף אידישע גופים.

מ'זאל מיר זוכה זיין מִקְבֵּל זיין פִּגְי מְשִׁיחַ צִדְקָנוּ, בְּנִחַת וּבְשִׁמְחָה, בְּקִדּוּשָׁה וְטַהֲרָה.

מ'זאל מיר היצט זוכה זיין צו זען, אַלע אינאיינעם, בִּישׁוּעַת כָּל יִשְׂרָאֵל וְשִׁמְחָתוֹ, וּבִהְתַּגְלוֹת כְּבוֹד שָׁמַיִם עָלֵינוּ, בְּמַהֲרָה בְּיָמֵינוּ אָמֵן.

¹² במדבר רבה (נשא יג, יד): והיה מסורת ביד שטת יהודה חכמיהם וגדוליהם מן יעקב אבינו, כל מה שעתיד ליארע לכל שבט ועד ימות המשיח, וכן היה ביד כל שבט ושבט.

